

**T. C.
GEDİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ANKSİYETE BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARDA
ANKSİYETE DUYARLILIĞI, BAĞLANMA,
ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK VE BENLİK KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pelin EKEMEN

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ervin GÜL**

İZMİR-2015

**T. C.
GEDİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ANKSİYETE BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARDA
ANKSİYETE DUYARLILIĞI, BAĞLANMA,
ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK VE BENLİK KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pelin EKEMEN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ervin GÜL

Tez Jürisi

Yrd. Doç. Dr. Ervin GÜL

Yrd. Doç. Dr. Yudit NAMER

Yrd. Doç. Dr. Seda CAN

İZMİR-2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Anksiyete Bozukluğu Olan Çocuklarda Anksiyete Duyarlılığı, Bağlanma, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Benlik Kavramı” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Adı SOYADI

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Anksiyete Bozukluğu Olan Çocuklarda Anksiyete Duyarlılığı, Bağlanma,
Öğrenilmiş Çaresizlik ve Benlik Kavramı
Pelin EKEMEN

Gediz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Programı

Bu çalışmadaki ilk amaç, anksiyete bozukluğu tanısı almış çocuklarda demografik değişkenler, anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere güvenli bağlanma düzeyi, öğrenilmiş çaresizlik düzeyi ve benlik kavramı arasındaki ilişkinin incelenmesidir. İkinci amaç ise, anksiyete duyarlılığının ve benlik kavramının yordayıcılarının araştırılmasıdır.

Araştırma, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı'na başvurmuş, DSM-IV tanı ölçütlerine göre anksiyete bozukluğu tanısı almış ve anksiyete bozukluğu ile dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) eş tanılı 9-11 yaş arasındaki 60 çocuk ile yürütülmüştür. Dışlama ölçütleri, başka herhangi bir ruhsal hastalığın tanı ölçütlerinin karşılanması ve tedavi gerektiren herhangi bir bedensel/nörolojik hastalığın olmasıdır.

Araştırmanın verileri, Demografik Bilgi Formu, Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi, Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği, Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği, Piers Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği ile elde edilmiştir.

İlişkisel Tarama Modeli niteliğindeki bu çalışmada istatistiksel analizler için ANOVA, Mann-Whitney U Testi, Bağlantısız Örneklemeler için t-testi, Bağlantılı Örneklemeler için t-Testi, Pearson-Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı ve Çoklu Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Bulgular, çocukların annelerine güvenli bağlanma düzeylerinin, babalarına güvenli bağlanma düzeylerinden daha yüksek olduğunu göstermiştir. DEHB eştanısının olmaması, annede rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığı ve yüksek düzeyde öğrenilmiş çaresizlik değişkenlerinden hareketle çocukların anksiyete

duyarlılığının yordandığı görülmüştür. Son olarak, babaya güvenli bağlanmanın ve düşük düzeyde öğrenilmiş çaresizliğin çocuklarda olumlu benlik kavramını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur.

Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış, araştırmanın sınırlılıkları ve gelecekte yapılacak araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Orta Çocukluk Dönemi, Anksiyete Bozukluğu, Anksiyete Duyarlılığı, Bağlanma, Öğrenilmiş Çaresizlik, Benlik Kavramı.

ABSTRACT
Master's Thesis
Anxiety Sensitivity, Attachment, Learned Helplessness and Self-Concept
Among Children with Anxiety Disorder

Pelin EKEMEN

Gediz University
Graduate School of Social Sciences
Department of Psychology

In the present study, the first aim is to investigate the relationships between demographic variables, anxiety sensitivity, secure attachment levels to parents, learned helplessness and self concept among children with Anxiety Disorder. The second aim is to examine the predictor of anxiety sensitivity and self-concept.

The sample of the study was composed of 60 children aged between 9-11, who were diagnosed with an Anxiety Disorder and Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) comorbidity according to DSM-IV at the Anxiety Disorder Polyclinic in Child and Adolescent Psychiatry of Ege University. The exclusion criteria were the existence of a different mental disorder diagnosis and existence of any physical/neurological problem.

In this study, Demographic Information Form, Anxiety Sensitivity Index for Children, Kerns' Security Scale, Learned Helplessness Scale, Piers-Harris Children's Self-Concept Scale were applied to collect data.

The data was analyzed through ANOVA, Mann-Whitney U Test, Independent-Samples t-test, Paired-Samples t-test, The Pearson Product Moment Correlation and Multiple Linear Regression.

Results revealed that the level of secure attachment to mother were higher than the level of secure attachment to father. Results indicated that the absence of comorbidity of an anxiety disorder and ADHD, the existence of a disease of mental illness reported for mothers and learned helplessness significantly predicted the anxiety sensitivity. Secure attachment to father and low level of learned helplessness significantly predicted the positive self-concept.

The findings were discussed in light with literature, together with the strengths and limitations of the study, implications for future studies were stated.

Key Words: Middle Childhood, Anxiety Disorder, Anxiety Sensitivity, Attachment, Learned Helplessness, Self-Concept.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI / PROJE ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Anksiyete Bozuklukları.....	3
1.1.1. Tarihçe.....	3
1.1.2. Anksiyete Bozukluklarının Etiyolojisi.....	4
1.1.3. Anksiyete Bozukluğu Tanıları.....	6
1.1.4. Anksiyete Bozukluklarında Komorbidite.....	9
1.2. Anksiyete Duyarlılığı.....	11
1.3. Bağlanma Kavramı.....	12
1.3.1. Bağlanma Kuramının Gelişim Süreci.....	13
1.3.2. Bağlanma Kuramı.....	15
1.3.3. Bağlanma Sistemi ve Bağlanmada Bireysel Farklılıklar.....	16
1.3.4. Orta Çocukluk Döneminde Bağlama.....	20
1.3.5. Orta Çocukluk Döneminde Bağlamanın Değerlendirilmesi.....	21
1.4. Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı.....	22
1.5. Benlik Kavramı.....	24
1.5.1. Benlik Kavramına İlişkin Kuramlar.....	24
1.5.2. Benlik Saygısı.....	28
1.6. Çalışmanın Amacı.....	30
2. YÖNTEM.....	31
2.1. Araştırmanın Modeli.....	31
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi.....	31
2.3. Veri Toplama Araçları.....	33

2.3.1. Demografik Bilgi Formu.....	33
2.3.2. Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi.....	33
2.3.3. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği.....	35
2.3.4. Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği.....	36
2.3.5. Piers-Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği.....	37
2.4. İşlem.....	39
3. BULGULAR.....	40
3.1. Demografik Değişkenlere Göre Çocukların Psikolojik Durumlarındaki Farklılıklar.....	41
3.1.1. Yaş Değişkenine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Bulguları.....	41
3.1.2. Cinsiyet ve Eştanının Varlığı Değişkenlerine İlişkin Bağlantısız Örneklem için t-testi Bulguları.....	42
3.1.3. Aile Yapısı, Sosyoekonomik Düzey ve Anne-Babada Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Varlığı Değişkenlerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Bulguları.....	45
3.2. Çocukların Anne ve Babaya Güvenli Bağlanma Düzeyleri Arasındaki Farklılık.....	49
3.3. Betimleyici İstatistikler ve Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar.....	49
3.4. Çocukların Anksiyete Duyarlılığı ve Benlik Kavramı ile Bağlantılı Değişkenler.....	52
3.4.1. Anksiyete Duyarlılığını Yordayan Değişkenleri İncelemek için Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Bulguları.....	52
3.4.2. Benlik Kavramını Yordayan Değişkenleri İncelemek için Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Bulguları.....	53
4. TARTIŞMA.....	55
4.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Farklılıkların Değerlendirilmesi.....	55
4.2. Anneye ve Babaya Güvenli Bağlanma Düzeyinin Değerlendirilmesi.....	59
4.3. Anksiyete Duyarlılığının ve Benlik Kavramının Bağlantılı Olduğu Değişkenlerin Değerlendirilmesi.....	60
4.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları ve Güçlü Yönleri.....	61
4.5. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler.....	62

KAYNAKÇA.....	64
EKLER.....	79
Ek 1. Demografik Bilgi Formu.....	80
Ek 2. Ana Çalışma İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	83
Ek 3. Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği.....	84
Ek 4. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği.....	86
Ek 5. Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği.....	92
Ek 6. Piers-Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği.....	100

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Yabancı Ortam Yönteminin Koşullarının Özeti.....	19
Tablo 2: Demografik Özelliklere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	32
Tablo 3: Eştanı Varlığına Göre Sınıflanan Çocukların Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Ortalamaları Arasındaki Farklılığın Anlamlılığını Test Etmek için Uygulanan Bağlantısız Örneklemeler için t-testi Sonuçları.....	43
Tablo 4: Eştanı Varlığına Göre Sınıflanan Çocukların KGBÖ_Baba Formu'ndan Aldıkları Puanların Ortalamaları Arasındaki Farklılığın Anlamlılığını Test Etmek için Uygulanan Bağlantısız Örneklemeler için t-testi Sonuçları.....	44
Tablo 5: Eştanı Varlığına Göre Sınıflanan Çocukların Davranış-Uyma ve Zihinsel-Okul Durumu Puanlarının Ortalamaları Arasındaki Farklılığın Anlamlılığını Test Etmek için Uygulanan Bağlantısız Örneklemeler için t-testi Sonuçları.....	45
Tablo 6: Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Varlığı Değişkenine Göre Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği'nden Alınan Puanlar Arasındaki Farkların Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	46
Tablo 7: Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Olup Olmaması Değişkenine Göre Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği'nden Alınan Puanlar Arasındaki Farkların Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	46
Tablo 8: Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Varlığı Değişkenine Göre Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği'nden Alınan Puanlar Arasındaki Farkların Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	47
Tablo 9: Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Varlığı Değişkenine Göre Benlik Kavramı Puanları Arasındaki Farkların Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	48
Tablo 10: Anneye ve Babaya Güvenli Bağlanma Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonucu.....	49
Tablo 11: Demografik Değişkenler (Yaş, Tedavi Süresi) ve Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar, Bu Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	51

Tablo 12: Anksiyete Duyarlılığı Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	53
Tablo 13: Benlik Kavramı Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Bağlanmanın tanımlayıcı özellikleri.....16
- Şekil 2:** Davranışsal bağlanma sistemi ve üç temel bağlanma örüntüsü.....17

BÖLÜM I

GİRİŞ

Anksiyete (kaygı), tehlikeli ya da olumsuz bir olayın meydana gelmek üzere olduğu beklentisiyle oluşan (Özdemir ve Kütük, 2013); davranışsal, bilişsel ve fizyolojik bileşenleri olan bir tepki dizgesidir (Kerimoğlu, Kılıç, Gürkan ve Öztürk, 2011, s.755).

Kısa süreli korkular ve kaygılar normal gelişimin bir parçasıdır. Analitik görüşe göre kaygı duymayan çocuk yoktur ve çeşitli kaygı türleri belli gelişim evrelerinde görülmektedir. Örneğin, ayrılık kaygısı anne-çocuk arasındaki biyolojik birlik evresine, sevgi yitimi korkusu sabit nesne ilişkilerine, hadım edilme kaygısı Oidipus kompleksine, suçluluk duygusu üstben oluşumu evresine denk düşmektedir (A. Freud, 1937/2013a). Ancak bazı durumlarda, kaygı duygusunun olağan olduğu ile ilgili bu düşünce anksiyete bozukluklarının varlığını maskeleyebilmektedir (Muris, Merckelbach, Mayer, & Prins, 2001).

Çocukta normal ve patolojik kaygıyı ayırt etmek için dikkat edilmesi gerekenler çocuğun yaşı ve bağlamdır. Eğer anksiyetenin derecesi çocuğun yaşı ve bağlam ile orantılı ise anksiyete, sağlıklı gelişim için gerekli bir duygudur. Bu anksiyete kişiyi başarıya, kendini geliştirmeye, dikkatli olmaya, çalışmaya ve tehlikelerden korunmaya yöneltmektedir (Semerci, 2009). Aksi takdirde anksiyete ve bu duygunun ortaya çıkardığı bazı davranışlar, işlevsellikte bozulmaya -okula gitmek istememe, arkadaş edinememe, akademik alanda yetersizlik, gelişimsel hedefleri yerine getirememeye gibi- yol açmaktadır (Albano, Chorpita, & Barlow, 2003).

Anksiyete bozuklukları, çocuk ve ergenlerde en sık görülen bozukluklardan birisidir. Anksiyete bozukluklarının 9, 11 ve 13 yaşındaki Amerika yerlilerinde 3 ay içindeki yaygınlığı %5.7 kadar yüksek bir oran olarak tahmin edilmektedir (Costello et al., 1996). Ford, Goodman ve Meltzer (2003), İngiliz toplumunda ergenlik öncesi dönemde çocukların en az %3'ünde anksiyete bozukluğu tanısının olduğunu belirtmiştir. Costello, Mustillo, Erkanlı, Keeler ve Angold (2003) ise, anksiyete bozukluklarının 3 ay içindeki yaygınlığının 9-16 yaş arasındaki Amerikalı çocuklardan oluşan klinik popülasyonda %2.4; 9-10 yaş arasındaki çocuklarda %4.6 ve 11 yaşındaki çocuklarda %2.6 olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada, tüm yaygınlık

oranları içinde en yüksek oranın 9-10 yaşındaki çocuklarda olması dikkati çekmiştir. Aktepe, Demirci, Çalışkan ve Sönmez (2010), Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniği'ne Ekim 2007 - Ekim 2008 tarihleri arasında başvuran 763 olgunun dosyası geriye dönük olarak incelenmiştir. Bu çalışmada, çocuk psikiyatrisine başvuruların 7-12 yaş grubunda fazla olduğu, erkeklerin %8.5'inin, kızların %12.6'sının anksiyete bozukluğu tanısı aldığı belirtilmiştir.

Anksiyete bozuklukları, benlik kavramını olumsuz biçimde etkileyen önemli bir psikiyatrik bozukluktur ve bu tanıyı almış çocuklar ilerleyen yaşlarda da duygudurum ve anksiyete bozuklukları açısından riskli grupta yer almaktadır (Özyurt, 2013). Bu nedenle anksiyete bozukluğunun önemli yordayıcılarından biri olan anksiyete duyarlılığının ilişkili olduğu değişkenlerin araştırılmasının önleyici çalışmalar açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bireyin sonraki yaşam dönemlerindeki ruh sağlığının belirleyicilerinden bir diğeri, yaşamın erken dönemlerinde belirlenen bağlanma biçimidir. Güvensiz bağlanma biçimi psikopatoloji ile, güvenli bağlanma ise sağlıklı süreçlerle ilişkilendirilmiştir. Güvensiz bağlanma biçimlerinden biri olan kaygılı/ikircikli bağlanma, anksiyete bozuklukları ve depresif bozukluklarla ilişkilendirilmiştir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2001).

Freud'a (1894) göre, sevilen ve özlenen birinin bulunmaması kaygıyı anlamının anahtarıdır (Akt. Bowlby, 1973/2014). Hem çocuklar hem de yetişkinlerin güvende hissetme ve kaygı durumu büyük oranda temel bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve yanıt verebilirliğine bağlıdır (Bowlby, 1973/2014). Güvenli bağlanma düzeyi farklı olan çocukların, anksiyeteye verdikleri yanıtların farklı olduğu görülmüştür (Kerimoğlu ve ark., 2011).

Kişilik gelişimi üzerindeki kültürel ve toplumsal etkileri inceleyen Karen Horney de, çocuklukta yaşanan kişilerarası bozuk ilişkilere değinmektedir. Horney'e (1945-1966) göre anne-baba ile nasıl iletişim kuracağını bilemeyen, gereksinim duyduğu sıcaklığa ve desteğe ulaşamayan, haksız yere cezalandırılmaktan korkan çocuklar kaygılıdır ve kendilerine değer vermezler (Akt. Burger, 2006). Sümer ve Anafarta Şendağ'ın (2009) çalışmasında, benlik değerlendirmelerinin bağlanma ile kaygı arasında tam aracı değişken rolü olduğu bulunmuştur.

Wine (1971) kaygılı kişilerin, kendilerini diğerlerine göre daha çok negatif terimlerle tanımlama eğiliminde olduklarını saptamıştır. Peterson ve Seligman (1984) da öğrenilmiş çaresizliğin bireyin yaşamını, kendisi ile ilgili algılarını ve dünyaya bakış açısını olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir.

Literatür anksiyete ile anksiyete duyarlılığı, bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik kavramı arasındaki ilişkiyi gösterse de çocuklarda tüm bu değişkenleri aynı örnekleme bir arada değerlendiren çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı anksiyete bozukluğu tanısı almış 9-11 yaş arasındaki çocuklarda anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere güvenli bağlanma düzeyi, öğrenilmiş çaresizlik düzeyi ve benlik alanları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırma konularıyla ilgili kuramsal yapının ve ilgili çalışmaların sunulduğu literatür bölümünde anksiyete bozuklukları, anksiyete duyarlılığı, Bowlby'nin Bağlanma Kuramı, Seligman'ın Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı ve benlik kavramı aktarılmıştır. Yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey gibi demografik değişkenleri içerecek şekilde değişkenler arası ilişkilerle ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

1.1. Anksiyete Bozuklukları

Anksiyete bozukluklarının ortak özellikleri, şimdiki veya gelecekteki olaylar hakkında hissedilen süregelen kaygı, kaçınma gibi davranışsal; olumsuz benlik değerlendirmeleri gibi bilişsel; artan kalp atışı, hızlı nefes alıp verme, titreme, kasların gerginleşmesi gibi fizyolojik tepki örüntüleridir (Wilmshurst, 2005).

1.1.1. Tarihçe

Anksiyete ile ilgili çalışmaların başında Freud'un "Küçük Hans", Watson ve Rayner'in "Küçük Albert", Mary Cover Jones'un "Küçük Peter" vakaları gelmektedir (Silverman, & Weems, 1998). Barrios ve Hartmann (1997), çocukların anksiyete ve korkularının 100 yılı aşkın bir süredir literatürde tanımlandığını belirtse de çocuklukta anksiyete bozuklukları üzerine sistematik çalışmaların yapılması son 20 yılda artmıştır (Higa-McMillan, Francis, & Chorpita, 2014).

İlk defa Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın 3. Baskısı DSM III (American Psychiatric Association, [APA], 1980) ve daha sonra DSM-III-R (APA, 1987) çocuklardaki anksiyete bozukluklarının tanı kriterlerini belirtmiştir (Silverman, & Weems, 1998).

DSM-III çocukluk döneminde görülen, Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu, Kaçınma Bozukluğu ve Aşırı Kaygı Bozukluğu olmak üzere üç tane anksiyete bozukluğundan söz etmiştir. Aşırı Kaygı Bozukluğu DSM-IV'te Yaygın Kaygı Bozukluğu olarak adlandırılmaktadır (Wilmshurst, 2005).

DSM-IV'te (APA, 2007) sadece ayrılık anksiyetesi bozukluğu ve selektif mutizm, bebeklik, çocukluk ve ergenlik döneminde ilk defa tanınan bozukluklar başlığı altında ayrıca tanımlanmış olup diğer kaygı bozukluklarının tanısı için erişkin ölçütleri kullanılmıştır (Silverman, & Weems, 1998). DSM-IV'te erişkinlik döneminde tanı konulan, çocukluk çağına da görülen kaygı bozuklukları yaygın anksiyete bozukluğu, sosyal fobi, özgül fobi, obsesif kompulsif bozukluk (OKB), travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), akut stres bozukluğu, agorofobinin eşlik ettiği ve etmediği panik bozukluğu, genel tıbbi bozukluğa bağlı anksiyete bozukluğu, madde kullanımına bağlı anksiyete bozukluğu, sınıflandırılmayan anksiyete bozuklukları olarak tanımlanmıştır. Çocuklarda erişkinlerden farklı olarak özgül fobi ve sosyal fobi belirtilerinin en az 6 ay devam etmesi gerekmektedir. Çocukların ayrıca kaygılarını ağlama ya da öfke ile ifade edebildikleri belirtilmektedir. Obsesif kompulsif bozukluk, özgül fobi ve sosyal fobi için çocuklardan korkularının anlamsız ya da aşırı olduğunun farkında olmaları beklenmemektedir (Kayan, 2014).

DSM-V'te ise obsesif kompulsif bozukluk, "obsesif kompulsif bozukluk ve ilişkili bozukluklar" başlığı altına, travma sonrası stres bozukluğu ve akut stres bozukluğu ise "travma ve tetikleyici etkenle ilişkili bozukluklar" başlığı altına alınmıştır (Köroğlu, 2013).

1.1.2. Anksiyete Bozukluklarının Etiyolojisi

Anksiyete bozukluklarının ortaya çıkışında üç yapının etkileşimi rol oynamaktadır. Bu yapılar kalıtsal biyolojik yatkınlık, genelleştirilmiş psikolojik

savunmasızlık ve erken dönem öğrenme deneyimlerinden kaynaklanan özel psikolojik zayıflıktır (Albano, Chorpita, & Barlow, 2003)

Genetik ile ilgili yapılan çok sayıdaki araştırma, genlerin anksiyete için bir risk faktörü olduğu ve anksiyete ölçümlerindeki varyansın yaklaşık üçte birini yordadığını göstermektedir (Barlow, 2002). Turner, Beidel ve Costello (1987), yaptıkları yapılandırılmış klinik görüşmeler sonucunda, yetişkin katılımcıları anksiyete bozukluğu tanısı almış grup, distimik bozukluk tanısı almış grup ve kontrol grubu olarak üç gruba ayırmıştır. Bu çalışmada klinik olarak anksiyete bozukluğu tanısı almış yetişkinlerin çocuklarının kontrol gruplarından daha kaygılı, daha içe çekilmiş olduğu, daha çok somatik yakınma belirttiği bulunmuştur.

Genel psikolojik savunmasızlık ile ifade edilmek istenen mizaç özellikleridir. Kagan (1997), davranışsal çekingenlik üzerine olan çalışmasını bebeklerin mizaç özelliklerini incelemek için tasarlamıştır ve Kagan'ın hipotezleri psikopatoloji ile ilişkili özel hipotezler olmamasına rağmen zamanla çekingen çocuklar ile anksiyeteli çocuklar arasındaki benzerlik öne çıkmıştır (Akt. Albano, Chorpita, & Barlow, 2003). Yapılan çalışmalarda çekingenlik hem davranışsal (bakım veren kişiye yakınlık, hareketsizlik, sıkıntının sözle ifade edilmesi v.b.) olarak hem de fizyolojik (kalp hızı, kalp hızı değişikliği, kan basıncı v.b.) olarak değerlendirilmiştir (Albano, Chorpita, & Barlow, 2003). Gladstone, Parker, Mitchell, Wilhelm ve Malhi (2005) de çocukluk dönemindeki çekingenliğin yüksek düzeyde oluşunun sonraki anksiyete bozuklukları, özellikle sosyal anksiyete bozukluğu için bir haberci olduğunu belirtmiştir.

Çevre, özellikle de ebeveynlerin davranışları çok önemlidir. Smith, Perrin, Yule, ve Rabe-Hesketh'in (2001), savaşa maruz kalmış 339 Bosnalı çocukla yürüttükleri çalışmada, çocukların belirttikleri travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin, olaya maruz kalmayla ilişkili olduğu kadar annenin sıkıntısıyla da ilişkili olduğu bulunmuştur. Bowlby'nin (1969/2014) bağlanma ile ilgili çalışmaları da ebeveynlerin yaklaşımlarının etkisi ile ilgili güçlü kanıtlar sunmaktadır. Hatta farklı ebeveyn tutumlarının belli anksiyete bozuklukları ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Örneğin aşırı korumacı tutum ile panik bozukluk (Silove, Parker, Hadzi-Pavlovic, Manicavasagar, & Blaszczynski, 1991) arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Gerull ve Rapee (2002), çalışmalarında 15-20 aylık toplam 30

çocuğun plastik yılan ve örümceğe yaklaşma ve kaçınma derecelerini ölçmüştür. İlk denemelerde anneler hangi oyuncağa olumsuz tepki gösterdiyse bunu takip eden denemelerde de çocuklar anneleri gibi aynı oyuncağa olumsuz duygusal tepki göstermiştir.

Özetle, anksiyete bozukluklarının oluş nedenleri her kuram tarafından farklı açıklanmaktadır. Kalıtım ve mizaç özelliklerinin görece daha etkin oluşu biyolojik kuramların; klasik koşullanma ve örnek alma gibi öğrenmeye bağlı etkenler ise davranışçı kuramların öne sürdüğü oluş nedenleridir (Kerimoğlu ve ark., 2011). Bilişsel kuramlara göre, kaygı bozukluğu bilişsel kaynakları tüketen, çevresel uyarıları işleme yeteneğini kısıtlayan bilişsel yanlılıklarla ilişkilidir (Barnard, Broman-Fulks, Michael, Webb, & Zawalinski, 2011). Smiths, Powers, Cho ve Telch (2004) yetişkinlerle yapılan birkaç çalışmada, bilişsel davranışçı terapi ve ilaç tedavisi ile bilişsel yanlılıklardaki azalmanın anksiyetenin yordayıcılarından biri olan anksiyete duyarlılığını da azaltmakta aracılık ettiğini belirtmiştir (Waszczuk, Zavos, & Eley, 2013). Bağlamsal kuramlar ise, sözü edilen tüm bu etkenlerin çocuk üzerindeki etkisini toplumsal ve kişilerarası çevrenin belirlediğini ileri sürmektedir (Kerimoğlu ve ark., 2011).

1.1.3. Çocuklukta Anksiyete Bozukluğu Tanıları

Ayrılma anksiyetesi, altıncı ayda başlamakta, 18. ayda en yüksek seviyeye ulaşmakta ve okul öncesi döneme kadar devam etmektedir. 3-5 yaşlarında yavaş yavaş ortadan kalkması beklenmektedir. Bozukluğun tanımlayıcı özelliği ise, çocuğun evinden ya da temel bağlanma figürlerinden ayrılması ile ilgili yaşına uygun olmayan aşırı kaygılı halidir. Ayrılık anksiyetesi bozukluğu olan çocuklar, ebeveynlerini ya da bakım veren diğer önemli kişileri kaybetmekten ya da onlara zarar gelmesinden korkabilirler. Temel bağlanma figürlerinden ayrılırken ya da böyle bir ayrılık beklediğinde karın ağrısı, baş ağrısı, kusma gibi fiziksel belirtiler gösterebilirler. Ayrılık korkusundan dolayı okulu reddetme de sıklıkla olmaktadır. Ayrıca ayrılık konusunda kabuslar görebilirler (Strauss, & Todaro, 2001). Ayrılma anksiyetesi bozukluğunun Kanada'da orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin 6-11 yaş arasındaki çocuklarında 6 ay içindeki yaygınlığı %4.4'tür (Bergeron et al.,

1992). Amerika'da ise kentsel yerleşmenin olduğu bir yerdeki tüm devlet okullarının 6-11 yaş arasındaki öğrencilerinde 3 ay içindeki yaygınlığı %1.5'tir (Boyle et al., 1993). Türkiye'de ise İzmir ilindeki alt, orta ve üst sosyoekonomik gruba göre belirlenen 12 okuldaki 6-14 yaş arasındaki çocuklarda ayrılık anksiyetesi bozukluğunun yaygınlığının kızlarda %0, erkeklerde %1.8 olduğu görülmüştür (Bilaç, Ercan, Uysal ve Aydın, 2014).

Yaygın Kaygı Bozukluğu olan çocuklarda yaşamın birkaç alanında aşırı ve kontrol edilemeyen bir kaygı söz konusudur ve en az bir tane psikofizyolojik ya da bedensel şikayet görülmektedir (Schniering, Hudson, & Rapee, 2000). Canino ve arkadaşları (2004), 4-17 yaş arasındaki çocuklardan oluşan Porto Riko'daki klinik popülasyonda yaygın kaygı bozukluğunun 1 yıllık yaygınlığının %2.4 olduğunu belirtmiştir. Durukan ve arkadaşları (2011), GATA Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Polikliniği'ne Ocak 2009-Haziran 2009 tarihleri arasında başvuran 0-18 yaş arasındaki 538 hastanın dosyalarını geriye dönük olarak incelemiştir. Bu çalışmada, Türkiye'de klinik popülasyonun %7'sinin yaygın anksiyete bozukluğu tanısı olduğu görülmüştür.

Sosyal fobi, çocuğun başkaları tarafından değerlendirileceği durumlarda ya da tanımadığı insanlarla karşılaştığında duyduğu aşırı korkudur. Sosyal fobisi olan çocuklar ve gençlerin birkaç arkadaşı vardır, işbirliği gerektiren projelere, grup aktivitelerine, sosyal faaliyetlere katılmakta isteksizdirler, sınıfta yüksek sesle kitap okumaktan ya da konuşmaktan kaçınmaktadırlar. Kendilerini mahcup hissetmekten, olumsuz bir şekilde değerlendirilmekten ve reddedilmekten çok endişelenmektedirler (Albano, Chorpita, & Barlow, 2003). Kuzeybatı Karolina'nın 11 ülkesindeki 9-10 yaşındaki çocukların %0.3'ünde, 11 yaşındaki çocukların da %0.3'ünde sosyal fobi olduğu görülmüştür (Costello et al., 2003). Durukan ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında, Türkiye'de 0-18 yaş arasındaki klinik popülasyondaki 6 ay içindeki yaygınlığının ise %3.1 olduğu görülmüştür.

Özgül fobiler karanlık, hayvanlar, yükseklik, böcekler vb. nesne veya durumlarla ilgili aşırı korku ile nitelendirilmektedir (Schniering, Hudson, & Rapee, 2000). Ford, Goodman ve Meltzer (2003), İngiltere'de 8-10 yaşındaki çocukların %0.97'sinde; Costello ve arkadaşları (2003) ise Amerika'daki 9-10 yaşındaki çocukların %0.2'sinde özgül fobi olduğunu belirtmiştir. Bilaç ve arkadaşlarının

(2014) çalışmasında, 6-14 yaş arasındaki çocuklarda özgül fobi yaygınlığının kızlarda %13.5; erkeklerde %8.9 olduğu görülmüştür.

Panik Bozukluk, sık sık ve beklenmeyen panik ataklar ve gelecek ataklarla ilgili sonradan duyulan kaygı ile tanımlanmaktadır. Literatürde panik bozukluğun çocuk ve ergenlerde ortaya çıkıp çıkmadığı bir tartışma konusudur. Chorpita, Albano ve Barlow (1996), sınırlı bilişsel gelişimlerinden dolayı, yetişkinlerin belirttiği kontrolünü kaybetmekten korkma, çıldırma korkusu veya panik atak sırasında ölmekten korkma gibi belirtilerin çocuk ve ergenlerde ortaya çıkmadığını ifade etmektedirler (Akt. Schniering, Hudson, & Rapee, 2000). Canino ve arkadaşları (2004), 4-17 yaş arasındaki çocuklardan oluşan Porto Riko'daki klinik popülasyonda panik bozukluğunun 1 yıllık yaygınlık oranının %0.7 olduğunu belirtmiştir. Ford, Goodman ve Meltzer (2003), İngiltere'de 5-10 yaş arasındaki çocuklarda panik bozukluk görülmediğini rapor etmiştir. Türkiye'de çocuklarda panik bozukluğun yaygınlığını araştıran bir çalışma olmadığı görülmüştür.

Obsesif Kompulsif¹ Bozukluk, istenmeyen ve kaygıya yol açan yineleyici düşünceler, imgeler ya da itkiler olarak tanımlanan obsesyonlar ve/veya olumsuz durumun olasılığını azaltmak için tekrarlayan davranışlar ile tanımlanmaktadır. Çocuklar bu korkunun aşırı olduğunu fark edemeyebilirler (Albano, Chorpita, & Barlow, 2003). Angold ve arkadaşları (2002), Amerika'daki 9-17 yaş arasındaki çocuklarda OKB'nin 3 aylık yaygınlık oranının %0.2 olduğunu belirtmiştir. Durukan ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında 0-18 yaş arasındaki klinik popülasyondaki 6 ay içindeki yaygınlığının %2.7 olduğu görülmüştür.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu'na, tehdit edici travmatik bir olay neden olmaktadır ve travmaya ilişkin deneyimler yinelenmektedir, özellikle çocukların oyunlarında ve kabuslarında tekrarlamaktadır. Travmayla ilişkili ipuçlarına maruz kalınca sıkıntı duyma, somatik yakınmalar yaşama ya da duygusal içe çekilme eşlik eden diğer sıkıntılardır (Wilmshurst, 2005). Canino ve arkadaşları (2004), 4-17 yaş arasındaki çocuklardan oluşan Porto Riko'daki klinik popülasyonda travma sonrası

¹ 2013 yılında DSM-V yayınlanmış olsa da Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Ana Bilim Dalı'na başvurmuş çocuklara DSM-IV tanı ölçütlerine göre tanı konulduğu için bu çalışmada DSM-IV tanı kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca DSM-V'teki kategori değişikliği halen tartışmalı bir konudur. Bu nedenlerle DSM-IV'te ayrı bir başlık altında ele alınan Obsesif Kompulsif Bozukluk ve Travma Sonrası Stres Bozuklukları, bu çalışmada Anksiyete Bozukluğu çeşidi olarak sunulmuştur.

stres bozukluğunun 1 yıllık yaygınlık oranının %0.8 olduğunu belirtmiştir. Bilaç ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında, 6-14 yaş arasındaki çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu yaygınlığının kızlarda %0.5; erkeklerde %0.4 olduğu görülmüştür.

Akut Stres Bozukluğu, travmatik bir olayın ardından ortaya çıkan, en az 2 gün süren ve 4 haftayı geçmeyen klinik açıdan anlamlı bir zarara yol açan bozukluktur. Bu bozuklukta disosiyatif belirtiler, kabuslarla travmayı tekrar deneyimleme, yinelenen düşünce ve imgeler söz konusudur. Çocuk travmayı hatırlatan durumlardan kaçınabilir, anksiyete ve artan uyarılmışlıkla ilgili belirtiler gösterebilir (Schniering, Hudson, & Rapee, 2000).

1.1.4. Anksiyete Bozukluklarında Komorbidite

Klinik olarak kaygılı çocuklar nadiren tek bir bozukluk için tanı ölçütlerini karşılamaktadır. Tedavi arayan popülasyonun %80-90'ına birden fazla ruhsal bozukluk tanısı konmaktadır: depresyon, yıkıcı davranış bozuklukları, bipolar bozukluk gibi (Özdemir ve Kütük, 2013).

Anksiyete Bozukluğu'na eşlik eden psikiyatrik bozukluklardan birisi Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)'dir. DEHB çocukluk çağında yaygın görülen, kısa ve uzun dönem risklerle ilişkili, öğrenme ve uyumu zorlaştıran nörogelişimsel bir bozukluktur (Yazgan, 2013).

Biederman ve arkadaşları (1996), 1-4 yıllık izleme süresinde DEHB'li çocukları ve kontrol grubundaki çocukları tekrar değerlendirmeye aldığında, iki grubun davranışsal, duygudurum ve anksiyete bozuklukları oranlarında anlamlı farklılıklar olduğunu bulmuştur. DEHB olan çocukların bilişsel, akademik, sosyal ve kişilerarası alanlardaki işlevselliğinde görülen bozuklukların anlamlı derecede daha fazla olduğu görülmüştür.

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu olan çocukların %25-30'unda kaygı bozukluğu saptanmıştır. Aynı zamanda kaygı bozukluğu tanısı konulan çocuklarda da benzer oranlarda DEHB olduğu görülmüştür (Semerci, 2014). Schatz ve Rostain (2006) da 1998 yılından itibaren yapılan çalışmalarını derleyip DEHB ve anksiyete bozukluklarının pek çok örnekleme yaklaşık %25 oranında birlikte görüldüğünü belirtmiştir.

Bowen, Chavira, Bailey, M. T. Stein, ve M. B. Stein (2008), DEHB olan çocukların yaklaşık %50'sinde anksiyete bozukluğu eştanısı; anksiyete bozukluğu olan çocukların yaklaşık %20'sinde DEHB eştanısı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca iki tanı birlikte olduğunda daha fazla dikkatle ilgili problemler, okul korkuları, duygudurum bozuklukları ve daha düşük seviyede sosyal yeterlik olduğu gözlenmiştir.

Baldwin ve Dadds (2008), 8-13 yaş arasındaki 499 çocuk ile yürüttükleri bir çalışmada, DEHB belirtileri ve anksiyete belirtilerinin arasındaki ilişkileri 12 aylık bir dönemde incelemiştir. Çocukların, ebeveynlerin ve öğretmenlerin doldurduğu ölçeklerden elde edilen veriler, yapısal eşitleme modeli ile analiz edilmiştir. Sonuçta, DEHB belirtileri ve anksiyete belirtileri arasındaki olumlu ilişki dikkatsizlik belirtileri ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum özellikle kızlarda gözlenmiştir.

Sciberras, Lycett, Efron, Mensah, Gerner, ve Hiscock (2014), anksiyete bozukluğunun eşlik ettiği DEHB olan çocukların eştanısı olmayan çocuklar ile karşılaştırıldığında yaşam kalitesinin daha düşük olduğunu, günlük işlevselliğinde ve davranışlarıyla ilgili daha çok zorluk yaşadığını bulmuştur.

DEHB olan çocuklarda sürekli başarısızlığa bağlı olarak özgüven eksikliği, düşük benlik değeri belirgindir. En önemli sorunlardan biri de toplumsallaşamama, arkadaşsızlık ve yalnızlıktır (Semerci, 2014).

Öztürk ve arkadaşlarının (2000) metilfenidat kullanan ve kullanmayan DEHB'li çocuklarla yürüttüğü bir çalışmada, metilfenidat kullanan çocukların Piers Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği'nde fiziksel görünüm ve okul durumu-zihinsel alt ölçek puanlarının daha yüksek, kaygı alt ölçeği puanının ise daha düşük olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmada, DEHB eştanılı çocukların seçilmelerinin nedeni, DEHB olan çocuklarda da anksiyete bozukluğu eştanısının olma oranının yüksek oluşu ve DEHB olan çocuklarda da sağlıklı akranlarına göre düşük benlik algısı bildirilmesinden (Öztürk ve ark., 2000; Semerci, 2014) kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla mevcut çalışmadaki araştırma sorusu, anksiyete bozukluğu olan çocukların DEHB eştanısı olan çocuklara kıyasla durumlarını belirlemektir.

1.2. Anksiyete Duyarlılığı

Anksiyete duyarlılığı, kalp atışını fark etme, artmış kalp hızı, titreme ve derealizasyon gibi anksiyete ile ilişkili duyuların sosyal, psikolojik ya da fiziksel sonuçlar doğuracağına dair inançları belirtmektedir (Taylor, 1995). Bu kavram “anksiyete korkusu” (*fear of anxiety*) olarak da ifade edilmiştir (Reiss, Peterson ve Gursky, 1988). Reiss, Silverman ve Weems (2001), anksiyete duyarlılığının orta çocukluk döneminde ortaya çıktığını belirtmiştir.

İlk kez 1985 yılında Reiss ve McNally tarafından tanımlanan (Ayvaşık, 2000) anksiyete duyarlılığı yüksek ve düşük olarak sınıflandırılmaktadır. Toplumun %10-20’sini yüksek anksiyete duyarlılığına sahip kişiler oluşturmaktadır (Bernstein, Zvolensky, Kotov, & Arrindell, 2006). Anksiyete duyarlılığı yüksek olan kişilerin, anksiyete duyarlılığı düşük olan kişilerle kıyaslandığında, ani ve tam olarak açıklanamayan fiziksel anksiyete belirtilerini daha tehlikeli olarak yorumlamakta ve sıklıkla kaçınma tepkileri göstermekte olduğu tespit edilmiştir (Savaş, 2012).

Anksiyete duyarlılığı, anksiyete bozukluğunun önemli bir yordayıcısıdır. Maller ve Reiss (1992), 1984 yılında 151 üniversite öğrencisine Anksiyete Duyarlılığı İndeksi’ni uygulamıştır. Bu deneklerin 48’ine 3 yıl sonra ulaşıldığında 1984’teki uygulamada yüksek anksiyete duyarlılığı puanı olanların düşük olanlara kıyasla daha yüksek oranda çeşitli anksiyete bozukluğuna sahip olduğu bulunmuştur (Akt. Weems, Laurence, Silverman, & Ginsburg, 1998). Bu sonuç, Waszczuk, Zavos ve Eley’in (2013) çocuklarla yürüttükleri araştırmanın sonuçları ile tutarlıdır. Waszczuk ve arkadaşlarının çalışmasında, 8 yaşında değerlendirilen anksiyete duyarlılığının, 10 yaşındaki pek çok anksiyete bozukluğu ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Özellikle panik bozukluk ve ayrılık anksiyetesi için anksiyete duyarlılığının özel bir risk faktörü olduğu, okul fobisi için istatistiksel açıdan anlamlı boylamsal bir ilişkisinin olmadığı, yetişkinlerle yürütülen çalışmalardan farklı olarak ilişkinin tek yönlü olduğu ileri sürülmüştür.

Analitik kurama göre, çocuklukta kaygılardan arındırılmış bir atmosfer oluşturmak nevroza karşı korunmanın en iyi güvencesidir (A. Freud, 1965/2013a). Anksiyete duyarlılığının ilerleyen dönemde oluşabilecek anksiyete bozukluğunu öngördüğü ve görece değişmeyen yapısal bir özelliği ifade ettiği varsayılmaktadır

(McNally, 1996; Akt. Yılmaz ve Kılıç, 2014). Bu kadar önemli olan bu konunun hangi değişkenlerle ilişkili olduğunu tespit etmek ve buna göre önleyici çalışmalar yapmak açısından bu çalışmanın alana ışık tutabileceği düşünülmektedir.

Reiss ve meslektaşları McNally, Peterson, Gursky anksiyete duyarlılığı ile ilgili çalışmalarını yazmaya başladıklarından beri (Reiss, 1991; Reiss, & McNally, 1985; Reiss, Peterson, Gursky, & McNally, 1986) araştırmacılar ve teorisyenler konuya yoğun ilgi göstermiştir (Akt. Silverman, & Weems, 1998). Farklı laboratuvarlarda, farklı popülasyonlardan örnekleme ile farklı metotlar kullanılarak elde edilen bulguların şaşkıncı şekilde tutarlı olduğu görülmüştür, ancak cevaplanmamış pek çok soru vardır. Çalışmalar daha çok yetişkinlerle yürütülmüştür (Silverman, & Weems, 1998).

Çocuklarda anksiyete duyarlılığı ile ilgili ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi için son dönemde iki çalışma yapıldığı görülmektedir. Seçer ve Gülbahçe 2013 yılında ilköğretim öğrencileri ile, Yılmaz ve Zinnur Kılıç ise 2014 yılında daha geniş bir yaş aralığında (8–15 yaş) çalışmalarını yürütmüştür. Bu araştırmada 9-11 yaş arasındaki çocuklarla çalışılmıştır.

1.3. Bağlanma Kavramı

Bağlanma, anneye (bakım veren kişiye) yakınlık gerektiren çok sayıda davranışsal sistemin aktivitesinin bir ürünüdür (Bowlby, 1969/2013). Ancak bağlanmayı sadece biyolojik fonksiyonlu içgüdüsel bir sosyal davranış olarak tanımlamak yetersizdir. Bağlanma sisteminin amacı yakınlık sağlamanın yanı sıra duygusal olarak uygun ve duyarlı bir bağlanma figürüne erişimdir (Bowlby, 1973/2014).

Bebeğin ya da küçük çocuğun annesi (bakım veren kişi) ile olan yakınlığının sağlanıp korunması güvenlik ve sevgi duygularına; ilişkideki kesinti ise kaygı, kızgınlık ya da öfke duygularına yol açmaktadır. Bu nedenle Bowlby bağlanmanın duygusal bir bağ olduğunu düşünmektedir (Hazan, & Shaver, 1994). Bağlanma yaşam boyu sürmektedir; ancak ilk temel ilişki, anne-çocuk ilişkisi, ilerleyen dönemlerdeki bağlanma biçimini etkilemektedir (Collins, & Laurson, 2003).

Bowlby, 1951 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlatılan raporda, bebeğin ya da küçük çocuğun annesi (bakım veren kişi) ile doyuma ulaştığı ve keyif aldığı; sıcak, samimi ve istikrarlı bir ilişkinin akıl sağlığı için birinci derecede önemli olduğunu belirtmiştir (Bowlby, 1973/2014). Bowlby'nin çalışmalarından itibaren bağlanma ve psikopatoloji arasındaki ilişki bilimsel bulgularla doğrulanmaktadır (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Rohner (1986) da ebeveynliğin düşük benlik saygısı için bir risk faktörü olduğunu belirtmektedir. Bu nedenlerle ruh sağlığının temelinde, bebeklik ve çocukluk dönemlerinde, özellikle anneye kurulacak sıcak sevgi ve yakın ilişki yer almaktadır (Yavuzer, 2012).

Bu bölümde aktarılmak istenenler bağlanma kuramının gelişim süreci, bağlanma biçimleri, orta çocukluk döneminde bağlanmanın kişilerin yaşamı üzerindeki etkileri ve orta çocukluk döneminde bağlanmanın değerlendirilmesidir.

1.3.1. Bağlanma Kuramının Gelişim Süreci

Bağlanma kuramı, John Bowlby ve Mary Ainsworth'un ortak çalışmasıdır ve her iki kuramcı, erken dönem çocuk-ebeveyn etkileşiminin kişilik gelişiminde anahtar bir rol oynadığını düşünmüştür (Ainsworth, & Bowlby, 1991).

Kuramın gelişmesi uzun yıllar sürmüştür. Bowlby ve Ainsworth kariyerlerinin ilk yıllarında birbirlerinden bağımsız olarak Freud'dan etkilenmiştir (Bretherton, 1992); ancak Bowlby, İngiliz Psikoanalitik Enstitüsü'nde süpervizörü tarafından Klein'in fikirleri doğrultusunda nesne ilişkileri kuramına bağlı eğitim almıştır (Bowlby, 1969/2013).

Klein ve Bowlby'nin ayrıldığı nokta şudur: Klein, çocukların duygusal problemlerini, saldırgan ve libidinal dürtüler arasındaki iç çatışmalardan kaynaklanan fantazilere yüklemiştir; Bowlby ise erken dönem ilişkilere, aile deneyimlerine ve kaybın patolojik gücüne vurgu yapmıştır (Bretherton, 1992).

Bowlby'nin ilk deneysel çalışması, Londra Çocuk Rehberlik Kliniği'ndeki vaka notlarına dayanmaktadır. Sevgisiz ve hırsızlığa meyilli, okulda uyumsuz pek çok çocuğun belirtilerini anneden yoksun olmayla ve ayrılıkla ilişkilendirmiştir. 1948 yılında Bowlby, II. Dünya Savaşı yüzünden öksüz ve kimsesiz kalmış çocukların barındığı, Anna Freud'un Hampstead Nurseries adlı kuruluşunda çalışan James

Robertson'dan çocukları gözlemlemesi için yardım istemiştir. Robertson çocuklar için kendini bir şey yapmak zorunda hissedince "A Two-Year-Old Goes to Hospital" isimli bir film çekmiştir. Robertson'ın ilk filmi ve Spitz'in (1947) "Grief: A Peril in Infancy" adlı filmi Batı dünyasındaki evsiz kalmış çocukların kaderini etkilemiştir (Bretherton, 1992).

Bowlby, II. Dünya Savaşı sırasında yetim kalan çocukları gözlemlemesiyle de birlikte dikkatleri etolojiye çekmiştir. Gözlemleri sonucunda yaşamın ilk yıllarında bebek-bakıcı ilişkisinin normal gelişim için çok önemli olduğu sonucuna varmıştır. Bebeğin itirazlarını, keder ve yaşla kendini belli eden umutsuzluğu, kopmaları ve psikopatolojiyi bozuk ilişkinin kanıtları; bakıcı ayrıldığındaki itirazları, geri döndüğündeki gülümseme ve cıvıldağa gibi karşılama davranışlarını bağlanmanın kanıtları olarak öne sürmüştür (Miller, 2008).

Bowlby 1951 yılında, Dünya Sağlık Örgütü Komisyonuna, Avrupa'da savaş sonrasında evsiz kalan çocukların zihinsel gelişimleri üzerine yazdığı raporda anne-çocuk ilişkisine vurgu yapmıştır ve anneye duygusal destek vermeyi babanın birincil görevi olarak belirtmiştir (Bretherton, 1992).

Bowlby'nin fantezi ve içsel yaşama odaklanırken gerçek yaşam deneyimlerini ihmal eden psikoanalitik kuram ile ilgili artan memnuniyetsizliği, onu farklı disiplinlere yönlendirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü Komisyonu'na yazdığı rapordaki soruların cevaplarının büyük kısmını etolojide bulmuştur. Avrupalı zoologların - Lorenz ve Tinbergen- kuşlar ve memelilerle yaptığı çalışmalar bu konuda dramatik örnekler sunmuştur (Hazan, & Shaver, 1994).

Bağlanma kuramının ilk raporu John Bowlby'nin 1958 yılındaki "The Nature of a Child's Tie to His Mother" başlıklı yazısıdır. 1969 yılında Bağlanma ve Kayıp'ın (Attachment and Loss) ilk cildi Bağlanma, 1973 yılında Ayrılma isimli ikinci cildi ile teorisini anlatmıştır (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978). Kaybetme isimli serinin üçüncü cildinde; keder ve yas sorunlarıyla kaygı ve kaybın ortaya çıkardığı savunma süreçlerini incelemiştir (Bowlby, 1973/ 2014).

1950 yılının sonuna doğru Robertson'ın verilerini analiz ederek Bowlby'nin projesine katılan Mary Ainsworth, Uganda ve Baltimore'daki çalışmalarını ışığında hem yenilikçi yöntemi ile Bowlby'nin düşüncelerini bilimsel olarak test etmeyi

mümkün kılmıştır hem de “güvenli yer” ve bebeğin verdiği sinyallere “annenin duyarlılığı” kavramları ile kuramın gelişmesine katkı sağlamıştır. (Bretherton, 1992).

1.3.2. Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı başından beri eklektiktir; gelişimsel, bilişsel ve sosyal psikolojiyi, kişilik psikolojisini, biyolojik bilimleri, genetiği içermektedir (Ainsworth, & Bowlby, 1991). Bu eklektik yaklaşımın birincil amacı, bebeklerin erken dönem sosyal etkileşimlerinin kökenini, işlevini ve gelişimini anlamaktır (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978).

Ainsworth ve Bowlby’e (1991) göre, bağlanma davranışı yemek yemek ve cinsellik kadar önemlidir ve insan davranışının en temel bileşenidir. Bağlanma davranışının en kolay aktive olduğu dönem 6 aydan 5 yaşına kadar uzanmaktadır. Bu yaş aralığı, bağlanma figürünün ulaşılabilir olmasına yönelik beklentilerin gelişimi açısından da en hassas dönemdir. Tabi ki bu hassasiyet zamanla azalsa da 5 yaşından sonraki 10 yılda da devam etmektedir (Bowlby, 1973/2014).

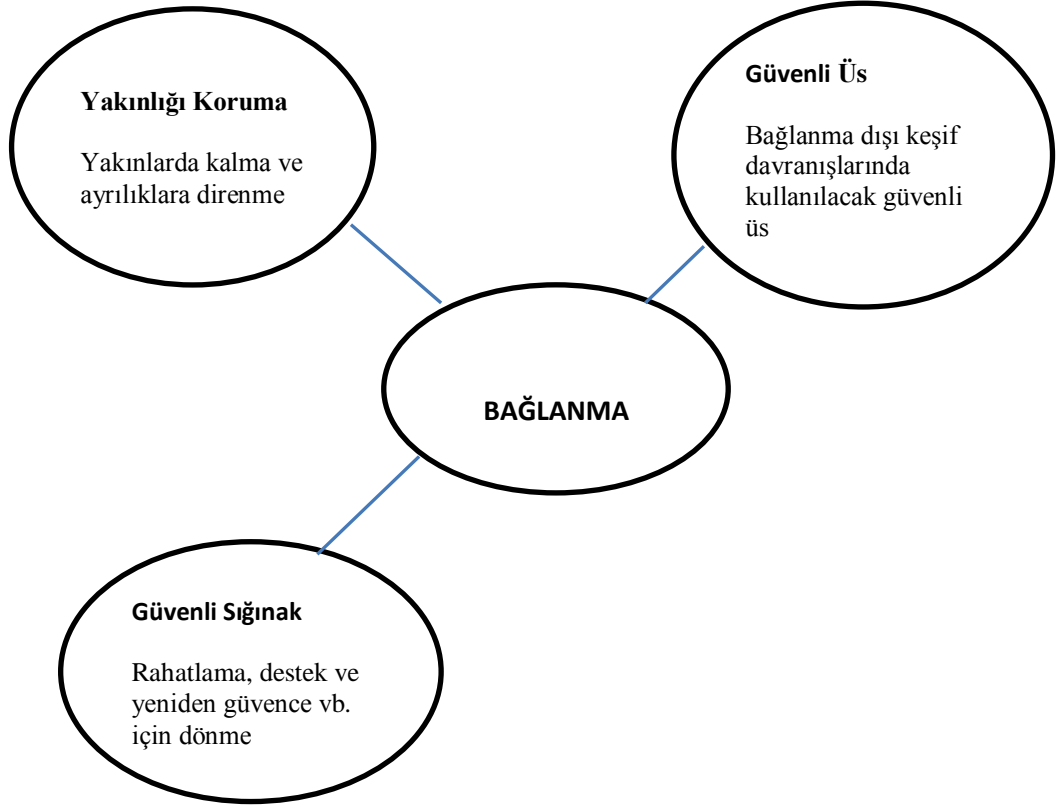
Bağlanma kuramı, her bireyin olayları algılama tarzına göre öngörülerde bulunarak ve bu öngörüler doğrultusunda planlar yaparak dünyaya ve kendisinin dünyadaki yerine ilişkin içsel çalışma modelleri oluşturduğunu öne sürmektedir. Kişinin dünyaya dair oluşturduğu içsel çalışma modellerindeki temel özellik, bağlanma figürlerini nerede bulacağına ve bu figürlerin kendisine nasıl yanıt vereceğine ilişkin tasarımı iken kendine dair oluşturduğu içsel çalışma modellerindeki temel özellik bağlanma figürünün gözünde ne kadar kabul edilebilir olduğuna ilişkin yaptığı çıkarımlardır. Bağlanma figürü modeli ve kendilik modeli birbirini tamamlayarak ve onaylayarak gelişmektedir. Dolayısıyla sevilen bir çocuk ebeveyninin sevgisine güven duymaktadır ve diğer herkesin de kendisini sevebilir bir insan olarak göreceğinden emindir (Bowlby, 1973/2014).

Sonuç olarak, bakım veren ve çocuk etkileşimi sürecinde zihin modelinin iki temel şeması şunlardır: “değerli ben” ve “güvenilir o” (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2001). Bu nedenle, çocukların beklentileri içsel çalışma modellerinin - bağlanma figürlerinin, benin ve ilişkinin zihinsel temsillerinin- bir parçasıdır. Bu modeller, çocuklara yeni durumları yorumlayıp değerlendirmede ve daha sonra

oynama ya da teselli için bağlanma figürünü aramak gibi bir davranış seçmede yardımcı olmaktadır (Miller, 2008).

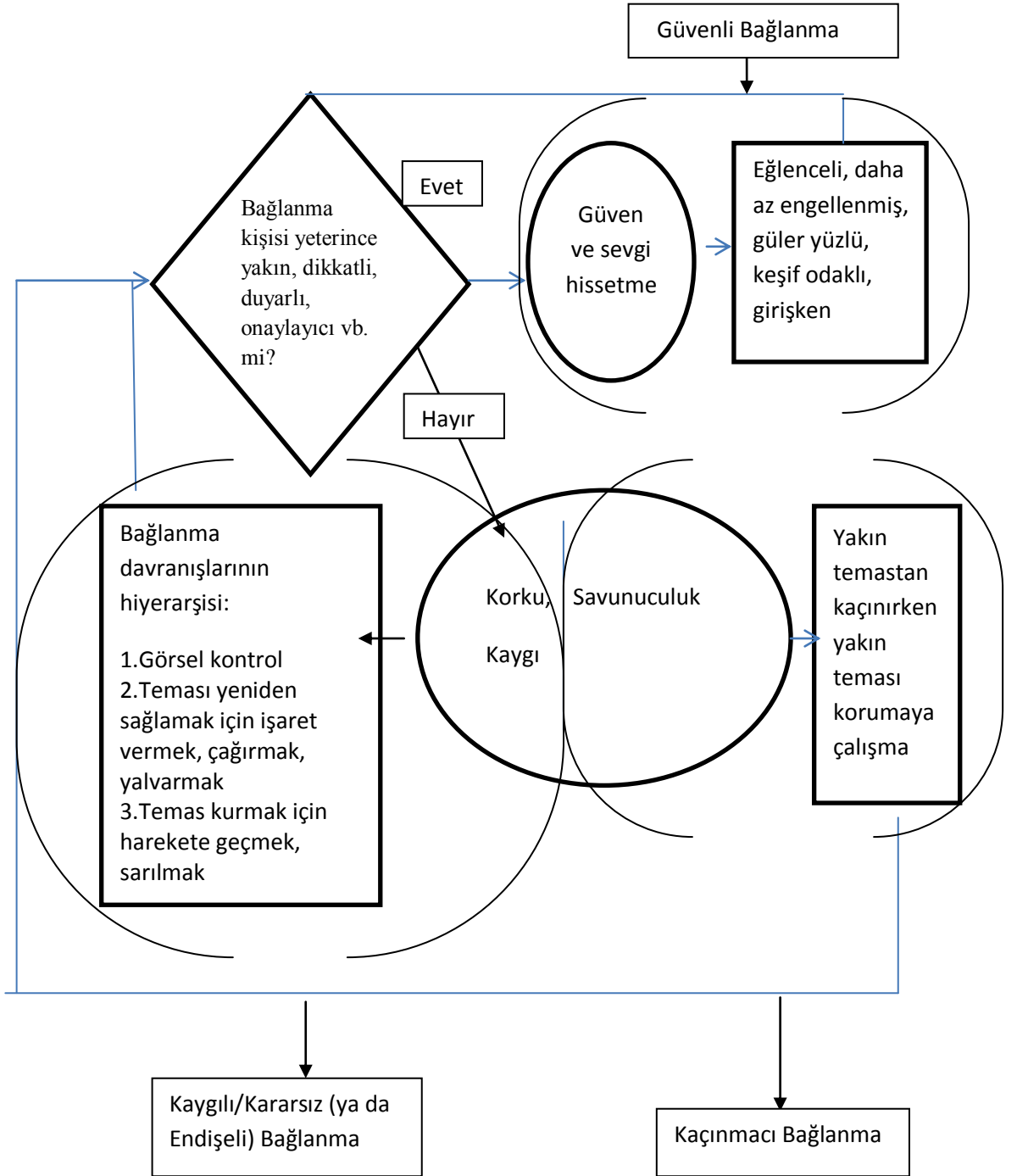
1.3.3. Bağlanma Sistemi ve Bağlanmada Bireysel Farklılıklar

Ainsworth'e (1963) göre, bebeğin ve küçük çocuğun kendine bakan kişiyle yakınlığı ve çocuğa bakan kişinin çocuğa karşı duyarlılığı, çocuğun çevresini keşfetmesi için güvenli bir temel oluşturmaktadır. Bu çerçevede bağlanma sisteminin temel özellikleri ve işlevleri Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1. Bağlanmanın tanımlayıcı özellikleri (Hazan, & Shaver, 1994, s. 4.).

Bağlanma kuramının temel varsayımı, doğduklarında aşırı olgunlaşmamışlıklarından dolayı bebeklerin sadece bir yetişkinin korumaya ve bakım vermeye istekli olması ile hayatta kalabileceğidir. Bu nedenle, bebekler bakım veren kişiye olan yakınlıklarını koruyacak davranışlar geliştirmektedir.

Şekil 2. Davranışsal bağlanma sistemi ve üç temel bağlanma örüntüsü. Eşkenar dörtgendeki bir sınama sorusudur (G. A. Miller, Galanter ve Pribram, 1960; Akt. Hazan, & Shaver, 1994). Daireler sınama sorusunu yanıtlayan değerlendirmelerin yarattığı duyguları, kutular da değerlendirme ve duygulardan kaynaklanan davranışları temsil etmektedir (Hazan, & Shaver, 1994, s. 3).

Bakım vermenin karşılıklı bir davranışsal sistem ile düzenlendiği görülmektedir. Örneğin, ebeveynlere göre bebeğin gülmesi bir ödüldür, ağlaması onu

sakinleştirmek için bir mesajdır. Ebeveynler uzaklaşınca da bebekler onları görsel ya da fiziksel olarak takip etmektedirler (Hazan, & Shaver, 1994).

Özetle, taraflardan her birinin görünüşü ve davranışı, diğerindeki sabit eylem örüntüsü –bireyin, dolayısıyla türün hayatta kalmasını sağlayan doğuştan karmaşık davranışlar- için bir işaret uyarını görevi yapmaktadır (Miller, 2008). (Bağlanma sisteminin bir modeli için Şekil 2'ye bakınız.)

Diğer türlerle yapılan çalışmalar hormonların oldukça etkili olduğunu gösterse de insanların bağlanma davranışının harekete geçmesinde daha çok merkezi sinir sistemi; bağlanma figürünün varlığı, yokluğu, geri dönüşleri, sorumsuzluğu, yabancı ortamlar ya da kimseler gibi çevresel etmenler; hastalık, açlık gibi içsel durumlar rol oynamaktadır (Ainsworth et al., 1978).

Bağlanma kuramı genel etoloji kuramının pek çok özelliğini içermektedir. Evrimin bir sonucu olan türe özgü refleksler ve sabit eylem örüntüleri annenin çocuğa yakın olmasını garantilemektedir. Bowlby, etolojik kuram çerçevesinde ağırlıklı olarak çocuklar üzerindeki gözlemlerini temel almıştır, ancak onun kuramının tetiklediği ilerideki çalışmaların çoğu laboratuvar ortamında gerçekleştirilmiştir (Miller, 2008).

Ainsworth bağlanmanın niteliğini, bir başka deyişle bebeğin yakınlığı koruma, güvenli üs ve güvenli sığınak davranışlarını gözlemlemek için bir işlem geliştirmiştir (Hazan, & Shaver, 1994). Sözü edilen yöntemde –Yabancı Ortam-çocuk, anne ve yabancı bir laboratuvar ortamında en az stresli olandan başlayarak sekiz koşul deneyimlemektedir (Ainsworth et al., 1978). (Bu sekiz koşulun özeti için Tablo 1'e bakınız.)

Çocukların koşullara verdikleri tepkilere dayanarak Ainsworth ve arkadaşları (1978) üç tip temel bağlanma örüntüsü tanımlamıştır: güvenli, kaçınmacı ve kararsız bağlanma. Güvenli bağlanmada, bağlanma nesnesinden ayrılma sırasında bebek kaygı belirtileri gösterse de kavuştuklarında bakım verene yakın davranmaktadır. Bakım veren kişi ilgisiz ya da reddedici ise ve bu kişinin bebekle duygusal paylaşımı az ise bebek ayrılma sırasında kaygılanmamaktadır ve kavuştuklarında da olumlu tepki vermemektedir. Kaçınmacı bağlanmada, bebek bağlanma nesnesini güvenli bir üs olarak kullanmamaktadır. Kararsız bağlanmada bebek, yakınlık ve bedensel temas arasa da bağlanma nesnesi ile kavuştuğunda rahatlamamakta ve şiddetle olumsuz

duyguları ifade etmektedir. Bakım verenlerin yaklaşımlarının tutarsız olduğu düşünülmektedir (Kerimoğlu ve ark., 2011).

Main ve Solomon (1990), yeni bir bağlanma stili –düzensiz ya da dağınık- ortaya çıkarmıştır (Akt. Hazan, & Shaver, 1994). Düzensiz bağlanma, en ağır güvensiz bağlanma türüdür. Bakım veren kişide bağlanma bozukluğu varsa, bebek kötüye kullanılıyorsa ya da sık ayrılıklar yaşıyorsa bağlanma nesnesi, hem bebeği yatıştıran kişi hem de korkunun kaynağıdır (Kerimoğlu ve ark., 2011).

Tablo 1: Yabancı Ortam Yönteminin Koşullarının Özeti

Koşulların Sırası	Deney Odasındaki Kişiler	Bekleme Süresi	Yapılanların Kısa Bir Özeti
1	Anne, bebek, gözlemci	30 sn.	Gözlemci anne ve bebeğe deney odasını tanıtır ve ayrılır.
2	Anne, bebek	3 dk.	Bebek çevreyi keşfederken anne müdahale etmez, gerekliyse 2 dk. sonra oyun için teşvik eder.
3	Yabancı, anne, bebek	3 dk.	Odaya yabancı girer, ilk dk. sessizdir, ikinci dk. anne ile sohbet eder, üçüncü dk. bebeğe yaklaşır. Üç dk. sonra anne fark ettirmeden ayrılır.
4	Yabancı, bebek	3 dk. ya da daha az*	İlk ayrılık koşuludur ve yabancıya tepkileri bebeğe göre ayarlanır.
5	Anne, bebek	3 dk. ya da daha az*	İlk tekrar birleşme koşuludur. Anne bebeğin karşısına çıkar ve/veya onu rahatlatır, tekrar oyuna yönlendirmeye çalışır ve vedalaşarak ayrılır.
6	Bebek	3 dk. ya da daha az*	İkinci ayrılık koludur.
7	Yabancı, bebek	3 dk. ya da daha az*	Ayrılığa devam edilir, yabancı girer ve bebeğin tepkilerine uyumlu davranır.
8	Anne, bebek	3 dk.	İkinci tekrar birleşme koşuludur. Anne girer, bebeğini kucaklar ve o sırada yabancı odadan çıkar.

*Bebek aşırı derecede stresli ise koşulun süresi kısa kesilir (Ainsworth et al., 1978).

1.3.4. Orta Çocukluk Döneminde Bağlanma

Bir çocuğun sosyal dünyası, ilk yıllarında çoğunlukla aile üyeleri tarafından şekillenmektedir. Ancak 8-12 yaş arasında çocuklar kendi sosyal çevrelerini oluşturmada daha aktiftirler (Kerns, 2008).

Orta çocukluk dönemindeki çocuklar temel bakım veren kişilerden uzakta daha fazla vakit geçirmektedir. Bu dönemdeki önemli görev, çocuğun temel bakım veren kişiye anında ulaşamayacağı durumlarda bağlanma ihtiyaçlarını yönetmesidir (Clucas, b.t.). Yine de orta çocukluk döneminde birincil bağlanma figürü ebeveynlerdir (Levitt, Guacci-Franco, & Levitt, 1993; Lieberman, Doye, & Markiewicz, 1999; Akt. Sümer ve Şendağ, 2009).

Bazı araştırmacılar, akranlara bağlanmanın ergenlik dönemine kadar ortaya çıkmadığını belirtmiştir (Allen, 2008; Bowlby, 1969/2013). Farklı bir bakış açısı olarak Hazan ve Shaver (1994) ise akranlara bağlanmanın orta çocukluk döneminde başlayan aşamalı bir süreç olduğunu belirtmiştir.

Kerns, Klepac ve Cole (1996) orta çocukluk döneminde aile sistemleri ve akran ilişkileri arasındaki bağı iki çalışmada incelemiştir. Birinci çalışma, çoğunlukla orta sosyoekonomik düzeydeki Beyazların (%95) yaşadığı yarı-kırsal bir alandaki bir okulun 74 tane 5. sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür. Bu çalışmada, akran ilişkileri dört boyutta değerlendirilmiştir: kabul edilirlilik, karşılıklılık, arkadaşlığın niteliği ve yalnızlık. Kabul edilirlilik boyutunu değerlendirmek için çocuklara sınıf listeleri verilmiş ve her bir arkadaşı ile oynamaktan ne kadar hoşlandığını 5 puan üzerinden derecelendirerek belirtmesi istenmiştir. Arkadaşlığın karşılıklı olup olmadığı, her çocuktan en yakın bir ya da birkaç arkadaşını yazması istendikten sonra birbirlerinin isimlerini yazan çocukların tespiti ile değerlendirilmiştir. Diğer iki boyut ve bağlanma biçimi için öz-bildirim ölçekleri kullanılmıştır. Anneleriyle ilişkilerini daha güvenli olarak algılayan çocukların anlamlı olarak akranları tarafından daha çok kabul edildiği, daha az yalnız kaldıkları ve arkadaşlıklarının karşılıklı olduğu bulunmuştur. İkinci çalışma ise 44 tane aynı cinsiyet 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu arkadaş çiftleri ile yürütülmüştür. Öğrenciler Amerika'nın orta-batısındaki bir devlet okulundan seçilmiştir. Yaş ortalaması 11 yıl 7 aydır (Ranj = 9 yıl 10 aydan 13 yıl 6 aya kadar). Çocukların konuşmalarının kayda alınması ve öz-

bildirim ölçeği ile veriler toplanmıştır. Annelerine güvenli bağlanan çocukların oluşturduğu çiftlerin, annesine güvenli bağlanan ve güvenli bağlanmayan çocukların oluşturduğu çiftlere kıyasla arkadaş ilişkilerinin daha uyumlu, daha az eleştirel olduğu görülmüştür.

Erken dönemde ebeveynler ve çocuk arasında gelişen bağlanmanın niteliğinin, sağlıklı benlik bilincini ve kendini değerli hissetme duygusunu yerleştirdiği (Bowlby, 1969/2013); çocukluğun ilk dönemlerinde yerleşen benlik saygısının olumlu etkilerinin ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de aile içinde ve toplumda sürdüğü (Plummer, 2011) bilinmektedir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar ise orta çocukluk döneminde de bağlanmanın farklı benlik alanlarıyla ve kaygı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin Booth-LaForce, Rubin, Rose-Krasnor ve Burgess'ın (2005); Verschueren ve Marcoen'in (2002) çalışmaları bütünsel özdeğer (Hater Benlik Algısı Ölçeği'nin alt ölçeği) ile babaya güvenli bağlanma arasındaki ilişkiyi; Bögels ve Brechman-Tousaain'in (2006) çalışması ise, ebeveynlere bağlanmanın kaygı ile ilişkisininin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Mevcut çalışmada da ebeveynlere güvenli bağlanmanın anksiyet duyarlılığı ve benlik algısı ile olan ilişkileri ele alınmıştır.

1.3.5. Orta Çocukluk Döneminde Bağlanmanın Değerlendirilmesi

Otuz yılı aşkın bir süredir, çok sayıda araştırma çocuk-ebeveyn arasındaki bağlanmanın tanımına, ölçümüne ve geçmişine odaklanmaktadır. Çalışmaların çoğunda, 5 yaş ve altındaki çocuklar ve özel olarak anneye bağlanma incelenmektedir (Kerns, Schegelmilch, Morgan, & Abraham, 2005).

Ölçme sorunundan dolayı bağlanma kuramı bazı gelişimsel dönemlerdeki anne-çocuk ilişkisi ile ilgili çalışmalara uygulanmıştır. Çok uzun bir süre Ainsworth'in "Yabancı Ortam-Strange Situation" tekniği sadece 12-18 aylık çocuklarda bağlanmayı değerlendirmek için hizmet etmiştir (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978).

Kerns'e (2008) göre, orta çocukluk döneminde uygulanan ölçeklerde iki temel problem söz konusudur. Problemlerden ilki, ölçeklerin orta çocukluk döneminin ikinci yarısı için daha uygun iken daha genç çocuklar için eşit derecede

duyarlı olmama ihtimalidir ya da tam tersi durumdur. Bu çeşitlilik muhtemelen diğer çocukluk dönemleri için önceden geliştirilmiş tekniklerin - erken çocukluk döneminde güvenlik temelli davranışları gözleme ya da ergenlik döneminde kullanılan ölçekler gibi- orta çocukluk dönemine uyarlanmasından kaynaklanmaktadır. Ölçeklerdeki çeşitliliğin olumlu yanı ise tek bir yaklaşıma bağlı kalmamaktır. İkinci problem ise uygulanan pek çok ölçek olmasına rağmen çoğunun geçerlikle ilgili sınırlı verilerinin olmasıdır.

1.4. Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı

Anksiyete bozukluğu olan çocuklarla doğrudan çalışılmamış konulardan biri öğrenilmiş çaresizlik kavramıdır. Seligman (1975), Dweck ve Repucci (1973) gibi pek çok araştırmacıya göre, öğrenilmiş çaresizlik, kişi elde ettiği sonuçların davranışlarına bağlı olmadığını düşünürse ve bireysel kontrolü dışında gerçekleştiğine inanırsa ortaya çıkmaktadır (Rholes, Blackwell, Jordan, & Walters, 1980). Kişi benzer durumlarla karşılaştığında uyarıcıları kontrol altına alabileceği halde başarısız olmaktadır (Kök, 1992).

Öğrenilmiş çaresizlik teorisi, bir beklenti teorisidir. Kontrol edilemez bir sonucun önemi ya da arzu edilirliliği, duyguları ve benlik saygısını etkilemektedir; ancak bunların pasif davranışta payı yoktur. Pasiflik yalnızca kontrol eksikliği ile ilgili beklentiden, inançtan kaynaklanmaktadır. Evrensel çaresizlik değil, bireysel çaresizlik benlik saygısını düşürmektedir. Bir başka deyişle, kişi elde edilen sonucu başka kimselerin değiştirebileceğine inandığı halde kendisinin kontrol edemeyeceğini düşünüyorsa, bu kişinin benlik saygısının düzeyi düşmektedir (Abramson, Seligman, & Teasdale, 1978).

Abramson, Seligman ve Teasdale'e (1978) göre öğrenilmiş çaresizlik, kişinin davranışlarını ve bunların sonuçlarının nedenlerini nasıl açıkladığına bağlıdır. Birey, davranış ve davranışın sonuçları arasında herhangi bir bağ olmadığını fark ettiğinde nedenlerini üç farklı kaynağa (boyuta) yüklemektedir: içsel-dışsal, değişmez-değişir, genel-özel. Birey davranışının nedenini çaba, yetenek, kişilik özelliği gibi kendine ilişkin değişkenlere, ya da şans, işin zorluk derecesi, ortamın özellikleri gibi kendisi dışındaki değişkenlere yüklüyorsa içsel-dışsal nedensel yükleme boyutu söz

konusudur. Değişmez-değişir nedensel yükleme boyutunda; davranış ve sonuç arasındaki bağlantısızlığın zaman içinde değişkenliği değerlendirilmektedir. Genel-özel nedensel yükleme boyutunda ise bu bağlantısızlığın nedeninin, sözü edilen özel ortamda ya da diğer benzer ortamlarda da geçerliliği araştırılmaktadır (Kök, 1992).

Kullanılan nedensel yükleme boyutuna göre öğrenilmiş çaresizliğin ortaya çıkıp çıkmayacağı belirlenmektedir. Nolen-Hoeksema, Girgus ve Seligman'ın (1986) boylamsal çalışmasında, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin 1 yıl içinde 5 kez depresif belirtileri, yaşam olayları, açıklama biçimleri ölçülmüş ve okul başarıları gözlenmiştir. Depresif belirtiler ve yaşam olaylarında bir değişiklik bulunmamıştır. Öğrenilmiş çaresizlik kuramı çerçevesinde beklenildiği gibi açıklama biçimleri, depresyon düzeyi ve okul başarısı ile ilişkili bulunmuştur.

Dweck ve Reppucci (1973) çalışmalarında, bireylerin davranışları ve başarı durumları arasındaki ilişkiyi nasıl algıladıklarını araştırmıştır. İlkokul 5. sınıf öğrencileri ile yürütülen bu çalışmada, daha az çaba gösterenlerin ve sonuçlarla ilgili daha az sorumluluk üstlenenlerin başarı durumunu bir becerinin varlığına ya da yokluğuna dayandırdığı ve kadınların başarısızlığa uğradıkça performanslarının bozulmaya daha eğilimli olduğu görülmüştür.

Rholes ve arkadaşları (1980), farklı yaş gruplarındaki çocukların başarı ve başarısızlığa yaptıkları nedensel yüklemelerin farklı olduğunu ve okul öncesi ve ilkokul dönemindeki çocukların daha büyüklere kıyasla çaresizliğe daha az duyarlı olduklarını belirtmiştir. Parsons ve Ruble (1977), 3-11 yaş arasındaki çocuklarda büyük olanların yaşadıkları başarı ve başarısızlıkların gelecekteki beklentilerini daha çok etkilediklerini ve küçük çocukların beceri seviyesi gibi değişmez nedensel yüklemeler yapmadıklarını bulmuştur (Rholes et al., 1980).

Johnson (1981), öğrenilmiş çaresizlik kuramını destekleyecek şekilde düşük benlik kavramının birbirinden bağımsız ve istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde okul başarısızlığı, başarısızlık için içsel atıflar yapma, başarı için dışsal atıflar yapma ile yordandığını belirtmiştir.

Ganellen (1988), nedensel yüklemelerin depresyon ve anksiyetenin bir sonucu olarak ortaya çıktığını bulmuştur. Öğrenilmiş çaresizlik ile depresyon arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalara (Dweck, 1977; Seligman 1984; Peterson, & Seligman, 1984) yer verilse de kaygı ile arasındaki ilişkiyi konu alan kaynakların

yetersizliği dikkati çekmiştir. Bu araştırmalar ışığında, mevcut çalışmada öğrenilmiş çaresizlik ile çocukların benlik algısı arasındaki ilişki ele alınmıştır.

1.5. Benlik Kavramı

Benlik, kişinin kendini nasıl algıladığı, yani kendisiyle ilgili farkındalığı bağlamında dūřünūmseldir (Kağıtçıbaşı, 2012, s.112). “Ben kimim?” sorusuna verilen yanıt, bireyin benlik kavramını tanımlamaktadır. Kūuk yaşlarda somut ve fiziksel bir betimleme olan bu yanıt, ilerleyen yaşlarda daha soyut ve karmaşık bir nitelik kazanmaktadır (ner, 2005). Yeni Piaget’ciler ve benlik teorisyenleri kūuk çocukların, būyuk çocukların ve ergenlerin benlik tanımları ve değerlendirmeleri arasında dramatik farklılıklar olduğunu belirtmiştir (Harter, 2006).

Piers’e (1969) göre ise, benlik kavramı gelişimsel bir boyut olmakla birlikte 8 yaşından sonra fazla değerim göstermeyen karmaşık ve çok boyutlu bir kişilik niteliğidir (Akt. ner, 2005).

1.5.1. Benlik Kavramına İlişkin Kuramlar

Son zamanlarda psikolojinin pek çok dalında benlik kavramına olan ilgi artsa da bu kavramı sistemli olarak inceleyen ilk psikolog William James’tir. James’in 1890 yılında yayımlanmış olan “Principles of Psychology” adlı eserinde “Benlik Bilinci” (The Consciousness of Self) konusuna detaylı bir şekilde yer vermesi ile benlik kavramı ilk kez psikoloji literatūründe yer almıştır (Hilgard, 1962; Akt. Yıldız, 2006).

James (1890), zne olarak ben, bilen benlik (I-self) ve nesne olarak ben, bilinen benlik (Me-self) arasında ayırım yapmıştır ve nesne olarak beni “deneysel benlik” olarak ifade etmiştir.

James’e (1890) göre deneysel benlik kavramının ū bileşeni vardır: maddesel benlik, sosyal benlik ve tinsel benlik. Maddesel benliğin en iteki parçası bedenimizdir. Ardından kıyafetlerimiz, ailemiz ve evimiz gelmektedir. Ailemizin bir hatasının bizi utandırması, evin tasarımıını eleştirmemiz örnek olarak verilmiştir. Sosyal benlik, başkalarının algıladığı zelliklerimizdir, bizimle ilgili akıllarında

canlanan imajdır. Farklı sosyal ortamlarda kişinin farklı yönleri ortaya çıkmaktadır. Bir genç ailesinin ve öğretmenlerinin yanında çok ağırbaşlı iken yasadışı işler yapan arkadaşlarının arasında daha asi olabilir. Kişinin çevresinden kabul görmesi, fark edilme isteği doğuştan gelen bir eğilimdir. Girilen bir ortamda kimsenin dönüp bakmaması, sorduğunuz soruların yanıtsız kalması gibi durumlar kendimizi değersiz hissettirebilir. Deneysel benliğin bir diğer parçası ise tinsel benliktir. Bu kavram ile kişinin ruhsal ve öznel varlığının, psişik yeteneklerinin ya da eğilimlerinin somut olarak ele alındığı kast edilmektedir. Kısacası tinsel benlik, kişinin kendisi ile ilgili düşünceleridir (James, 1890).

Benlik kavramının ilk incelemeye alındığı bu dönemlerde, bu gelişmelere paralel olarak Freud ile birlikte, psikanalitik kuram da gelişmeye başlamıştır (Gabay, 1996). Psikanalitik kurama göre, insan bedeninin, zihinden çeşitli taleplerde bulunan biyolojik dürtüleri vardır: cinsellik, kendini koruma, açlık, saldırganlık gibi. Bu içgüdülerin amacı, bedensel ihtiyacı yok etmek, gerilimi boşaltmak ve haz almaktır. Ancak dürtüler doğrudan davranışlarla sonlanmamaktadır (Miller, 2008).

Dürtüler ile davranışlar arasında üç temel yapı mevcuttur: id, ego ve süperego. İd, doğuştan getirilen arzuların yuvasıdır ve anında tatmin beklemektedir. Dileğin halüsinasyonel olarak yerine getirilmesi birincil-süreç enerjisi olarak adlandırılmaktadır. Ego, ikincil-süreç düşüncesine sahiptir. Bu düşünce akılcıdır ve algılama, mantıksal düşünce, problem çözme ve bellek gibi zihinsel etkinlikleri içermektedir. Egonun kararlarında belirli eylemlerin tehdit edici olduğu uyarısını veren anksiyete duyguları yardımcıdır. İd ve çevreden gelen tehditler yoğun anksiyete yarattığında savunma mekanizmaları devreye girmektedir. Gerçeklik çarpıtılıp anksiyete kontrol altına alınmaktadır. Ego bu nedenle yapısal ilişkinin merkezinde yer almaktadır. Süperego, en son gelişen yapıdır. Çocuklar Oedipus komplekslerini çözüme kavuşturup anne-babalarıyla özdeşleştikten sonra ortaya çıkmaktadır. Süperego toplumun düzen sağlama yoludur (Miller, 2008; A. Freud, 1937/2013a).

Anna Freud'a (1965/2013b) göre benlik, Freud'un ego (ben) kavramına karşılık gelmektedir. İçsel olgularla dış dünyanın gereksinimleri arasında "ben" in aracı rolünü kabul eden analitik kuram, çocuk beninin sağlam kalmasını nevrozdan

korunmanın çaresi olarak görmektedir ve benin işlevlerinin güçlendirilmesinde anne babanın sorumlu olduğunu belirtmektedir (A. Freud, 1965/2013b).

Kohut (1971) ise kendiliği (self), benlik (ego) içinde yer alan bir kendilik tasarımı (self-representation) -kişinin kendini algılayış biçimi ve kendisiyle ilgili imgeler bütünü- şeklinde düşünmüştür. Kohut'un "Kendilik Psikolojisi" kuramına göre, çocuğun kaygısının yatıştırılması, benliğinin varlığından ve işleyişinden aldığı hazzı onunla paylaşıp ona yansıtarak sürekliliğinin sağlanması, kendine güvenin ayakta tutulması gibi işlevler çocuğun hayatındaki anne-babası gibi önemli kişilerin işlevleridir (Çuhadaroğlu, 2001).

Benliğin sosyal bir yapı olduğunu düşünen sembolik etkileşimciler de -Cooley (1902) ve Mead (1934)- çocuğun hayatındaki önemli kişilerin sorumluluğunu vurgulamaktadır. Onlara göre, çocukluğun başlarında, çocuk, hayatındaki önemli kişilerin davranışlarını, tutumlarını ve değerlerini ya da standartlarını taklit etmektedir, onaylanmak için bunları kendi davranışlarına uyarlamaktadır ve bu önemli kişilerin düşüncelerini benimsemektedir (Harter, 2006).

Charles Horton Cooley'e (1902) göre, kişinin hayatındaki önemli kimseler, benliğine yönelik düşüncelerini belirlemede "sosyal bir ayna" gibidir. Bu bakış açısıyla benlik, başkalarının bizim hakkımızdaki -görünüşümüz, güdülerimiz, eylemlerimiz, karakterimiz- düşüncelerinden oluşmaktadır. Benlik düşüncesinin üç tane bileşeni vardır: (1) bireyin görünüşünün diğer insanlardaki imgelemi (2) bu imgelemlerle ilgili yargıların bireyde yarattığı etki (3) başkalarının değerlendirmeleri ile ilgili kişinin çeşitli duyguları.

George Herbert Mead (1925), kişinin hayatındaki önemli kimseleri "Genelleştirilmiş Öteki (Generalized Other)" kavramı ile ifade etmiştir ve kişinin ait olduğu grupların yani ötekilerin fikirlerini, bakış açısını içselleştirdiğini belirtmiştir.

Allport (1955) ise benlik kavramına "proprium" adını vermiştir ve benlik kavramının gelişiminin yedi farklı aşamada olduğunu belirtmiştir (İnanç ve Yerlikaya, 2014).

- Bedensel kendilik duygusu: Yaşamın ilk yılında bebekler kendileri ve dış dünya arasında ayırım yapamamaktadır. Zamanla kas, eklem ve iç organlardan kaynaklanan, tekrarlayan duyular ile bedensel kendilik duygusu oluşmaktadır.

- Öz-kimlik duygusu: Öz-farkındalık için içsel bir süreklilik ve aynılık duygusu gerekmektedir. Bu noktada Erikson ile Allport'un hemfikir olduğu görülmektedir. Çocuğun adı, benlik sürekliliğini kavraması açısından önemlidir, çünkü çocuk kendisindeki değişikliklere rağmen aynı kişi olduğunu fark etmektedir.

- Öz-saygı duygusu: Yaşamın üçüncü yılında ortaya çıkan bu duygu, çocuğun bir şeyleri kendi başına yapabildiğinde hissettiği gurur duygusudur. Keşfetme duyguları anne-babası tarafından engellenmeyen ve arkadaşlarından onay alan çocukların öz-saygısı desteklenmektedir.

- Öz-uzanım duygusu: Yaklaşık 4-5 yaşlarında, çocuklar, fiziksel varlıklarının kendilerine ait olduğunu fark etmenin yanı sıra çevrelerindeki insanların, nesnelerin ve soyutlamaların bir bölümünü de öz-kavramlarına katmaktadır.

- Kendilik imajı: 5-6 yaşlarında, çocuklarda kendini değerlendirme kapasitesi ortaya çıkmaktadır. Çevrenin kendisi ile ilgili beklentilerini öğrenmeye başlamaktadır. Vicdan tam olarak gelişmemiş olsa da "iyi ben" ve "kötü ben" kavramları arasında ayırım yapmaktadır.

- Rasyonel baş edici benlik duygusu: 6-12 yaşlar arasında çocuklar, gerçeklerin talepleriyle etkili şekilde baş etmek ve yaşamdaki problemlere çözümler bulmak için gerekli rasyonel kapasiteye sahip olduğu fark etmektedir. Ancak ahlaki değerlendirmelerde hala aileden, dinden, arkadaş gruplarından bağımsız değildir.

- Benlik arayışı: Ergenlik döneminde çeşitli rol denemeleri ile kendini gösteren kimlik arayışıyla başlayan son aşamadır. Benlik arayışı, yetişkinlikte benliğin tüm yönlerinin pekişmesi ile sona ermektedir (Allport, 1961; Akt. İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Tüm bu farklı kuramlarda dikkat çeken nokta, benliğin sosyal bir ürün oluşudur, değerler sistemi ile olan ilişkisidir. Bu nedenle, temel bir psikolojik kavram olmasına rağmen ve evrensel bir yapısı olduğu varsayılsa da benlik kavramının, farklı kültürel ortamlarda farklı şekillerde anlaşıldığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012).

Bireyin psikolojik ve sosyal işleyişinde benliğin ötekilerle ilişkisinin belirgin, sınırlı ve ayırık olması veya ilişkili ve akışkan sınırlı olması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bireycilik-toplulukçuluk kurgusunda benliğin ilişkisellik-

ayrıklık derecesi kültürler arası çalışmalarda temel bir boyut olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Dünya'daki kentleşme ve sosyoekonomik gelişmeye paralel olarak aile yapıları ve çocuk yetiştirme tarzları da değişmektedir. Baskıcı olmadan düzen koruma adına ebeveynlerin kontrollerinin yoğun olduğu ailelerde “özerk - ilişkisel benlik” dikkat çekmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012).

1.5.2. Benlik Saygısı

Literatürde benlik saygısı ile benlik kavramı sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı için benlik (self), benlik kavramı (self-concept) ve benlik saygısı (self-esteem) kavramları arasındaki farkı ifade etmek gerekmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Bu noktada Carl Rogers'ın ifadeleri yol gösterici niteliktedir.

Rogers, benliğin, benlik kavramı ve ideal benlik olmak üzere iki alt sistemi olduğunu belirtmektedir. Hem de benlik ve benlik kavramı arasında bir ayrım yapmaktadır. Benlik, organizmik benliğin dayandığı gerçektir. Organizmik benliğin bazı kısımları kişinin farkındalığının ötesinde olabilir. Benlik kavramı ise kişinin varlığına ve deneyimlerine ilişkin farkındalık içinde algılanmış tüm yönlerini kapsamaktadır. Benliğin kimi yönleri kişinin organizmik benliği ile tutarlı olmayabilir. Bu noktada insanlar tutarsız deneyimlerini ya inkar etmektedirler ya da çarpıtılmış biçimde kabul etmektedirler. İdeal benlik ise kişinin kendini görmeyi istediği şekildeki algısıdır (İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Kişinin ideal benliği ile benlik kavramı arasındaki fark bize benlik saygısı ile ilgili bilgi vermektedir. İkisi arasındaki farkın çok fazla olması uyumsuzluk ve sağlıksız kişiliğin belirtisidir. Benlik saygısı az bir çocuk, kendisi ile ilgili kötü düşünceleri onaylatacak bilgi arayışına girmektedir. Çocukluğun başlarında, benlik bilincinin büyük ölçüde başkalarının tepkilerine bağlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ailenin gösterdiği koşulsuz olumlu saygı, sevginin önemi de görülmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2014). Yüksek benlik saygısı adeta savunma mekanizmaları gibi stresli durumlarda bireyi korumaktadır (Burke 1991, 1996; Akt. Cast, & Burke, t.y.).

Benlik kavramı teorisi, kişinin tüm alanlarda (genel benlik saygısı) ya da özel alanlarda kendisini nasıl algıladığını ve tanımladığını ele almaktadır. Rosenberg ve

arkadaşları (1995), özel alanlardaki benlik saygısının genel benlik saygısına göre kişinin gözlenen davranışları için daha iyi bir belirleyici olduğu bildirmektedir. Bu nedenle bu çalışmada çok boyutlu bir ölçek olan Piers Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği kullanılmıştır.

Marsh (1990), benlik kavramının psikolojide yer alan çok eski bir yapı olmasına rağmen 1980'lerden önce teorik temelin ve ölçme araçlarının yetersiz olduğunu, bulguların tutarsız olduğunu belirtmiştir. Marsh'a (1990) göre sonraki yıllarda gözlemlenen en büyük gelişme ise, genel benlik kavramından çok benlik kavramının altboyutlarına yapılan güçlü vurgudur. Harter (2006) ve Piers (1984) de, cinsiyet farklılıklarının benlik kavramının alt boyutları arasında gözlenebileceğini vurgulasa da Lewis ve Knight (2000) çalışmaların çoğunda genel benlik kavramının araştırıldığını belirtmiştir.

Piers Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği'nin kullanıldığı ve alt boyutlarının değerlendirildiği araştırmalardan biri Berryman, Larkins ve McKinney'nin (1983), Almanya'nın kuzeyinde kırsal kesimde yaşayan, %14'ünün azınlık olduğu, 5. ve 6. sınıfa giden çocuklarla yürüttüğü çalışmadır. Bu çalışmada erkeklerin benlik kavramının fiziksel görünüm, anksiyete, popülerite ve mutluluk alt boyutları puanlarının ve toplam benlik kavramı puanının kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Pang, Mizokawa ve Olstad'ın (1985) ABD'nin Seattle şehrindeki 4-6. sınıfa giden Japon ve Beyaz Amerikalı çocuklarla yaptıkları çalışmada ve Tang ve Yewchuk'un (1996) Kuzey Kanada'daki 10-12. sınıfa giden üstün yetenekli ve normal öğrencilerle yaptıkları çalışmada kızların davranış ve uyma alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Ancak Wolf, Sklov, Hunter, Webber ve Berenson (1982), 5-12. sınıfa giden Amerikalı çocuklarla yürüttükleri çalışmada, davranış ve uyma alt boyutunda erkeklerin daha yüksek puanlar aldığını belirtmiştir.

R. C. Kanoy, Johnson ve K. W. Kanoy (1980) akademik olarak başarılı ve başarılı olmayan 4. sınıf öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada toplam benlik kavramı puanı ve benlik kavramının alt boyutları puanlarında cinsiyete göre farklılık olmadığını bulmuştur. Aynı sonuç Yong ve McIntyne'in (1991) orta sosyoekonomik düzeydeki üstün yetenekli ve normal 8. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada da bulunmuştur.

1.6. Çalışmanın Amacı

Literatürde anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere güvenli bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik alanları arasındaki ilişki anksiyete bozukluğu olan çocuklar için açık değildir. Bu nedenle çalışmanın ilk amacı, anksiyete bozukluğu tanısı almış çocuklarda demografik değişkenler, anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere güvenli bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik alanları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. İkinci amaç ise, anksiyete duyarlılığının benlik kavramının yordayıcılarının araştırılmasıdır.

Temel Hipotezler:

1. DEHB eştanısı olan çocukların, eştanısı olmayan çocuklar ile karşılaştırıldığında zihinsel-okul durumu ve davranış-uyma algıları daha olumsuzdur.
2. Çocukların annelerine güvenli bağlanma düzeyi babalarına güvenli bağlanma düzeyinden daha yüksektir.
3. Eştanının varlığı, anne-babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığı, yüksek düzeyde öğrenilmiş çaresizlik ve olumsuz benlik kavramı anksiyete duyarlılığını anlamlı olarak yordamaktadır.
4. Anne-babaya güvenli bağlanma ve düşük düzeyde öğrenilmiş çaresizlik olumlu benlik kavramını anlamlı olarak yordamaktadır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma işlemleri ve toplanacak verilerin analizinde kullanılacak istatistiksel tekniklere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, kaygı bozukluğu tanısı almış 9 ile 11 yaş arasındaki çocuklarda anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere güvenli bağlanma düzeyi, öğrenilmiş çaresizlik düzeyi ve benlik kavramı gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla, “korelasyon türü” ve “karşılaştırma türü” ilişkisel tarama modellerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı'na başvurmuş ve DSM-IV tanı ölçütlerine göre kaygı bozukluğu tanısı almış ve DEHB eş tanılı kaygı bozukluğu olan 9-11 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklar oluşturmaktadır.

Ekim 2014-Ocak 2015 tarihleri arasında, tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen farklı sosyo-ekonomik seviyedeki 9-11 yaş arasındaki 30'u (%50) kız ve 30'u (%50) erkek toplam 60 çocuk araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 9.95'tir ($SS = .83$). Dışlama ölçütleri, başka herhangi bir ruhsal hastalığın tanı ölçütlerinin karşılanması ve tedavi gerektiren herhangi bir bedensel/nörolojik hastalığın olmasıdır.

Araştırmanın örnekleminin genel yapısını ve özelliklerini tanımak amacıyla, Demografik Bilgi Formu'ndan elde edilen bilgilere göre hazırlanan demografik özelliklere ilişkin frekans ve yüzde değerlerinin dağılımı Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Demografik Özelliklere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken	Gruplar	N = 60	
		<i>f</i>	%
Yaş	9	22	36.7
	10	19	31.7
	11	19	31.7
Cinsiyet	Kadın	30	50.0
	Erkek	30	50.0
Eştanı	Var (DEHB)	25	41.7
	Yok	35	58.3
Tedavi Süresi	1 - 6 ay	38	63.3
	7 - 12 ay	16	26.7
	13 - 18 ay	2	3.3
	19 - 24 ay	3	5.0
	25 ay ve üzeri	1	1.7
Aile Yapısı	Anne-baba beraber	47	78.3
	Anne-baba boşanmış	13	21.7
	Okur-yazar ve ilkökul mezunu	11	18.3
Annenin Öğrenim Düzeyi	Ortaokul mezunu	9	15.0
	Lise mezunu	33	55.0
	Üniversite mezunu ve üzeri	7	11.7
Babanın Öğrenim Düzeyi	Okur-yazar ve ilkökul mezunu	9	15.0
	Ortaokul mezunu	14	23.3
	Lise mezunu	29	48.3
Annenin İşi	Üniversite mezunu ve üzeri	8	13.3
	Ev hanımı	31	51.7
	Memur	22	36.7
Babanın İşi	Serbest	7	11.7
	Memur	23	38.3
	İşçi	19	31.7
Ailenin Ekonomik Durumu	Serbest	18	30.0
	Düşük	19	31.7
	Orta	41	68.3
Annenin Rapor Edilen Ruhsal Rahatsızlığı	Yüksek	0	0
	Var	10	16.7
	Yok	50	83.3
Babanın Rapor Edilen Ruhsal Rahatsızlığı	Var	22	36.7
	Yok	38	63.3

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, Demografik Bilgi Formu, Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi, Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği, Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği ve Piers Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği ile elde edilmiştir.

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından araştırma konusuna katkı sağlayacağı düşünülen katılımcı bilgilerini toplamak için hazırlanmıştır. Bu form katılımcıların yaşı, sınıfı, cinsiyeti, sosyo-ekonomik durumu, kardeş sayısı, aile yapısı, ebeveynlerinin öğrenim durumları ve meslekleri hakkında bilgi veren sorulardan oluşmaktadır. Katılımcının tanısı, eşlik eden başka bir bozukluğun olup olmadığı, tedavi süresi ile ilgili bilgiler poliklinik dosyalarından elde edilmiştir.

2.3.2. Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği (ÇADÖ)

Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği (Childhood Anxiety Sensitivity Index-CASI) Silverman, Fleisig, Rabian, ve Peterson (1991) tarafından çocuklarda anksiyete duyarlılığını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Jokić-Begić, Jurin ve Korajlija (2011) tarafından gözden geçirilmiş öz-bildirime dayalı 18 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçme aracıdır. Ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışmaları çocuk ve ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin faktör yapısı açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .86$, test tekrar test güvenirlik katsayısı ise $.84$ olarak bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerlik kapsamında Çocuklarda Depresyon Ölçeği (Kovacs, 1992) ile $r = .58$ ve Durumluk Süreklilik Kaygı Ölçeği (Spielberger, 2000) ile $r = .60$ korelasyon bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini ortaya koymak üzere yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda psikolojik duyarlılık, fiziksel duyarlılık ve sosyal kaygı olmak üzere üç faktörlü bir yapı ortaya koyduğu görülmüştür. Üç faktörlü bu yapının doğrulayıcı faktör analizi ile uyum indekslerinin iyi düzeyde olduğu bulunmuştur (CFI = $.90$, RMR = $.78$, REMSEA = $.077$, AIC = $761,515$).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışması 2013 yılında Seçer ve Gülbahçe tarafından yapılmıştır.

ÇADÖ'nün faktör yapısını belirlemek için analizler Erzurum'un Yakutiye ve Palandöken ilçelerinde ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri farklı örneklemeler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi (AFA) 270 ilköğretim öğrencisiyle (%45.7'si kız, %54.3'ü erkek; yaş ortalamaları 13.4; $SS = 1.93$) yürütülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi ise 200 ilköğretim öğrencisiyle (%46.4'ü kız, %53.6'sı erkek; yaş ortalamaları 14.4; $SS = 1.73$) yürütülmüştür.

AFA sonucunda toplam varyansın % 54.21'ini açıklayan üç faktörlü yapı elde edilmiştir. Bu faktörlerin birincisi 1, 2, 3, 5, 6, 7 ve 15. maddeler olmak üzere toplam yedi maddeden oluşmaktadır. Bu faktördeki maddelerin yük değeri .47 ile .78 arasında değişmektedir. Ölçekteki toplam varyansın %22.18'ini açıklayan bu faktör fiziksel duyarlılık alt boyutudur. Ölçekte yer alan ikinci faktör, faktör yükleri .50 ile .69 arasında değişen 4, 8, 11, 12, 13 maddeler olmak üzere toplam beş maddeden oluşan ve ölçekteki toplam varyansın %17.47'sini açıklayan psikolojik duyarlılık alt boyutudur. Üçüncü faktör ise faktör yükleri .58 ile .76 arasında değişen 14, 16 ve 17 maddeler olmak üzere toplam üç maddeden oluşan ve ölçekteki toplam varyansın %14.57'sini açıklayan sosyal kaygı alt boyutudur. ÇADÖ'de ölçeğin tümü için ve alt faktörlerin her biri için ayrı ayrı puan hesaplanmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarından ve genelinden elde edilen yüksek puanlar anksiyete düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir. Erzurum'daki bu çalışmada, doğrulayıcı faktör analizinde ikinci düzey DFA sonucunda üç boyutlu bu yapının iyi uyum verdiği bulunmuştur ($RMSEA = .023$, $RMR = .05$, $NFI = .94$, $CFI = .99$, $IFI = .99$, $RFI = .92$, $AGFI = .90$, $GFI = .92$).

Seçer ve Gülbahçe (2013), ÇADÖ'nün ayırıcılık gücünü belirlemek için yaptıkları madde analizi sonucunda ÇADÖ'nün düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .032 ile .64 arasında sıralandığını belirtmiştir.

Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği'nin güvenirlik çalışmaları Erzurum Palandöken İlçe İlköğretim okullarında öğrenim görmekte olan 105 öğrenci üzerinde (%62.8'i kız; %37.2'si erkek; yaş ortalamaları 14.24; $SS = 1.78$) yapılmıştır. ÇADÖ'nün iç tutarlık katsayısı .87, iki yarı güvenirlik katsayısı ise .83 olarak

bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarında ise, fiziksel duyarlılık alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .82, iki yarı güvenilirliği .82 olarak bulunmuştur. Psikolojik duyarlılık alt boyutunda iç tutarlılık katsayısı .73 ve iki yarı güvenilirlik katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Sosyal kaygı alt boyutunda ise iç tutarlılık katsayısı .71 ve iki yarı güvenilirlik katsayısı .73'dür. Alt boyutlara ilişkin test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise sırasıyla .84, .87 ve .83'dür. İç tutarlılık, iki yarı güvenilirliği ve test-tekrar test güvenilirlik katsayılarına ilişkin veriler ölçeğin tamamının ve alt boyutlarının güvenilir sonuçlar taşıdığını göstermektedir.

9-11 yaş arasındaki çocuklarla yapılan bu çalışmaya göre ise, ölçeğin Cronbach α değeri .71 olarak bulunmuştur.

2.3.3. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (KGBÖ)

Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (KGBÖ), Kerns, Klepac ve Cole tarafından 1996 yılında, orta çocukluk ve ergenlik öncesi dönemdeki (9-12 yaş) çocuklar için geliştirilmiş, öz bildirim dayalı bir ölçektir. Ebeveynlere hissedilen güvenli bağlanma düzeyini ölçmektedir. 15 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek, çocukların bağlanma figürlerinin (a) duyarlı ve ulaşılabilir olacaklarına ne oranda güvendiklerini (örnek madde: “Bazı çocukların annelerinin yardım edeceklerine inanmaları kolaydır ama bazı çocuklar için ise annelerine inanmak zordur”) (b) stres altında iken bağlanma figürlerine güvenme eğilimlerini (örnek madde: “Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanlarına giderler ama bazı çocuklar da üzgün olduklarında annelerinin yanlarına gitmezler”) ve (c) bağlanma figürleri ile iletişim kurma kolaylığını ve isteklilik düzeylerini (örnek madde: “Bazı çocuklar annelerinin onları dinlemediklerini düşünürler ama bazı çocuklar da annelerinin onları gerçekten dinlediklerini düşünürler”) ölçmeyi amaçlamaktadır (Kerns, Klepac, & Cole, 1996).

Her soru aynı boyutta birbirinden zıt yönlerde farklı olan iki çocuğun tanımını vermektedir (örn., “Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirler AMA bazı çocuklar annelerine güvenip güvenmeyecekleri konusunda emin değildirlir”). Katılımcılardan öncelikle bu iki çocuktan hangisine daha çok benzediklerini seçmeleri, ardından da seçtikleri çocuğa “Biraz” mı yoksa “Çok” mu benzediklerini

işaretlemelemi istenmektedir. Böylece her bir madde dört aralıklı ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Her madde 1 ile 4 arasında puanlandıktan ve 7 madde (2., 5., 7., 8., 11., 12. ve 14. maddeler) ters kodlandıktan sonra 15 maddenin toplanmasıyla toplam puan elde edilir. Yüksek puanlar ebeveynlere güvenli bağlanmayı işaret etmektedir. Ölçek yüksek düzeyde iç tutarlık güvenilirliğine (Cronbach's $\alpha = .84$) ve test tekrar test güvenilirliğine ($r = .74$) sahiptir (Kerns, Klepac, & Cole, 1996).

Ölçeğin Türk örneklemini üzerinde güvenilirlik ve geçerlik çalışması, Sümer ve Anafarta Şendağ tarafından 2009 yılında 194 kişiden oluşan ilköğretim 5. ve 6. sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Bulgular, KGBÖ'nün Türk örneklemini için psikometrik özelliklerinin yeterli olduğunu göstermiştir. Bu çalışmaya göre ölçeğin Cronbach alfa değeri anne formu için .84 ve baba formu için .88 olarak bulunmuştur (Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009).

Anksiyete bozukluğu tanısı almış 9-11 yaş arasındaki çocuklardan oluşan bu örnekleminde ise ölçeğin Cronbach α değeri anne formu için .78, baba formu için .76 olarak bulunmuştur. Araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğu bilinmektedir (Tezbaşaran, 1996). Bu bilgi dikkate alındığında ölçeğin iki formu için de güvenilirlik düzeylerinin yeterli olduğu görülmektedir.

2.3.4. Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği

Seligman ve arkadaşlarının 1984 yılında geliştirdiği Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve standardizasyonu Aydın (1985) tarafından yapılmıştır. Ölçek, öğrenilmiş çaresizliğe özgü içsel, değişmez ve genel yüklemeye boyutlarını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçeğin her maddesinde olumlu ya da olumsuz olabilecek bir durum verilmekte ve bu durum karşısında kişinin kullanabileceği nedensel yüklemeye biçimi iki seçenek olarak sunulmaktadır. Ölçek, 16'sı içsel-dışsal, 16'sı özel-genel ve 16'sı değişmez-değişebilir yüklemeye boyutuyla ilgili olmak üzere toplam 48 maddeden oluşmaktadır (Kök, 1992).

Testteki her bir içsel, değişmez ve genel yüklemeye boyutunu yansıtan yanıt "1" puan; dışsal, değişebilir ve özel yüklemeye boyutunu yansıtan yanıt "0" puan

verilmektedir. Yüksek puanlar, öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimine işaret etmektedir.

Aracın güvenilirlik çalışması için test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Ölçek, 4. ve 5. sınıfa giden 112 öğrenciye dört hafta ara ile iki kez uygulanmıştır. Elde edilen güvenilirlik katsayısı $r = .83$ 'tür (Kök, 1992).

9-11 yaş arasındaki çocuklara yapılan bu çalışmaya göre ise, ölçeğin Cronbach α değeri .80 olarak bulunmuştur.

2.3.5. Piers-Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği

“Kendim Hakkında Düşüncelerim” adı ile de bilinen 80 maddelik bu ölçek 9-16 yaşındaki öğrenciler için 1969 yılında Piers ve Harris tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilmiştir. Ölçek, öğrencilerin kendilerine yönelik düşünce, duygu ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çocuklarda benlik kavramının gelişimini, boyutlarını, kişilik ve çevre öğeleriyle olan ilişkilerini v.b. araştırmada ve belirlemede kullanılmaktadır.

Ölçek, Çataklı ve Öner (1986) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Türkçeleştirilmiş olan Benlik-Kavramı Ölçeği'nin iç tutarlılığı, (madde benzeşikliği ya da test homojenliği) ve puan değişmezliği sınanarak güvenilirlik düzeyi incelenmiştir. Bu çalışma için yeni bir örneklem seçimine gidilmiştir. Düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyi temsil eden beş İstanbul okulunun ikinci ve sekizinci sınıflarından 447 öğrenci seçilmiştir. Ölçek bu öğrencilere bir günden yedi güne kadar değişen zaman aralıklarıyla iki kez uygulanmıştır. Daha sonra başka ortaokul ($N = 310$ ve $N = 358$) örneklemelerine daha uzun aralıklı (5 ay ile 1 yıl) tekrar test uygulaması yapılarak ölçeğin değişmezlik düzeyini yansıtan korelasyon katsayıları bulunmuştur.

Genelleştirilmiş KR 20 formülünün uygulanmasıyla elde edilen Cronbach Alfa katsayıları ile ölçeğin içtutarlılığı sınanmıştır. .81 ve .89 arası alfa değerleri ölçeğin yüksek homojenlik düzeyinde olduğunu belirlemiştir. Bu güvenilirlik katsayıları özgün İngilizce formundaki Kuder Richardson 21 formülüyle elde edilen .78 ile .93 düzeyindeki içtutarlık katsayılarından daha yüksek kabul edilmektedir. Bu

nedenle Türkçe ölçeğin güvenilirliğinin özgün İngilizce formundan daha sağlam ve yüksek olduğu belirlenmiştir.

Mevcut çalışmada ise, ölçeğin Cronbach α değeri .79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin altboyutlarının Cronbach α değerleri şu şekildedir: mutluluk, doyum alt boyutunun Cronbach α değeri .76; kaygı alt boyutunun .73; popülerite, sosyal beğeni ya da gözde olma alt boyutunun .85; davranış ve uyma-konformite alt boyutunun .79; fiziksel görünüm alt boyutunun .81; zihinsel ve okul durumu alt boyutunun ise .75'tir.

Yapı geçerliği için 456 altıncı sınıf öğrencisinin puanına faktör analizi uygulanmıştır. Yorumlanabilir nitelikte olan altı faktör ölçeğin alt testlerini oluşturmuştur. Altı faktör toplam puan değişiminin %42'sini açıklamaktadır. Katkı düzeyine göre sıralanan faktörler şöyle isimlendirilmiştir: (1) davranış, (2) zeka ve okul durumu, (3) fiziksel görünüm ve nitelikleri, (4) kaygı, (5) sosyal beğenirlik ya da gözde olma, (6) mutluluk.

Alt boyutların içerikleri ve Türkçe ölçekteki maddeleri aşağıdadır;

1. Mutluluk ve Doyum: Çocuğun mutluluk, halinden memnun olma, çevresi tarafından kabul edilme ve kendini genel olarak nasıl gördüğü gibi konuları içermektedir. (Madde No: 7, 8, 35, 37, 38, 41, 48, 50, 53, 61, 72, 79, 80.)

2. Kaygı: Çocuğun derslerde ve sınavlarda hissettiği heyecan, korku, kaygı duyma, sinirlilik, çekingenlik gibi duygusal özelliklerini içermektedir. (Madde No: 2, 10, 11, 12, 17, 27, 29, 35, 45, 61, 66, 72, 77.)

3. Popülerite, Sosyal Beğeni ya da Gözde Olma: Çocuğun okul çevresi ve arkadaşları arasında sevilen, kabul ve saygı gören, aranan bir birey olması ile ilgili konuları içerir. (Madde No: 6, 13, 19, 26, 32, 44, 47, 49, 55, 67, 70.)

4. Davranış ve Uyma: Sosyal yaşamında çocuğun uyumlu davranışlarına yönelik konuları içermektedir. (Madde No: 15, 18, 21, 25, 30, 33, 34, 43, 54, 57, 62, 65, 66, 73, 75, 76.)

5. Fiziksel Görünüm: Çocuğun fiziksel görünümünden hoşnut olup olmamasına yönelik konuları içermektedir. (Madde No: 1, 16, 28, 39, 52, 53, 58, 60, 71, 80.)

6. Zihinsel ve Okul Durumu: Çocuğun zihinsel durumu, okul içerisindeki aktivitesi ve geleceğe ilişkin düşüncelerini içeren maddelerden oluşmaktadır. (Madde No: 4, 14, 20, 23, 29, 40, 68.)

Beşinci sınıf ve üstü eğitim düzeyinde olan bireylere grup uygulaması; okuma-yazma güçlüğü olanlara ya da hiç okuyamayanlara bireysel uygulama yapılmaktadır. Yanıt formunu kullanarak “evet” “hayır” şıklarından birisini işaretlemeleri istenmektedir. Ölçeğin puanlaması bir yanıt anahtarı vasıtasıyla yapılmaktadır. Ölçek puanı yanıt anahtarına uyan maddelerin sayısal toplamıdır. Elde edilen benlik kavramı ham puanı 0 ila 80 arasında değişmektedir. Düşük puanlar bireyin benlik kavramının düşük ya da olumsuz olduğuna işaret etmektedir (Öner, 2005).

2.4. İşlem

Çalışma, örneklem grubuna ulaşabilmek için Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı'ndan izin alınmasının ardından belirlenen gün ve saatlerde anksiyete polikliniğine başvurmuş çocuklarla bağlantı kurularak yürütülmüştür. Katılımcılara uygulamanın içeriği açıklanmış ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ettiklerine dair yazılı onam alınmıştır. Uygulama yapılmadan önce, katılımcıların ölçekleri doğru biçimde, objektif olarak yanıtlamaları için gerekli açıklamalar yapılmıştır. Uygulama araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır ve uygulama için 40 dakika ayrılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Araştırma verilerinin toplanmasından sonra araştırmada kullanılan ölçekler puanlanmıştır. Eksik doldurulan ölçekler, araştırmaya dahil edilmemiştir. Analize başlamadan önce veri girişi kontrol edilmiş ve kayıp değer olup olmadığına bakılmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 15.00 paket programı kullanılmıştır ve analiz sonuçlarının anlamlılığı .05 düzeyinde sınanmıştır.

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında öncelikle, Demografik Bilgi Formu'ndaki sorulara verdikleri yanıtlar doğrultusunda örneklemin genel yapısını tanıtıcı frekans ve yüzde değerleri belirlenmiştir. Bu incelemeden sonra, araştırmanın amaçlarına uygun olarak analizler gerçekleştirilmiştir.

Bulgular 4 altbaşlık altında çalışılmıştır:

İlk altbaşlık altında, çocuklara ve çocukların ailelerine ilişkin sosyodemografik bilgilere göre çocukların anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere güvenli bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik algıları değerlerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Verileri uygun testlerle analiz etmek için önce değişkenlerin normal dağılım sayılığını karşılayıp karşılamadıkları ve varyansların homojen olup olmadığı incelenmiştir. Kayıklık (*skewness*) ve basıklık (*kurtosis*) değerlerinin -1 ve +1 değerleri arasında olmasına dikkat edilmiştir. Uç değerler örneklemden çıkarılmıştır.

Çocukların anksiyete duyarlılığı, anneye-babaya güvenli bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları değerlerinin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için “Tek Yönlü Varyans Analizi” yapılmıştır.

Çocuğun cinsiyetine ve DEHB eştanısının varlığına göre çocukların anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları değerlerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için “Bağılantısız Örneklem için t-testi” yapılmıştır.

Anne-babanın evli ya da boşanmış olmasına, anne-babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığına ve ailenin ekonomik düzeyine (sadece düşük ve orta düzey

ile ilgili veriler olduğu için) göre çocukların anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları değerlerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için “Mann-Whitney U Testi” yapılmıştır.

İkinci alt başlık altında çocukların anneye ve babaya güvenli bağlanma puan ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin “Bağlantılı Örneklem için t-testi” uygulanmıştır.

Üçüncü altbaşlık altında, anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere güvenli bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik algıları değerleri birer sürekli değişken olarak değerlendirilmiştir ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek üzere “Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Tekniği” kullanılmıştır.

Analizin son kısmında ise, sosyo-demografik bilgilerden ve çocuğun psikolojik durumu ile ilişkili değişkenlerden hareketle anksiyete duyarlılığı puanının ve benlik kavramı puanının yordanıp yordanmayacağını anlamak üzere iki tane “Çoklu Regresyon Analizi” gerçekleştirilmiştir.

3.1. Demografik Değişkenlere Göre Çocukların Psikolojik Durumlarındaki Farklılıklar

Bu bölümde çocuğun yaşına, cinsiyetine, DEHB eşansı almasına, anne-babanın evli ya da boşanmış olmasına, annede ve/veya babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığına, ailenin rapor edilen ekonomik durumuna bağlı olarak psikolojik durumunda bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Psikolojik durum ile ifade edilmek istenen çocukların anksiyete duyarlılığı, ebeveynlerine güvenli bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları değerleridir.

3.1.1. Yaş Değişkenine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Bulguları

9-11 yaş arasındaki anksiyete bozukluğu olan çocukların anksiyete duyarlılığının, ebeveynlere güvenli bağlanma düzeyinin ve öğrenilmiş çaresizlik

düzeinin yaş değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için ölçeklerden alınan puanların aritmetik ortalamaları karşılaştırılmıştır.

9, 10 ve 11 yaşındaki çocukların anksiyete duyarlılığı düzeyleri ($F(2, 57) = .16, p > .05$); annelerine güvenli bağlanma düzeyleri ($F(2, 57) = .02, p > .05$); babaların güvenli bağlanma düzeyleri ($F(2, 57) = .77, p > .05$) ve öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri ($F(2, 57) = .39, p > .05$) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

9-11 yaş arasındaki anksiyete bozukluğu olan çocukların benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları puanlarının yaş değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için ölçeklerden alınan puanların aritmetik ortalamaları karşılaştırılmıştır. Tek yönlü varyans analizi uygulanmadan önce normal dağılımı bozan uç değerlere dikkat edilmiştir. Benlik kavramını incelerken 2 katılımcının; kaygı alt boyutunu incelerken 3 katılımcının; popülerite alt boyutunu incelerken 1 katılımcının; fiziksel görünüm alt boyutunu incelerken 3 katılımcının verileri analize dahil edilmemiştir.

Analziler sonucunda 9, 10 ve 11 yaşındaki çocukların benlik kavramı puanları ($F(2,55) = .58, p > .05$); mutluluk alt boyutu puanları ($F(2, 57) = .45, p > .05$); kaygı alt boyutu puanları ($F(2, 54) = 1.88, p > .05$); popülerite alt boyutu puanları ($F(2, 56) = .21, p > .05$); davranış ve uyma alt boyutu puanları ($F(2, 57) = .85, p > .05$); fiziksel görünüm alt boyutu puanları ($F(2, 54) = .33, p > .05$) ve zihinsel-okul durumu alt boyutu puanları ($F(2, 57) = .58, p > .05$) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

3.1.2. Cinsiyet ve Eştanının Varlığı Değişkenlerine İlişkin Bağlantısız Örneklemeler için t-testi Bulguları

Cinsiyet ve eştanının varlığı değişkenlerine göre çocukların anksiyete duyarlılığı, bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları puanlarında farklılık olup olmadığını saptamak için Bağlantısız Örneklemeler için t-testi uygulanmıştır.

Çocukların cinsiyeti açısından temel değişkenlerde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

DEHB eştanısına göre çocukların anksiyete duyarlılığı puanlarında bir farklılık olup olmadığını inceleyen analizden önce normal dağılımı bozan uç değerlere dikkat edilmiştir. Bir katılımcının verisi analize dahil edilmemiştir. Sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3 incelendiğinde, DEHB eştanılı çocukların anksiyete duyarlılığı puan ortalamalarının (*Ort.* = 42.84) DEHB eştanısı olmayan çocukların anksiyete duyarlılığı puan ortalamalarından (*Ort.* = 46.94) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüştür ($t(57) = -2.52, p < .05$).

Tablo 3. Eştanı Varlığına Göre Sınıflanan Çocukların Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Ortalamaları Arasındaki Farklılığın Anlamlılığını Test Etmek için Uygulanan Bağılantısız Örneklem için t-testi Sonuçları

DEHB Eştanısı	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Var	25	42.84	7.12	-2.52	.01
Yok	34	46.94	5.37		

Eştanı varlığına göre sınıflanan çocukların babalarına güvenli bağlanma puanları ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlılığını test etmek için uygulanan Bağılantısız Örneklem için t-testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde, DEHB eştanılı çocukların babalarına güvenli bağlanma puan ortalamalarının (*Ort.* = 36.40) DEHB eştanısı olmayan çocukların babalarına güvenli bağlanma puan ortalamalarından (*Ort.* = 31.91) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür ($t(58) = 2.05, p < .05$).

Tablo 4. Eştanı Varlığına Göre Sınıflanan Çocukların KGBÖ_Baba Formu'ndan Aldıkları Puanların Ortalamaları Arasındaki Farklılığın Anlamlılığını Test Etmek için Uygulanan Bağlantısız Örneklemeler için t-testi Sonuçları

DEHB Eştanısı	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Var	25	36.40	9.08	2.05	.04
Yok	35	31.91	7.83		

Eştanı varlığına göre sınıflanan çocukların benlik kavramının davranış-uyma ve zihinsel-okul durumu alt boyutları puanlarının ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlılığını test etmek için uygulanan Bağlantısız Örneklemeler için t-testi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5 incelendiğinde, DEHB eştanılı çocukların davranış ve uyma alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarının (*Ort.* = 10.48) DEHB eştanısı olmayan çocukların davranış ve uyma alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarından (*Ort.* = 11.80) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüştür ($t(58) = -2.08, p < .05$). Ayrıca DEHB eştanılı çocukların zihinsel-okul durumu alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarının (*Ort.* = 3.84) DEHB eştanısı olmayan çocukların zihinsel-okul durumu alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarından (*Ort.* = 5.06) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüştür ($t(58) = -2.66, p < .05$).

Tablo 5. Eştanı Varlığına Göre Sınıflanan Çocukların Davranış-Uyma ve Zihinsel-Okul Durumu Puanlarının Ortalamaları Arasındaki Farklılığın Anlamlılığını Test Etmek için Uygulanan Bağlantısız Örneklemeler için t-testi Sonuçları

	DEHB Eştanısı	N	\bar{X}	SS	t	p
Davranış ve Uyma Alt boyutu	Var	25	10.48	2.54	-2.08	.04
	Yok	35	11.80	2.34		
Zihinsel ve Okul Durumu Alt Boyutu	Var	25	3.84	1.60	-2.66	.01
	Yok	35	5.06	1.85		

3.1.3. Aile Yapısı, Sosyoekonomik Düzey ve Anne-Babada Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Varlığı Değişkenlerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Bulguları

Anne-babanın evli ya da boşanmış olması, rapor edilen ekonomik durum, anne-babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığı açısından çocukların anksiyete duyarlılığı, bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları puanlarında fark olup olmadığını saptamak için normal dağılım sayılışı karşılanmadığından “Mann-Whitney U Testi” yapılmıştır.

Anne-babanın evli ya da boşanmış olması açısından temel değişkenlerde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Sosyoekonomik düzeyinin düşük olduğu rapor edilen ailelerin çocukları ($Mdn = 23.39$) ile sosyoekonomik düzeyinin orta olduğu rapor edilen ailelerin çocukları ($Mdn = 33.79$) arasındaki popülarite algısı puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U = 254.50$, $z = -2.20$, $p < .05$). Buna göre düşük gelirli ailelerin çocuklarının popülarite algısı anlamlı düzeyde daha olumsuzdur.

Annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocuklar ile annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların anksiyete duyarlılığı, bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik kavramı puanları arasındaki farkın

anlamlılığını test etmek için yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçları sırasıyla Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 6 incelendiğinde, annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların anksiyete duyarlılığının, annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocuklardan daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür ($U = 33.00$, $z = -4.34$, $p < .05$).

Tablo 6. Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Varlığı Değişkenine Göre Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği’nden Alınan Puanlar Arasındaki Farkların Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Annede Rapor Edilen Ruhsal Rahatsızlığın Varlığı	<i>N</i>	Sıralamalar Ortalaması	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Var	10	52.20	33.00	-4.34	.00
Yok	50	26.16			

Tablo 7 incelendiğinde, annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocuklar ile annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların anneye güvenli bağlanma ($U = 219.00$, $z = -.02$, $p = .98$) ve babaya güvenli bağlanma ($U = 216.50$, $z = -.67$, $p = .50$) puanları sıralamalar ortalaması arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 7. Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Olup Olmaması Değişkenine Göre Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği’nden Alınan Puanlar Arasındaki Farkların Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Annede Rapor Edilen Ruhsal Rahatsızlığın Varlığı	<i>N</i>	Sıralamalar Ortalaması	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Anne Formu	Var	10	30.40	219.00	-.02	.98
	Yok	50	30.52			
Baba Formu	Var	10	27.15	216.50	-.67	.50
	Yok	50	31.17			

Tablo 8 incelendiğinde, annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocuklar ve annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocuklar arasındaki öğrenilmiş çaresizlik puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U = 89.50$, $z = -3.19$, $p < .05$). Annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 8. Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Varlığı Değişkenine Göre Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği'nden Alınan Puanlar Arasındaki Farkların Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Annede Rapor Edilen Ruhsal Rahatsızlığın Varlığı	<i>N</i>	Sıralamalar Ortalaması	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Var	10	46.55	89.50	-3.19	.00
Yok	50	27.29			

Tablo 9 incelendiğinde, annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocuklar ve annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocuklar arasındaki genel benlik algısı puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($U = 222.50$, $z = -.55$, $p > .05$). Annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların mutluluk algısının ($Mdn = 19.60$) annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların mutluluk algısından ($Mdn = 32.68$) daha olumsuz olduğu ($U = 141.00$, $z = -2.22$, $p < .05$); annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların kaygı algısının ($Mdn = 17.30$) annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların kaygı algısından ($Mdn = 33.14$) daha olumsuz olduğu ($U = 118.00$, $z = -2.68$, $p < .05$) bulunmuştur. Annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların popülerite algısının ($Mdn = 40.60$) annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların popülerite algısından ($Mdn = 28.68$) daha olumlu olduğu bulunmuştur ($U = 149.00$, $z = -2.05$, $p < .05$). Annesinde ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların davranış ve uyma algısının ($Mdn = 44.20$) annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların davranış ve uyma algısından ($Mdn = 22.76$) daha olumlu olduğu bulunmuştur ($U = 113.00$, $z = -2.76$, $p < .05$).

Tablo 9. Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlığın Varlığı Değişkenine Göre Benlik Kavramı Puanları Arasındaki Farkların Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Annede Rapor Edilen Ruhsal Rahatsızlığın Varlığı	<i>N</i>	Sıralamalar Ortalaması	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
PHÇÖKÖ_Toplam	Var	10	27.75	222.50	-.55	.58
	Yok	50	31.05			
PHÇÖKÖ_Mutluluk	Var	10	19.60	141.00	-2.22	.03
	Yok	50	32.68			
PHÇÖKÖ_Kaygı	Var	10	17.30	118.00	-2.68	.01
	Yok	50	33.14			
PHÇÖKÖ_Popülarite	Var	10	40.60	149.00	-2.05	.04
	Yok	50	28.68			
PHÇÖKÖ_Davranış ve Uyma	Var	10	44.20	113.00	-2.76	.01
	Yok	50	22.76			
PHÇÖKÖ_Fiziksel Görünüm	Var	10	20.95	154.50	-1.95	.05
	Yok	50	32.41			
PHÇÖKÖ_Okul Durumu	Var	10	35.65	198.50	-1.04	.30
	Yok	50	29.47			

Not. PHÇÖKÖ = Piers Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği.

Babasında ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocuklar ile babasında ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların anksiyete duyarlılığı, bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları puanları arasındaki farkın anlamlılığı Mann-Whitney U Testi ile sınanmıştır. Analiz sonucunda babasında ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocuklar ($Mdn = 40.18$) ve babasında ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocuklar ($Mdn = 24.89$) arasındaki anneye güvenli bağlanma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U = 205.00$, $z = -3.28$, $p < .05$). Buna göre babasında ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların annelerine daha güvenli bağlandıkları görülmüştür. Babasında ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların fiziksel görünüm algısı ($Mdn = 23.80$), babasında ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların fiziksel görünüm algısından ($Mdn = 34.38$) daha olumsuzdur ($U = 270.50$, $z = -2.33$, $p < .05$). Beklenmedik şekilde, babasında ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların popülarite algısının ($Mdn = 38.05$),

babasında ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocukların popülerite algısından ($Mdn = 26.13$) daha olumlu olduğu bulunmuştur ($U = 252.00$, $z = -2.61$, $p < .05$).

3.2. Çocukların Anne ve Babaya Güvenli Bağlanma Düzeyleri Arasındaki Farklılık

Anksiyete bozukluğu tanısı almış çocukların anneye güvenli bağlanma ve babaya güvenli bağlanma puanlarına ilişkin ortalamalar Bağlantılı Örneklem için t-testi uygulanarak karşılaştırılmıştır. Analiz sonucu Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10 incelendiğinde, anneye güvenli bağlanma ile babaya güvenli bağlanma puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($t(59) = 7.28$, $p < .05$). Anksiyete bozukluğu tanısı almış 9-11 yaş arasındaki çocuklar, annelerine babalarına kıyasla daha fazla güvenli bağlanmaktadır.

Tablo 10. Anneye ve Babaya Güvenli Bağlanma Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonucu

Güvenli Bağlanma	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
KGBÖ_Anne	60	45.35	6.41	7.28	.00
KGBÖ_Baba	60	33.78	8.59		

3.3. Betimleyici İstatistikler ve Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Bu bölümde, çalışmadaki demografik değişkenler (yaş, tedavi süresi), anne-babaya bağlanma, anksiyete duyarlılığı, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı ve benlik kavramının alt boyutları arasındaki ilişkileri incelemek için korelasyon değerleri, Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Tekniği ile analiz edilmiştir. Korelasyon değerleri, değişkenlerin ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 11'de sunulmuştur.

Anksiyete duyarlılığının mutluluk algısı ile ($r = -.63, p < .01$) ve kaygı algısı ile ($r = -.52, p < .01$) arasında negatif yönde güçlü bir ilişki olduğu; genel benlik algısı ile arasında ($r = -.30, p < .05$) negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu; öğrenilmiş çaresizlik ile arasında ($r = .48, p < .01$) pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu; babaya güvenli bağlanma ile arasında ($r = -.29, p < .05$) negatif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Anneye güvenli bağlanmanın babaya güvenli bağlanma ile arasında ($r = -.33, p < .01$) negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu, popülerite algısı ile arasında ($r = .42, p < .01$) pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu; öğrenilmiş çaresizlik ile arasında ($r = -.26, p < .05$) negatif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Babaya güvenli bağlanmanın kaygı algısı ile arasında ($r = .57, p < .01$) ve fiziksel görünüm algısı ile arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu; genel benlik algısı ile arasında ($r = .37, p < .01$) ve mutluluk algısı ile arasında ($r = .41, p < .01$) pozitif yönde orta derecede bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Öğrenilmiş çaresizliğin genel benlik algısı ile arasında ($r = -.35, p < .01$) negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Kaygı algısını yorumlarken puanların arttıkça olumlu bir benlik algısına işaret ettiği göz önünde bulundurulmuştur.

Sonuçta, beklenildiği gibi anne-babaya bağlanma, anksiyete duyarlılığı, öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Benlik kavramının farklı alanlardaki benlik algıları ile anlamlı olarak ilişkili (korelasyon değerleri .28 ve .66 arasında değişmektedir) olduğu bulunmuştur.

Tablo 11. Demografik Değişkenler (Yaş, Tedavi Süresi) ve Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar, Bu Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Yaş													
2. Tedavi Süresi	-.12												
3. Anksiyete Duyarlılığı	-.07	-.23											
4. KGBÖ_Anne	.01	.04	.11										
5. KGBÖ_Baba	-.11	.24	-.29*	-.33**									
6. Öğrenilmiş Çaresizlik	-.08	-.06	.48**	-.26*	-.09								
7. PHÇÖKÖ	.17	.20	-.30*	.10	.37**	-.35**							
8. PHÇÖKÖ_Mutluluk	.12	.21	-.63**	.03	.41**	-.45**	.54**						
9. PHÇÖKÖ_Kaygı	-.05	.24	-.52**	.10	.57**	-.62**	.61**	.66**					
10. PHÇÖKÖ_Popülarite	.03	.15	-.15	.42**	-.02	-.25	.45**	.03	.28*				
11. PHÇÖKÖ_Konformite	-.08	.07	.12	.08	.14	-.15	.45**	.24	.14	.12			
12. PHÇÖKÖ_Fiziksel Görünüm	-.01	.23	-.13	-.13	.51**	.16	.38**	.07	.21	.08	-.00		
13. PHÇÖKÖ_Okul Durumu	.14	-.04	.19	.08	-.08	.15	.38**	-.18	-.04	.18	.33*	.30*	
<i>Ort.</i>	9.95	7.48	44.97	45.35	33.78	25.00	60.27	10.20	5.68	7.75	11.25	8.33	4.55
<i>S.S</i>	.83	7.76	6.65	6.41	8.59	6.07	7.97	1.53	2.26	1.65	2.41	1.74	1.84

*p < .05 ve **p < .001.

Not. KGBÖ = Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği. PHÇÖKÖ = Piers Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği

3.4. Çocukların Anksiyete Duyarlılığı ve Benlik Kavramı İle Bağlantılı Değişkenler

Bu bölümde, anksiyete bozukluğu tanısı almış 9-11 yaş arasındaki çocuklarda anksiyete duyarlılığını ve benlik kavramını yordayan değişkenleri araştırmak için iki ayrı çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

3.4.1. Anksiyete Duyarlılığını Yordayan Değişkenleri İncelemek için Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

Bu çalışmada, eştanının olmasının, anne-babada ruhsal bir rahatsızlığın varlığının, yüksek düzeyde öğrenilmiş çaresizliğin ve olumsuz benlik kavramının anksiyete duyarlılığını yordayacağı beklenmiştir. Bu değişkenlerin yordayıcı gücünü incelemek için çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Çoklu regresyon analizi için, ilk basamakta DEHB eştanısı ve anne-babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlık değişkenleri –kontrol değişkenleri olarak denkleme eklenmiştir. İkinci basamakta ise, çocukların psikolojik durumları ile ilişkili değişkenler (öğrenilmiş çaresizlik ve benlik kavramı) modele girilmiştir.

Tüm değişkenler “enter” yöntemi ile girilmiştir. Bu regresyon analizine göre, birinci basamaktaki değişkenler arasında annede rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın olmaması ($\beta = -4.45$, $t(56) = -4.09$, $p < .001$) ve babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın olmaması ($\beta = -.24$, $t(56) = -2.20$, $p < .05$) anksiyete duyarlılığı ile negatif yönde anlamlı ilişkiye sahip değişkenler olarak görülmüştür. İlk basamaktaki değişkenler toplam varyansın %30’unu ($F[3, 56] = 9.64$, $p < .001$) açıklamıştır.

İkinci basamakta ise, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik kavramı değişkenleri denkleme eklendikten sonra annede rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın olmaması ($\beta = -.34$, $t(54) = -3.01$, $p < .01$) anksiyete duyarlılığını yordayan anlamlı bir değişken olarak kalmıştır. Babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığı, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik kavramı değişkenleri denkleme eklenince anlamlılığını yitirmiştir ($\beta = .17$, $t(54) = 1.64$, $p > .05$). İlk basamakta DEHB eştanısının varlığı ve anksiyete duyarlılığı arasındaki ilişki anlamsızken ($\beta = .21$,

$t(56) = 1.93, p > .05$ ikinci basamakta diğer değişkenlerin modele girmesi ile DEHB eştanısının varlığı ve anksiyete duyarlılığı arasındaki ilişki anlamlı hale gelmiştir ($\beta = .22, t(54) = 2.14, p < .05$). Ayrıca öğrenilmiş çaresizlik ve anksiyete duyarlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($\beta = .25, t(54) = 2.03, p < .05$). Tüm bu değişkenler toplam varyansın %39'unu ($F_{\text{değişim}}[2, 54] = 4.87, p < .05$) açıklamıştır (Tablo 12'ye bakınız).

Tablo 12. Anksiyete Duyarlılığı ile İlişkili Değişkenler

Blok	β	t	Kısmi Korelasyon	Model R^2
Bağımlı Değişken: Anksiyete Duyarlılığı				
1. Aşama				.30
Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlık (Var = 1, Yok = 2)	-4.45	-4.09***	-.48	
Babada Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlık (Var = 1, Yok = 2)	-.24	-2.20*	.28	
Eştanı (Var = 1, Yok = 2)	.21	1.93	.25	
2. Aşama				.39
Annede Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlık	-.34	-3.01**	-.38	
Babada Rapor Edilen Ruhsal Bir Rahatsızlık	.17	1.64	.22	
Eştanı	.22	2.14*	.28	
Öğrenilmiş Çaresizlik	.25	2.03*	.27	
Benlik Kavramı	-.16	-1.51	-.20	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

3.4.2. Benlik Kavramını Yordayan Değişkenleri İncelemek için Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

Bu çalışmada, anne-babaya yüksek düzeyde güvenli bağlanmanın ve düşük düzeyde öğrenilmiş çaresizliğin olumlu benlik kavramını yordayacağı beklenmiştir. Bu değişkenlerin yordayıcı gücünü incelemek için çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Katılımcılardan birinin verisi uç değer olduğu için analize dahil edilmemiştir.

Çoklu regresyon analizi için, ilk basamakta anneye güvenli bağlanma ve babaya güvenli bağlanma değişkenleri denkleme eklenmiştir. İkinci basamakta ise, öğrenilmiş çaresizlik değişkeni modele girilmiştir.

Tüm değişkenler “enter” yöntemi ile girilmiştir. Bu regresyon analizine göre, birinci basamakta anneye güvenli bağlanma ($\beta = .33$, $t(56) = 2.62$, $p < .05$) ve babaya güvenli bağlanma ($\beta = .44$, $t(56) = 3.56$, $p < .01$) olumlu benlik kavramı ile pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip değişkenler olarak görülmüştür. İlk basamaktaki değişkenler toplam varyansın %18’ini ($F[2, 56] = 7.58$, $p < .01$) açıklamıştır.

İkinci basamakta ise, öğrenilmiş çaresizlik değişkeni denkleme eklendikten sonra babaya güvenli bağlanma ($\beta = .37$, $t(55) = 3.10$, $p < .01$) olumlu benlik kavramını yordayan anlamlı bir değişken olarak kalmıştır. İlk basamakta anneye güvenli bağlanma ve benlik kavramı arasındaki ilişki anlamlı iken ikinci basamakta öğrenilmiş çaresizlik değişkeninin modele girmesi ile anneye güvenli bağlanma yordama gücünü yitirmiştir ($\beta = .22$, $t(55) = 1.80$, $p > .05$). Ayrıca öğrenilmiş çaresizlik ($\beta = -.35$, $t(55) = -3.02$, $p < .01$) değişkeninin olumlu benlik kavramı ile negatif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Tüm bu değişkenler toplam varyansın %29’unu ($F_{\text{değişim}}[1, 55] = 9.11$, $p < .01$) açıklamıştır (Tablo 13’e bakınız).

Tablo 13. Benlik Kavramı ile İlişkili Değişkenler

Blok	β	t	Kısmi Korelasyon	Model R^2
Bağımlı Değişken: Benlik Kavramı				
1. Aşama				.18
Anneye Güvenli Bağlanma	.33	2.62*	.33	
Babaya Güvenli Bağlanma	.44	3.56**	.43	
2. Aşama				.29
Anneye Güvenli Bağlanma	.22	1.80	.24	
Babaya Güvenli Bağlanma	.37	3.10**	.38	
Öğrenilmiş Çaresizlik	-.35	-3.02**	-.38	

* $p < .05$, ** $p < .01$

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu araştırma çerçevesinde, anksiyete bozukluğu tanısı almış, 9-11 yaş arasındaki çocuklarda anksiyete duyarlılığı, anne-babaya güvenli bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik kavramı kapsamlı bir biçimde ele alınmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, sözü edilen değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkileri incelenmiştir. Demografik değişkenlere –çocuğun yaşı, cinsiyeti, DEHB eştanısının varlığı, anne ve/veya babasında rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığı, ailenin rapor edilen ekonomik durumu- göre çocukların anksiyete duyarlılığı, ebeveynlere bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik algısı değerlerinde farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca anksiyete duyarlılığının ve benlik kavramının hangi değişkenler tarafından yordandığı sorularına yanıt aranmıştır.

4.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Farklılıkların Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada, 9-11 yaş arasındaki çocuklar ele alınmıştır. 9, 10 ve 11 yaşındaki çocukların anksiyete duyarlılığı, bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik algısı değerlerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde Akan'ın (2001), 7-12 yaş çocuklarında görülen uyum ve davranış bozuklukları ve benlik saygısı arasındaki ilişki incelediği araştırmasında, genel benlik saygısı yaşlara göre farklılık göstermemiştir. Orbay (1996), araştırmasında psikiyatri kliniğine başvuran ve davranış sorunları olan çocukların yaşa göre benlik kavramları arasında anlamlı bir farklılık saptamamıştır. Ancak, Uzun (2003), 9-14 yaş grubu çocuklarda benlik kavramı ve saldırganlığı pekiştirici faktörleri incelediği çalışmasında, 9-11 yaş grubundaki çocukların benlik kavramlarının 12-14 yaş grubuna göre daha olumlu olduğu sonucunu bulmuştur. Sümer ve Anafarta Şendağ (2009) da, 5. ve 6. sınıf öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, 11 ve 12 yaşındaki çocukların bağlanma ve benlik değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu bulmuştur. Ancak, bu farkın 12 yaşın ergenlik öncesi geç orta çocukluk dönemi olmasından kaynaklanabileceğini vurgulamıştır. Bu nedenle, yaşın etkisinin farklı gelişim

dönemlerindeki çocukların karşılaştırılması ile daha detaylı bir şekilde incelenebileceği düşünülmüştür.

Anne-babaya güvenli bağlanma ve öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Literatürde bu sonucu destekleyen araştırma bulguları olduğu görülmüştür. Sümer ve Anafarta Şendağ (2009), ebeveynlere bağlanma bakımından 11 ve 12 yaşındaki kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar olmadığını belirtmiştir. Önder (1982), ilkokul 4. sınıf öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada, akademik ve sosyal alandaki başarısızlıklara yapılan nedensel yüklemelerde cinsiyete ilişkin bir farkın olmadığını bulmuştur. Mevcut çalışmadaki bulgular, cinsiyet bakımından benlik kavramında da bir farklılık olmadığını göstermiştir. Ancak, literatürde cinsiyetin benlik kavramına olan etkisi ile ilgili çalışmalarda çelişkili bulgulara rastlanmıştır. Kling, Hyde, Showers ve Buswell (1999), yaptıkları meta-analiz çalışmasında, yaşam boyu erkeklerin kadınlardan daha yüksek genel benlik saygısı bildirdiğini; en geniş etki büyüklüğünün ise 15-18 yaş grupları arasında olduğunu belirtmiştir. Maccoby (1990) bu farklılığın cinsiyet rolü stereotiplerinden kaynaklanabileceğini öne sürmüştür. Diğer tarafta, ergenlerle yürütülen bir çalışmada cinsiyetin genel benlik kavramını etkilemediği; güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin korkulu, saplantılı ve kayıtsız bireylerden daha olumlu benlik kavramına sahip olduğu bulunmuştur (Damarlı, 2006). Sümer ve Anafarta Şendağ (2009), kaygı ve fiziksel görünüm dışındaki benlik değişkenleri açısından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar olmadığını belirtmiştir.

Araştırmada ele alınan demografik değişkenlerden birisi de anksiyete bozukluğuna eşlik eden DEHB tanısının olmasıdır. Çocuklarda anksiyete bozukluğuna DEHB'nin eşlik etmesi, çocukların anksiyete duyarlılığı ve babaya güvenli bağlanma düzeylerinde anlamlı farklılıklara yol açmıştır. DEHB eşanlı çocukların, eştanısı olmayan çocuklar ile karşılaştırıldığında anksiyete duyarlılığının daha düşük olduğu; babalarına güvenli bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde ilgili araştırmaların olmadığı görülmüştür. Ayrıca zihinsel-okul durumu ve davranış-uyma algılarının daha olumsuz olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, mevcut araştırmanın hipotezlerinden birisinin desteklendiğini göstermiştir. Yapılan araştırmalar elde edilen bu sonucu desteklemektedir. Kanay (2006), DEHB

tanısı alan ve almayan 9-13 yaş grubu çocukların uyumsal davranışları, benlik kavramı ve akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu ortaya konmuştur. Roizen, Blondis, Irwin ve Stein (1994), DEHB’li çocukların sosyal uyum göstermede belirgin bir işlev bozukluğu yaşadığını belirtmiştir. DEHB’li grubun dürtüsel olması, dikkat sorunları ve davranış güçlüklerinin olması bu sonucun nedenleri arasında sayılabilir. Çetinkaya ve arkadaşlarına (2006) göre, benlik saygısı düşük olan kişiler kendilerine güvenemedikleri için sorumluluk almaktan çekinirler, yapmaları gereken işlerden bir biçimde uzaklaşırlar, kaçamazlarsa da içinde buldukları durumu büyük bir gerilim haline getirirler. Çalışmadan elde edilen bu bulgular özellikle 10-11 yaşlarındaki ortaokula başlayacak çocukların yaşayacakları sorunlara karşı önlem alınması bakımından bilgi vermektedir.

Literatürde çocukların ruh sağlığıyla ilgili dört temel risk faktörü olduğu belirtilmiştir: (1) mizaç, biyolojik yatkınlık gibi çocuğa ait özellikler, (2) erken dönem bağlanma ilişkileri, (3) ebeveyn tutumları ve (4) aile ekolojisi. Aile ekolojisi ile ima edilen aile içindeki stres düzeyi, yaşanan travmalar, ailenin kaynakları, algılanan sosyal destek gibi değişkenlerdir (DeKlyen, & Greenberg, 2008). Bu nedenle, bu çalışmada anne ve/veya babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığı, anne-babanın evli ya da boşanmış olması da demografik değişkenler olarak araştırmaya dahil edilmiştir.

Annesinde ruhsal rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların annesinde ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocuklar ile karşılaştırıldığında anksiyete duyarlılığının ve öğrenilmiş çaresizliğinin daha yüksek düzeyde; mutluluk ve kaygı algısının daha olumsuz olduğu bulunmuştur. Annenin rapor edilen ruhsal rahatsızlığının yanı sıra bu rahatsızlığın süresi, çocuğun mizaç özellikleri, anne-çocuk arasındaki ilk ilişki ve diğer sosyal destek ağları gibi pek çok karıştırıcı faktör olabileceği tahmin edilse de annenin rahatsızlığından dolayı çocuğun ihtiyaçlarını gerçekçi bir şekilde algılayamayacağı, onu tatmin edemeyeceği, genetik yatkınlık olabileceği ve sonucun bu nedenlere dayanabileceği düşünülmüştür. Literatürde bu araştırma sonucu ile paralel çalışmalar olduğu görülmüştür. Anne ya da babalarında ruhsal bozukluk olan çocukların yaşam boyu psikiyatrik başvurusu olmayan anne-babaya sahip çocuklara göre daha fazla ruhsal bozukluk tanısı aldığı görülmüştür

(Öç, Şişman, Ağaoğlu, Tural ve Karakaya, 2006). Depresyon belirtileri olan anneler ve çocukları ile yapılan çalışmalarda, sadece genetik yatkınlığa yol açarak değil aynı zamanda daha fazla anne-baba çatışması, daha bozuk anne-baba-çocuk ilişkisi ve kişiler arası ilişkilerde daha fazla strese yol açarak ruhsal bozukluk gelişme riskini arttırdığı bildirilmiştir (Goodman, & Gatlib, 1999; Hammond et al., 2003). Anne ya da babadaki ruhsal bozuklukların erken dönemde tanınması ve tedavi edilmesinin çocuk ruh sağlığı açısından koruyucu niteliğe sahip olabileceği düşünülebilir.

Babasında ruhsal bir rahatsızlık olduğu rapor edilen çocukların babasında ruhsal bir rahatsızlık olmadığı rapor edilen çocuklara göre annelerine daha güvenli bağlandıkları görülmüştür. Bu sonuç, anneye güvenli bağlanma düzeyinin genelde yüksek olması ve Türkiye’de çocuk yetiştirmede anne ve babanın belirgin rollerinin olması (Evans, 1997; Akt. Avaz, 2011) bakımından tartışılmalıdır.

Sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının popülarite algısının, orta sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarından daha olumsuz olduğu görülmüştür. Çetinkaya ve ark. (2006), Sivas il merkezindeki sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulunun öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, sosyoekonomik durumu düşük olan okulda bulunan öğrencilerin benlik saygısı düzeyinin, iyi ve orta olan okullarda bulunan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğunu bulmuştur. Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinde yapılan bir araştırmada da benlik saygısı düzeyi ile aylık gelir arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Kahrıman, 2005). Sosyoekonomik düzeydeki artış bireyin kendini toplum içinde daha rahat, daha güçlü hissetmesine, arkadaş çevresinde kabul edilebilir olmasına sebep olmaktadır.

Anne-babanın evli ya da boşanmış olması açısından benlik kavramında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatürde bu konuda çelişkili bulgulara rastlanmıştır. Hess ve Camara (1979) boşanmış aile çocuklarının boşanmamış aile çocuklarından daha düşük benlik saygısı gösterdiğini belirtse de Hammond’un (1979) ilköğretim çocukları üzerinde yaptığı karşılaştırmalı çalışmada, anne babası boşanmış ve boşanmamış çocuklar arasında benlik saygısı açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Boşanma öncesinde ve sonrasında çocuğa sunulan ortamın ne kadar huzurlu olduğu, anne-babanın duygudurumu ve çocuğa verdiği bakım, gösterdiği

koşulsuz ilgi, sevgi araştırma sonuçlarındaki bu tutarsızlığın nedenleri arasında sayılabilir.

4.2. Anneye ve Babaya Güvenli Bağlanma Düzeyinin Değerlendirilmesi

Bowlby (1969/2013), çocuğun bağlanma ilişkileri ile ilgili bir hiyerarşi oluşturduğunu, temel bakım veren kişi olarak ilk anneye, sonra diğerlerine özellikle babaya bağlandığını öne sürmüştür.

Ülkemizde de daha çok anne-çocuk ilişkisine önem verildiği, çocuklar ile ilgili sorumlulukların daha çok anneler tarafından üstlenildiği görülmektedir. Kentleşme, sosyo-ekonomik gelişme, kadının iş hayatındaki yerinin değişmesi vb. pek çok faktör ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarını, aile içi ilişkileri etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Her ne kadar gelişen dünyada toplumun istekleri ve beklentileri değişse de bu araştırmanın sonucunda hipotezi doğrulayacak şekilde hala çocukların annelerine babalarına kıyasla daha güvenli bağlandıkları görülmektedir.

Halfon (2006), Türk kültürüne özgü bağlanma davranışlarını incelediği, 18-20 yaş arasındaki lisans öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada, araştırma bulgusunu destekleyecek şekilde katılımcıların annelerine babaları ile karşılaştırıldığında daha güvenli bağlandıklarını bulmuştur. Ayrıca kadınların erkeklere kıyasla annelerine daha güvenli bağlandığını belirtmiştir. Sunar ve Fişek (2005) Türk toplumunda bu sonucun, annenin bakım ve ilgi veren rolü, babanın ise kontrol ya da disiplin eden, otoriter rolü ile ilişkili olabileceğini düşünmüştür (Akt. Halfon, 2006).

Grossman ve arkadaşları (2002) okul öncesi dönemden sonra anne-babaya bağlanma düzeyleri arasındaki farkın azaldığını belirtse de Batı kültüründe de annenin birincil bağlanma figürü olduğunu gösteren araştırma mevcuttur. Örneğin Laforce, Oh, Kim, Rubin, Rose-Krasnar ve Burgess (2006), orta çocukluk döneminde anne-babaya güvenli bağlanma belirtileri ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi 10 yaşındaki 73 çocuk üzerinde incelemiştir. Katılımcıların davranışsal özellikleri sınıf arkadaşları, öğretmenleri ve anneleri tarafından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyetin anlamlı etkisi bulunmasa da çocukların annelerine babalarından daha fazla güvendikleri görülmüştür.

4.3. Anksiyete Duyarlılığının ve Benlik Kavramının Bağlantılı Olduğu Değişkenlerin Değerlendirilmesi

Eştanının varlığı, anne-babada rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığı, yüksek düzeyde öğrenilmiş çaresizlik ve olumsuz benlik kavramının anksiyete duyarlılığını anlamlı olarak yordayacağına ilişkin hipotez kısmen desteklenmiştir. Çoklu regresyon analizinin ilk basamağında demografik bilgiler kontrol edildikten sonra, beklendiği şekilde annede rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığı varlığı ve yüksek düzeyde öğrenilmiş çaresizlik anksiyete duyarlılığını anlamlı olarak yordamıştır. Ayrıca, DEHB eştanısı olmadığında anksiyete duyarlılığı puanlarının arttığı bulunmuştur.

Mevcut çalışma, çocukta psikopatoloji gelişiminde anne ya da babada ruhsal bozukluk varlığının önemli bir risk etkeni olduğunu desteklemesi açısından anlamlıdır. Bu nedenle, çocuk psikopatolojisinin değerlendirilmesi ve tedavisinde ailenin diğer üyelerinin de özelliklerinin ele alınması önemlidir. Çocuklarda anksiyete duyarlılığı ile ilgili çalışmaların yetersizliği, araştırma bulgularının literatür ışığında tartışılmasını güçleştirmiştir.

Çalışmanın önemli bulgularından biri de babaya güvenli bağlanma ve düşük düzeyde öğrenilmiş çaresizliğin olumlu benlik kavramını anlamlı olarak yordamasıdır. Bu da, anne-babaya güvenli bağlanmanın ve düşük düzeyde öğrenilmiş çaresizliğin olumlu benlik kavramını anlamlı olarak yordayacağına ilişkin hipotezin kısmen doğrulandığını göstermektedir.

Bu çalışmanın bulgularıyla tutarlı olarak, Johnson (1981), düşük benlik kavramının başarısızlık için içsel atıflar yapma, başarı için dışsal atıflar yapma ile yordandığını belirtmiştir. Sümer ve Anafarta Şendağ (2009) ve Booth-LaForce ve arkadaşları (2006) anne ve babaya bağlanmanın birbirinden bağımsız olarak bütünsel özdeğeri (Harter Benlik Saygısı Ölçeği-alt ölçeği) yordadığını bulmuştur. Avaz (2011) da 19-26 yaş arasındaki kadın katılımcılarla yürüttüğü çalışmasında da anne ve baba reddinin kadınların psikolojik uyumu ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Kuramsal olarak bu durum, güvenli bağlanmanın çocukların kendilerine olan bakışını etkilediği, çevresinden duyarlı bir şekilde bakım gören çocukların

kendilerini sevgiye, ilgiye layık gördükleri varsayımına dayanmaktadır (Bowlby, 2014). Türkiye’de ilişkisel benliğin yüksek olduğu düşünülürse güvensiz bağlanma bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir.

4.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları ve Güçlü Yönleri

Çocukların kendileri hakkındaki geri bildirimlerinin nesnelliğinin düşük olması, kullanılan öz bildirim dayalı bu ölçeklerin en önemli kısıtlılığıdır. Ayrıca Kerns’ün (2008) belirttiği gibi kullanılan bazı ölçeklerin orta çocukluk döneminin ilk yarısındaki çocuklar için bilişsel becerileri bakımından uygun olmadığı düşünülmüştür ve uygulamada sıkıntı yaşanmıştır.

Çocukların özellikle sosyal kaygı bozukluğu olanların ebeveynlerini ya da araştırmacıyı memnun etmek amacıyla sosyal olarak arzu edilen cevaplar verme çabası önemli bir konudur (Schniering, Hudson ve Rapee, 2000). Bu çalışmada ölçekler doldurulurken araştırmacı ve çocuk dışında kimse bulunmamasına özen gösterilmiştir. Yine de çocukların hastanedeki dosyalarında tutulan kayıtlar ile çocukların cevapları arasında farklar olduğu görülmüştür.

Dışlama ölçütleri göz önünde bulundurulduğu için ve süre kısıtlılığından dolayı bu araştırma 60 çocuk ile yürütülmüştür. Örneklemin küçüklüğü, bulguların genellenebilirliği açısından eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, genellikle orta eğitim düzeyine sahip olan alt ve orta gelir grubundan gelen ailelerin çocukları yer almıştır. Bu nedenle bulguların diğer popülasyonlara genellenemeyeceği düşünülmektedir.

Araştırmanın sözü edilen tüm bu zayıf yönlerinin yanı sıra dikkat çeken güçlü yanları da mevcuttur. Anksiyete duyarlılığı ilerleyen dönemde oluşabilecek anksiyete bozukluğunu öngördüğü (McNally, 1996) için bu kadar önemli olan bu konunun hangi değişkenlerle ilişkili olduğunu tespit etmek ve buna göre önleyici çalışmalar yapmak açısından bu çalışmanın alana ışık tutabileceği düşünülmüştür.

Anksiyete ve bağlanma ile ilgili çalışmalardaki katılımcıların yaş aralığı göz önünde bulundurulduğunda, orta çocukluk döneminin ele alınması farklı bir örneklem grubu hakkında bilgi edinildiğini göstermiştir.

Sümer ve Anafarta'nın (2009) değindiği gibi, babaya bağlanma ile ilgili çalışmaların az sayıda olması; öğrenilmiş çaresizlik ile depresyon arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalara yer verilse de kaygı ile arasındaki ilişkiyi konu alan Türkçe güncel kaynakların olmaması dikkati çekmiştir ve bu bağlamda çalışmanın Türkiye'de yapılan araştırmalara katkı sağladığı düşünülmüştür.

4.5. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Kerns'e (2008) göre benlik kavramını değerlendiren tek boyutlu ölçekler bağlanma ve benlik kavramı arasındaki ilişkiyi göstermekte yetersizdir ve bu problemi önlemek için benlik kavramını ve bağlanmayı birbirinden bağımsız uygulamalarla değerlendirme gerekliliğini önermiştir. Sonraki çalışmalarda örneğin görüşme ve gözlem teknikleri bir arada uygulanabilir. Böyle bir uygulamada verilerin güvenilir olduğunu belirtmek için gözlemciler arası güvenilirlik katsayısına ihtiyaç vardır. Tez çalışması kapsamında başka bir gözlemci olmadığı için önerilen yöntem uygulanamamıştır. Gelecek çalışmalarda alternatif olarak çocuğu iyi tanıyan bir öğretmenin form doldurması istenebilir.

Elde edilen bilgileri genelleştirmek için çalışmada yer alan değişkenlerle ilgili, katılımcı sayısının artırıldığı ve kontrol grubunun olduğu yeni çalışmalar yapılabilir. Anne-babanın hangi ruhsal bozukluğa sahip olduğu öğrenilip tanının etkisi detaylı olarak araştırılabilir. Aiken ve West'in (1991; Akt. Sümer ve Şendağ, 2009) önerdiği yöntemle, anneye ve babaya bağlanma ortalamalarının bir standart sapma altında (düşük) ve üstünde (yüksek) değer almaya karşılık ebeveynlere güvenli ve güvensiz bağlanan gruplar oluşturulabilir. Bu şekilde anneye ve babaya bağlanmanın ortak etkisi anksiyete duyarlılığını ve benlik kavramını yordamada araştırılabilir. Bu çalışmada gruplarda yeterli katılımcı sayısına ulaşamadığı için bu analiz uygulanamamıştır.

Anksiyete bozuklukları ile DEHB birlikteliği ile ilgili sistematik çalışmalara yer verilebilir. Yapılandırılmış programlar hazırlanarak, bu programların benlik kavramı üzerindeki etkileri araştırılabilir. Bu programlar sosyal beceri eğitimi, problem çözme yöntemlerini, özgüven kazanım yöntemleri gibi konuları içerebilir.

Bu araştırmada tek faktörlü bir ölçek olan Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği kullanılmıştır. Ebeveynlere kaygılı ve kaçınan bağlanma örüntüsünü de ele almak için Kırimer, Akça ve Sümer tarafından 2014 yılında Türkçe'ye uyarlanan Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II-Orta Çocukluk ve Erken Ergenlik Dönemi Ölçeği kullanılabilir.

Çocuklarda anksiyete duyarlılığını değerlendiren ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması ile ilgili yöntem bölümünde detaylı olarak açıklanan iki çalışma son 2 yılda yapılmıştır. Bu da çocuklarda anksiyete duyarlılığı ile ilgili çalışmaların yetersiz olduğu ile ilgili bilgi vermektedir. Bu nedenle farklı örneklem gruplarında, anksiyete duyarlılığı ile ilişkili değişkenler araştırılabilir. Anksiyete duyarlılığı bireyin ruh sağlığı açısından riskli bir faktördür. Bu nedenle farklı patolojilerle ilişkisi de araştırılabilir. Ayrıca anksiyete duyarlılığının alt boyutlarının hangi anksiyete bozukluklarıyla arasında daha güçlü ilişki olduğu araştırılabilir. Sadece bozukluk önleyici değil sağlıklı bireyler yetiştirme ve benlik gelişimi konusunda da destekleyici çalışmalara önem verilmesi ve bilimsel programlara dahil edilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

- Abramson, L.Y., Seligman, M.E.P., & Teasdale, J. (1978). Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 87, 49-74.
- Ainsworth, M. D. S. (1963). The development of infant-mother interaction among the Ganda. In B. M. Foss (Ed.), *Determinants of Infant Behavior* (pp. 67-104). New York: Wiley.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. New York, London: Psychology Press.
- Ainsworth, M. D. S., & Bowlby, J. (1991), An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46 (4), 331-341.
- Akan, A.G. (2001). 7-12 Yaş Çocuklarında Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları ve Benlik Saygısı İlişkisi, İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktepe, E., Demirci, K., Çalışkan, A. M., Sönmez, Y. (2010). Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran hastalarda belirti ve tanı dağılımları. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 23, 100-108.
- Albano, A. M., Chorpita, B. F., & Barlow, D. H. (2003). Childhood anxiety disorder. In Mash, E. J., and Barkley, R. A., (Eds.), *Child Psychopathology*. (2nd ed.) (279-330). New York, London: The Guilford Press.
- Allen, J. P. (2008). Attachment in adolescence. In J. Cassidy, & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment Theory and Research* (419-436). New York: Guilford Press.

- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı* (5. Baskı). (E. Koroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği. (Orijinal alışma basım tarihi 2013).
- Angold, A., Erkanli , A., Farmer, E. M., Fairbank, J.A , Burns, B. J., Keeler G., & Costello, E. J. (2002). Psychiatric disorder, impairment, and service use in rural African American and white youth. *Archives of General Psychiatry*, 59 (10), 893-901.
- Avaz, S. (2011). *The influence of perceived maternal rejection, perceived paternal rejection and father involvement on young women's psychological adjustment and depression*. Unpublished master's thesis, Istanbul Bilgi University, Istanbul, Turkey.
- Ayvaşık, H. B. (2000). Kaygı duyarlığı indeksi: Geerlik ve güvenirlik alışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (46), 43-57.
- Baldwin, J.S., & Dadds, M. R. (2008). Examining alternative explanations of the covariation of ADHD and anxiety symptoms in children: a community study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36 (1), 67-79.
- Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and Its Disorders: The Nature and Treatment of Anxiety and Panic* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- Barnard, K.E., Broman-Fulks, J. J., Michael, K. D., Webb, R. M., & Zawilinski, L. L. (2011). The effects of physiological arousal on cognitive and psychomotor performance among individuals with high and low anxiety sensitivity. *Anxiety, Stress, & Coping: An International Journal*, 24 (2), 201-216.
- Bergeron, L., Valla, J., & Breton, J. (1992). Pilot study for the Quebec Child Mental Health Survey: Part 1. Measurement of prevalence estimates among 6 to 14 year olds. *Canadian Journal of Psychiatry*, 37, 374–380.

- Bernstein, A., Zvolensky, M.J., Kotov, R., & Arrindell, W.A. (2006). Taxonicity of anxiety sensitivity: A multi-national analysis. *Journal of Anxiety Disorders*, 20, 1–22.
- Berryman, C., Larkins, A. G., & McKinney, C. W. (1983, April). Self-concept and sex of rural children. Paper presented at the meeting of the American Educational Research Association, Montreal, Canada. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 231 585)
- Biederman, J., Faraone, S., Milberger, S., & et al. (1996). A prospective 4-year follow-up study of attention-deficit hyperactivity and related disorders. *Archives of General Psychiatry*, 53 (5), 437-446.
- Bilaç, Ercan, Uysal ve Aydın (2014). İlköğretim öğrencilerinde anksiyete ve duygudurum bozuklukları yaygınlığı ve sosyodemografik özellikler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25 (3), 171-80.
- Booth-LaForce, C., Rubin, K. H., Rose-Krasnor, L. ve Burgess, K. B. (2005). Attachment and friendship predictors of psychosocial functioning in middle childhood and the mediating roles of social support and self-worth. In K. A. Kerns ve R. A. Richardson, (Eds.), *Attachment in Middle Childhood* (161-188). New York: Guilford Press.
- Bowen, R., Chavira, D. A., Bailey, K., Stein, M. T., & Stein, M. B. (2008). Nature of anxiety comorbid with attention deficit hyperactivity disorder in children from a pediatric primary care setting. *Psychiatry Researchs*. 15;157 (1-3) 201-219.
- Bowlby, J. (2013). *Bağlanma*. (T. V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1969).

- Bowlby, J. (2014). *Ayrılma*. (M. Günay, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1973).
- Boyle, M. H., Offord, D. R., Racine, Y., Sanford, M., Szatmari, P., Fleming, J. E., et al. (1993). Evaluation of the diagnostic interview for children and adolescents for use in general population samples. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 21 (6), 663–681.
- Bögels, S. M ve Brechman-Toussaint, M. L. (2006). Family issues in child anxiety: Attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical Psychology Review*, 26 (7), 834-56.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2004).
- Canino, G., Shrout, P., Rubio-Stipec, M., Bird, H., et al. (2004). The DSM-IV Rates of child and adolescent disorders in Puerto Rico. *Archives of General Psychiatry*, 61 (1), 85-93.
- Cast, A. D., & Burke, P. J. (b.t.). A theory of self-esteem. Ekim 2014.
- Clucas, P. J. (b.t.). The narrative assessment of attachment: validity of the Secure Base Script Test for middle childhood. Ekim 2014. <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1669971&fileOid=1669980>.
- Collins N. L., & Laurson W. (2003). Adolescents' relationships with parents. *Journal of Language and Social Psychology*, 22, 58-65.

- Cooley, C. H. (1902). *Human Nature and The Social Order*. New York: Charles Scribner & Sons.
- Costello, E. J., Angold, A., Burns, B. J., Stangel, D. K., Tweed, D. L., Erkanli, A., & Worthman, C. M. (1996). The great smoky mountains study of youth: goals, design, methods, and the prevalence of *DSM-III-R* disorders. *Archives of General Psychiatry*, *53*, 1129–1136.
- Costello, E. J., Mustillo, S., Erkanli, A., Keeler, G., & Angold, A. (2003). Prevalence and development of psychiatric disorders in childhood and adolescence. *Archives of General Psychiatry*, *60* (8), 837-844.
- Çetinkaya, S., Arslan, S., Nur, N., Özdemir, D., Demir, Ö. F. Ve Sümer, H. (2006). Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi. *Klinik Psikiyatri*, *9*, 116-122.
- Çuhadaroğlu, F. (2001). Kendilik patolojisi belirtisi olarak kimlik kargaşası. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *12*, 309-314.
- DeKlyen, M., & Greenberg, M. T. (2008). Attachment and psychopathology in childhood. In J. Cassidy, and P. R. Shaver (Eds.). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications (2nd ed.)* (637-666). New York: Guilford Press.
- Durukan, İ., Karaman, D., Kara, K., Türker, T., Tufan, A. E., Yalçın, Ö. ve Karabekiroğlu, K. (2011). Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran hastalarda tanı dağılımı. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, *24*, 113-120.
- Eley, T. C., Gregory, A. M., Clark, D. M., & Ehlers, A. (2007). Feeling anxious: a twin study of panic/somatic symptoms, anxiety sensitivity and heart-beat

perceptionin children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48 (12), 1184–1191.

Elkins, R. M., Carpenter, A. L., Pincus, D. B., & Comer, J. S. (2014). Inattention symptoms and the diagnosis of comorbid attention-deficit/hyperactivity disorder among youth with generalized anxiety disorder. *Journal of Anxiety Disorders*. 28 (8), 754-760.

Ford, T., Goodman, R., & Meltzer, H. (2003). The British child and adolescent mental health survey: the prevalence of DSM-IV disorders. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 42 (10), 1203-1211.

Freud, A. (2013a). *Ben ve Savunma Mekanizmaları* (3. Baskı). (Y. Erim, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1937.)

Freud, A. (2013b). *Çocuklukta Normallik ve Patoloji* (2. Baskı). (A. N. Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1965.)

Gabay, R. (1996). Çocuklarda Benlik Sisteminin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü.

Gerull, F. C., & Rapee, R. M. (2002). Mother knows best: The effects of maternal modelling on the acquisition of fear and avoidance behaviour in toddlers. *Behaviour Research and Therapy*, 40, 279–287.

Goodman SH, Gotlib IH (1999) Risk for psychopathology in the children of depressed mothers: a developmental model for understanding mechanisms of transmission. *Psychol Rev*, 106 (3), 458-490.

Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheurer-Englich, H. ve Zimmerman, P. (2002). The uniqueness of the child-father

attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11, 307-331.

Gürsoy, F. (2006). Farklı sosyo ekonomik düzeydeki ergenlerin benlik tasarım düzeyleri ile kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 183-190.

Halfon, S. (2006). *Attachment in a cultural framework*. Unpublished master's thesis. Bogaziçi University, İstanbul, Turkey.

Hammen C, Shih J, Altman T ve ark. (2003) Interpersonal impairment and the prediction of depressive symptoms in adolescent children of depressed and nondepressed mothers. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 42 (5), 571-577.

Hammond, J. M. (1979). Children of divorce: A study of self-concept, academic achievement, and attitudes. *The Elementary School Journal*, 80 (2). 55-62.

Harter, S. (2006). The self. In N. Eisenberg (Ed.). *Handbook of Child Psychology* (6th ed.) (505-571). New Jersey: Wiley & Sons, Inc.

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationship. *Psychological Inquiry*, 5 (1), 1-22.

Hess, R. D., & Camara, K. A. (1979). Post divorce family relationships as mediating factors in consequences of divorce for children. *Journal of Social Issues*, 35 (4), 79-95.

Howes, C. (1999). Attachment relationships in the context of multiple caregivers. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (pp, 671-688). New York: The Guilford Press.

İnanç, B. Y. & Yerlikaya, E. E. (2014). *Kişilik Kuramları* (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

James, W. (1890). *The Principles of Psychology*. www.Abika.com.

Johnson, D. S. (1981). Naturally acquired learned helplessness: The relationship of school failure to achievement behavior, attributions, and self-concept. *Journal of Educational Psychology*, 73 (2), 174-180.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji* (3. Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kahriman, I. (2005). Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygılarının ve atılganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9 (1), 24-32.

Kanay, A. (2006). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan 9-13 yaş grubu ilköğretim öğrencilerinin uyumsal davranışları, benlik kavramı ve akademik başarıları arasındaki ilişkiler*. Uzmanlık tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kanoy, R. C., Johnson, B. W., & Kanoy, K. W. (1980). Locus of control and self-concept in achieving and underachieving bright elementary students. *Psychology in the Schools*, 17, 395-399.

Kayan, E. (2014). *Kaygı yakınmaları olan çocuk ve ergenlerde dikkat yanlılığı, yürütücü işlevler ve olumsuz düşünceler*. Uzmanlık tezi, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi.

- Kerimoğlu, E., Kılıç, B.G., Gürkan, C.K. & Öztürk, M. (2011). Çocukluk ve ergenlik döneminde sık görülen ruhsal bozukluklar. M. O. Öztürk ve A. Uluşahin, (Derl.), *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları II* (11. Baskı) içinde (744-810). Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Kerns, K. A., Klepac, L., & Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental Psychology*, 32 (3), 457-466.
- Kerns, K. A., Tomich, P. L., Aspelmeier, J. E., & Contreras, J. M. (2000). Attachment-based assessments of parent-child relationships in middle childhood. *Developmental Psychology*, 36 (5), 614-626.
- Kerns, K. A., Schlegelmilch, A., Morgan, T. A., & Abraham, M. M. (2005). Assessing Attachment In Middle Childhood. In K. A. Kerns, and R. A. Richardson, (Eds.), *Attachment in Middle Childhood* (46-70). New York: The Guilford Publication.
- Kerns, K. A. (2008). Attachment in middle childhood. In J. Cassidy, and P. R. Shaver (Eds.). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications (2nd ed.)* (366-382). New York: Guilford Press.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö. & Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (2),321-342.
- Kırimer, F., Akça, E. Ve Sümer, N. (2014). Orta çocuklukta anneye kaygılı ve kaçınan bağlanma: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II orta çocukluk dönemi ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (33), 45-57.

- Kling, K.C., Hyde, J. S., Showers, C. J., & Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125 (4), 470-500.
- Kohut, H. (1971). *Kendiliğın Çözümlemesi* (Çev. C. Atbaşoğlu, B. Büyükkal ve C. İşcan). Metis Yayınları, İstanbul, 1998, s.88-100.
- Kök, M. (1992). *Psikolojik danışmanın dezavantajlı çocukların öğrenilmiş çaresizlik, benlik tasarımı ve genel kaygı düzeylerine etkisi*. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lewis, J. D., & Knight, H. V. (2000). Self-concept in gifted youth: An investigation employing the Piers-Harris subscales. *Winter*, 44 (1), 45-53.
- Manassis, K., Bradley, S., Goldberg, S., Hood, J., & Swinson, R. P.(1995). Behavioural inhibition, attachment and anxiety in children of mothers with anxiety disorders. *Canadian Journal of Psychiatry*, 40 (2), 87-92.
- Marsh, H. W. (1990). A multidimensional, hierarchical model of self-concept: Theoretical and empirical justification. *Educational Psychology Review*, 2 (2), 77-172.
- Mead, G. H. (1925). The genesis of the self and the social control. *International Journal of Ethics*, 35, 251-273.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim Psikolojisi Kuramları*. (Z. Gültekin, Çev.). Ankara, İstanbul: İmge Kiyabevi Yayınları.
- Muris, P., Merckelbach, H., Mayer, B., & Prins, E. (2001). How serious are common childhood fears? *Behaviour Research and Therapy*, 38, 217–228.
- Nolen-Hoeksema, S., Girgus, J. S., & Seligaman, M. E. P. (1986). Learned helplessness in children: A longitudinal study of depression, achievement,

and explanatory style. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (2), 435-442.

Orbay, S. (1996). Psikiyatri Kliniğine Başvuran Çocuk ve Ergenlerde, Anne-Baba Tutumu, Benlik Kavramı ve Semptomlar Arasındaki İlişkinin Araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öç, Ö. Y., Şişmanlar, S. G., Ağaoğlu, B., Tural, Ü., Önder, E. ve Karakaya, I. (2006). Anne-babasında ruhsal bozukluk olan çocukların ruhsal durumlarının değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*, 9, 123-130.

Önder, F. (1982). *Akademik ve sosyal alanlardaki başarı ve başarısızlık yaşantılarının çocuğun kendini ve yaşantılarının nedenlerini algılaması üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.

Öner, N. (2005). *Piers Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği: El Kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Özdemir, D.F. & Kütük, F. (2013). Anksiyete bozuklukları. *Katkı Pediatri Dergisi*, 35 (1), 11-40.

Öztürk, M., Sayar, K., Tüzün, Ü. & Kandil, S. T. (2000). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu'nda metilfenidat ve benlik saygısı. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 10, 139-143.

Pang, V. O., Mizokawa, D. T., Morishima, J. K., & Olstad, R. G. (1985). Self-concepts of Japanese-American children. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 16, 99-109.

- Peterson, C. & Seligman, M. E. P. (1984). Casual explanations as a risk factor for depression: Theory and evidence. *Psychological Review*, 91 (3), 347-374.
- Plummer, D.M. (2011). *Benlik Saygısı Çocuklarda Nasıl Geliştirilir?* (E. Aksay, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2007.)
- Reiss, S., Peterson, R. A., & Gursky, D. M. (1988). Anxiety sensitivity, injury sensitivity, and individual differences in fearfulness. *Behaviour Research and Therapy*, 26, 341-345.
- Reiss, S., Silverman, W. K., & Weems, C. F. (2001). Anxiety sensitivity. In M. W. Vasey, and M. R. Dadds (Eds.), *The developmental psychopathology of anxiety* (92–111). New York: Oxford University Press.
- Rholes, W. S., Blackwell, J., Jordan, C., & Walters, C. (1980). A developmental study of learned helplessness. *Developmental Psychology*, 16 (6), 616-624.
- Roizen, N.J., Blondis, T.A., Irwin, M., & Stein, M. (1994). Adaptive functioning in children with Attention-Deficit Hyperactivity Disorder. *Arch Pediatr Adolesc Med*. 148 (11), 1137-1142.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C., & Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *Am Social Rev*, 60, 141-56.
- Schatz, D. B., & Rostain, A. L. (2006). ADHD with comorbid anxiety: a review of the current literature. *Journal of Attention Disorder*.,10 (2), 141-149.
- Schniering, C. A., Hudson, J. L., & Rapee, R. M. (2000). Issues in the diagnosis and assessment of anxiety disorders in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 20 (4), 453–478.

- Sciberras, E., Lycett, K., Efron, D., Mensah, F., Gerner, B., & Hiscock, H. (2014). Anxiety in children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Pediatrics*, 133 (5), 801-808.
- Seçer, İ. ve Gülbahçe, A. (2013). Çocuklarda Anksiyete Duyarlılık Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması: güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 3, 91-106.
- Semerci, B. (2009). *Hedef Başarı*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Semerci, B. ve Turgay, A. (2014). *Bebeklikten Erişkinliğe Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu* (6. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Silove, D., Parker, G., Hadzi-Pavlovic, D., Manicavasagar, V., & Blaszczyński, A. (1991). Parental representations of patients with panic disorder and generalized anxiety disorder. *British Journal of Psychiatry*, 159, 835–841.
- Silverman, W. K., & Weems, C. F. (1998). Anxiety sensitivity in children. In S. Taylor (Ed.), *Anxiety Sensitivity: Theory, Research, and Treatment of the Fear of Anxiety* içinde (239-269). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Smith, P., Perrin, S., Yule, W., & Rabe-Hesketh, S. (2001). War exposure and maternal reactions in the psychological adjustment of children from Bosnia–Hercegovina. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42, 395– 404.
- Smits, J. A., Powers, M. B., Cho, Y., & Telch, M. J. (2004). Mechanism of change in cognitive-behavioral treatment of panic disorder: evidence for the fear offear mediational hypothesis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72 (4), 646–652.

- Strauss, C. C., & Todaro, J. F. (2001). Separation anxiety disorder. In H. Orvaschel, J. Faust, and M. Hersen (Eds.), *Handbook of Conceptualization and Treatment of Child Psychopathology* (151-175). Amsterdam, London, New York, Oxford, Paris, Shannon, Tokyo: Elsevier.
- Sümer, N. & Şendağ, M. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 86-101.
- Taylor, S. (1995). Anxiety sensitivity: Theoretical perspectives and recent findings. *Behaviour Research and Therapy*, 33, 243-258.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Tong, J., & Yewchuk, C. (1996). Self-concept and sex-role orientation in gifted high school students. *Gifted Child Quarterly*, 40, 15-23.
- Turner, S. M., Beidel, D. C., & Costello, A. (1987). Psychopathology in the offspring of anxiety disorders patients. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 229– 235.
- Uzun, M. (2003). 9-14 Yaş Grubu Çocukların Benlik Kavramı ve Saldırganlığı Pekiştirici Faktörlerin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Verschueren, K. ve Marcoen, A. (2002). Perceptions of self and relationship with parents in aggressive and nonaggressive rejected children. *Journal of School Psychology*, 40 (6), 501-522.
- Waszczuk, M. A., Zavos, H. M. S., & Eley, T. C. (2013). Genetic and environmental influences on relationship between anxiety and anxiety subscales in children. *Journal of Anxiety Disorders*, 27, 475-484.

- Weems, C. F., Hammond-Laurence, K., Silverman, W.K., & Ginsburg, G. S. (1998). Testing the utility of the anxiety sensitivity construct in children and adolescents referred for anxiety disorders. *Journal of Clinical Child Psychology*, 27 (1), 69-77.
- Wilmshurst, L. (2005). Anxiety disorders. In *Essential of Child Psychopathology* (81 - 104). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Wine, J. (1971). Test anxiety and direction of attention. *Psychological Bulletin*, 76 (2), 92-104.
- Wolf, T. M., Sklov, M. C., Hunter, S. M., Webber, L. S., & Berenson, G. S. (1982). Factor analytic study of the Piers Harris Children's Self-Concept Scale. *Journal of Personality Assessment*, 46, 511-513.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk Psikolojisi* (35. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan, Y. (2013). *Hiperaktif Çocuk ve Ergen Okulda* (3. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap.
- Yong, F. L., & McIntyre, J. D. (1991). Comparison of selfconcepts of students identified as gifted and regular students. *Perceptual and Motor Skills*, 73, 443-446.
- Yılmaz, S. & Zinnur Kılıç, E. (2014). Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25, 1-6.

EKLER

EK 1. Çalışmanın İkinci Aşaması İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu (Ebeveynler İçin)

Araştırmacının Açıklaması

Sizi Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Yüksek Lisans programında eğitimine devam eden Psikolog Pelin EKEMEN ve tez danışmanı Yrd. Doç. Dr. Ervin GÜL tarafından yürütülen “Anksiyete Bozukluğu Olan (9-11 Yaş Arasındaki) Çocuklarda Anksiyete Duyarlılığı, Bağlanma, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Benlik Kavramı” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz sorunuz.

Araştırmanın amacı orta çocukluk döneminde, çocukların kaygı ile ilgili duyularının nasıl sonuçlar doğuracağına dair inançlarını, anne-babaya güvenli bağlanma düzeylerini, elde ettikleri sonuçların nedenlerini neye bağladıklarını ve kendileri ile ilgili algılarını tez çalışması olarak incelemektir. Eğer çalışmaya katılmayı kabul ederseniz bilgi toplamak adına çocuğunuzdan dört tane ölçek doldurması istenecektir. Araştırmanın öngörülen süresi 40 dakikadır.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahiptir. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

Bize yardımcı olmak isterseniz lütfen ekteki formu okuyup imzalayınız. Çocuğunuzun çalışmaya katılmasını onaylayarak vereceğiniz destek bizim açımızdan oldukça değerlidir.

Velinin Beyanı

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce verilmesi gereken bilgileri okudum ve çocuğumun katılması istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Bu çalışmayı çocuğumun istediği zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğini ve bıraktığı takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağını anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın çocuğumun katılmasını kabul ediyorum.

Velinin

Adı

Soyadı:

Tarih:

İmza:

Araştırmacının

Adı Soyadı:

İmza:

Çocuklar İçin Bilgilendirme Formu

Sevgili

Benim adım Pelin EKEMEN. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Anksiyete Polikliniği'ne gelen çocuklar üzerine bir araştırma yürütmekteyiz. Bu araştırmanın sonuçları bize yeni bilgiler kazandıracak. Araştırmaya bu nedenle katılmanı öneriyoruz.

Araştırmaya katılırsan sana bazı formlar verip içindeki soruları cevaplamamı isteyeceğiz. Araştırma sonuçlarını başka araştırmacılarla paylaşacağız, ancak senin ismini vermeyeceğiz.

Araştırmaya katılıp katılmamak tamamen senin kararına bağlı, ama önce veline danışmalısın. Katılmaya karar verdikten sonra çalışmayı sürdürmek istemezsen yarım bırakabilirsin.

Aklına takılan soruları sorabilirsin. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan lütfen aşağıdaki uygun boşluğa adını soyadını yazıp imzanı at.

Çocuğun

Adı Soyadı:
İmza:

Tarih:

Velinin

Adı Soyadı:
İmza:

Araştırmacının

Adı Soyadı:
İmza:

EK 2. Demografik Bilgi Formu

Katılımcı No:

Tarih:/...../.....

Çocuğunuzun Doğum Tarihi:/...../.....

Çocuğunuzun Cinsiyeti: Kız Erkek

Çocuğunuzun fiziksel bir hastalığı var mı? Var Yok
Varsa belirtiniz.

Çocuğunuzun kardeş sayısını belirtiniz

Çocuğunuzun doğum sırasını belirtiniz.....

Aşağıdaki sizin bilgilerinize uygun kutucukların içini işaretleyiniz.

Anne: Öz Üvey

Baba: Öz Üvey

Anne-baba beraber Anne-baba boşanmış

Anne-baba evli, ama ayrı yaşıyor

Annenin yaşını belirtiniz.

Babanın yaşını belirtiniz.

Annenin fiziksel/ruhsal bir hastalığı var mı? Var Yok
Varsa belirtiniz.....

Babanın fiziksel/ruhsal bir hastalığı var mı? Var Yok
Varsa belirtiniz.

Anne-babanın öğrenim düzeyini (en son bitirdiği okulu) işaretleyiniz.

Öğrenim Düzeyi	Anne	Baba
Okur-yazar ya da ilkokul mezunu		
Ortaokul mezunu		
Lise mezunu		
Üniversite mezunu ve üzeri		

Annenin çalışıyor ise mesleğini belirtiniz.....

Babanın çalışıyor ise mesleğini belirtiniz.....

Ailenizin ekonomik durumunu işaretleyiniz. Düşük Orta Yüksek

EK 3. Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği

Aşağıda bazı cümleler ve yanlarında da bazı seçenekler verilmiştir. Her cümleyi okuduktan sonra, son bir ayı düşünerek bu cümle için size en uygun gelen seçeneği işaretleyin. Cümlenin size uygunluğuna göre o cümleye 1-5 arasında bir puan verin.

	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Genellikle
1. Bayılacağımı hissetmek beni korkutur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Kalbimin hızlı atması beni korkutur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Midemin guruldaması beni utandırır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Mide bulantısı hissettiğimde hastalanacağımdan endişelenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Kalbimin hızlı attığını fark ettiğimde sağlığımla ilgili endişe duyarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Nefes almakta zorlandığım zaman endişelenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Midem ağrıdığımda gerçekten hasta olabileceğimden endişe duyarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Güçsüz olduğum bir yanımın diğer insanlar tarafından fark edilmesinden korkarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Bir şeyden korktuğum zaman diğer insanların bu durumumu anlamasını istemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Duygularımı kontrol altında tutmak benim için önemlidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11. İnsanların içinde duygularımı belli etmekten hoşlanmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12. Kendimi ödevlerime veremediğim zaman endişe duyarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13. İnsanlar arasında kendimi zayıf hissetmekten korkarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

14. Kendimi ödevlerime veremediğim zaman başarısız olacağımdan korkarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15. Bir şeyden aşırı derecede korktuğum zaman delirebileceğimden korkarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 4. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği

Nasıl Biriyim? - 1

Şimdi sana seninle ve annenle ilgili bazı sorular soracağız. Her bir cümle için sadece bir tane kutucuğu işaretleyeceksin. Ancak bu anketin biraz farklı bir yolla doldurulması gerekiyor. Aşağıdaki sorularda, “AMA” yazan kutunun hemen sağında ve solunda iki çocuk tanımlanmaktadır. Önce bunları oku ve hangisine daha çok benzediğine karar ver. Sonra da seçtiğin tarafa git. Bu çocuğa çok benziyorsan “Bana çok benziyor” kutucuğunu”, biraz benziyorsan “Bana biraz benziyor” kutucuğunu işaretle.

1.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirlir.	AMA	Bazı çocuklar annelerine güvenip güvenemeyecekleri konusunda emin değildirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	--	---	---

2.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar yaptıkları her şeye annelerinin çok karıştığını düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar kendi başlarına bir şeyler yapmalarına annelerinin izin verdiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

3.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar için annelerinin yardım edeceğine inanmak kolaydır.	AMA	Bazı çocuklar için annelerinin yardım edeceğine inanmak zordur.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

4.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onlarla yeterince zaman geçirdiğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onlarla yeterince zaman geçirmedini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

5.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerine ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten pek hoşlanmazlar.	AMA	Bazı çocuklar annelerine ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten hoşlanırlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

6.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar her şeyde annelerine ihtiyaç duymaz.	AMA	Bazı çocuklar hemen hemen her şey için annelerine ihtiyaç duyar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

7.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar “Keşke anneme daha yakın olabilseydim” derler.	AMA	Bazı çocuklar annelerine olan yakınlıklarıyla mutludurlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

8.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları gerçekten sevmediğinden endişe duyarlar.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları sevdiğinden emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

9.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları anladığını hissederler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları anlamadığını hissederler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

10.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları terk etmeyeceğinden gerçekten emindirler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları terk edebileceğinden bazen endişelenirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

11.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında annelerinin yanlarında olamayacağını düşünerek endişelenirler.	AMA	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında annelerinin yanlarında olacağından emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

12.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin kendilerini dinlemediğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları gerçekten dinlediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

13.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanına giderler.	AMA	Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanına pek gitmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

14.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar " Keşke annem sorunlarımla daha çok ilgilense " derler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onlara yeterince yardım ettiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

15.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar anneleri etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissedirler.	AMA	Bazı çocuklar anneleri etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissetmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

Nasıl Biriyim?-2

Şimdi sana seninle ve babanla ilgili bazı sorular soracağız. Her bir cümle için sadece bir tane kutucuğu işaretleyeceksin. Ancak bu anketin biraz farklı bir yolla doldurulması gerekiyor. Aşağıdaki sorularda, “AMA” yazan kutunun hemen sağında ve solunda iki çocuk tanımlanmaktadır. Önce bunları oku ve hangisine daha çok benzediğine karar ver. Sonra da seçtiğin tarafa git. Bu çocuğa çok benziyorsan “Bana çok benziyor” kutucuğunu”, biraz benziyorsan “Bana biraz benziyor” kutucuğunu işaretle.

1.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarına kolayca güvenirlir.	AMA	Bazı çocuklar babalarına güvenip güvenemeyecekleri konusunda emin değildirlir.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	--	---	---

2.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar yaptıkları her şeye babalarının çok karıştığını düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar kendi başlarına bir şeyler yapmalarına babalarının izin verdiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

3.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar için babalarının yardım edeceğine inanmak kolaydır.	AMA	Bazı çocuklar için babalarının yardım edeceğine inanmak zordur.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

4.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının onlarla yeterince zaman geçirdiğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onlarla yeterince zaman geçirmedini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

5.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarına ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten pek hoşlanmazlar.	AMA	Bazı çocuklar babalarına ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten hoşlanırlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	------------	---	---	---

6.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar her şeyde babalarına ihtiyaç duymaz.	AMA	Bazı çocuklar babalarına hemen hemen her şey için ihtiyaç duyar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	------------	---	---	---

7.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar “ Keşke babama daha yakın olabilseydim ” derler.	AMA	Bazı çocuklar babalarına olan yakınlıklarıyla mutludurlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	------------	---	---	---

8.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının onları gerçekten sevmediğinden endişe duyarlar.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onları sevdiğinden emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	------------	---	---	---

9.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının onları anladığını hissederler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onları anlamadığını hissederler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	------------	---	---	---

10.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının onları terk etmeyeceğinden gerçekten emindirler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onları terk edebileceğinden bazen endişelenirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	------------	--	---	---

11.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında babalarının yanlarında olamayacağını düşünerek endişelenirler.	AMA	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında babalarının yanlarında olacağından emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

12.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının kendilerini dinlemediğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onları gerçekten dinlediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

13.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar üzgün olduklarında babalarının yanına giderler.	AMA	Bazı çocuklar üzgün olduklarında babalarının yanına pek gitmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

14.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar “ Keşke babam sorunlarımla daha çok ilgilense ” derler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onlara yeterince yardım ettiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

15.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babaları etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissedirler.	AMA	Bazı çocuklar babaları etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissetmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

EK 5. Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Elinizdeki anket öğrencilerin bazı konulardaki düşüncelerini öğrenmek için hazırlanmıştır. Anketin her sorusunda bir olay anlatılmış ve bu olay karşısında kalan bir kişinin seçebileceği a ve b harfleri ile gösterilen iki seçenek verilmiştir. Siz böyle bir olayla karşılaşıyorsanız bu seçeneklerden hangisini seçerdiniz? Düşününüz ve eğer a seçeneği sizin düşüncenize daha uygun ise a'yı, b seçeneği sizin düşüncenize uygun ise b'yi yuvarlak içine alınız. Unutmayın bu bir doğru-yanlış testi değildir. Önemli olan sizin gerçek düşüncenizi belirtmenizdir. Sizin düşüncenize hangi seçenek uyuyorsa onu işaretleyiniz.

Örnek:

Balık tutmaya gittiniz ve hiç balık tutamadınız.

- a. Balık tutmayı bilmediğim için tutamadım.
- b. Avlandığım yerde balık az olduğu için tutamadım.

1. Bir testte en yüksek puanı aldınız.
 - a. Ben her testte başarılı olduğum için yine en yüksek puanı aldım.
 - b. Bu test benim en iyi bildiğim konuda olduğu için en yüksek puanı aldım.

2. Birkaç arkadaşınızla birlikte bir oyun oynadınız ve siz kazandınız.
 - a. Birlikte oynadığım arkadaşlar bu oyunu iyi oynayamadıkları için ben kazandım.
 - b. Bu oyunu iyi oynadığım için ben kazandım.

3. Bir arkadaşınızın evine konuk gittiniz ve çok iyi bir gün geçirdiniz.
 - a. Arkadaşım o gün bana candan ve yakın davrandığı için iyi bir gün geçirdim.
 - b. Arkadaşımın ailesindeki herkes bana candan ve yakın davrandığı için iyi bir gün geçirdim.

4. Bir grup arkadaşınızla geziye gittiniz ve çok eğlendiniz.
 - a. Ben neşeli olduğum için eğlendik.
 - b. Birlikte gittiğim arkadaşlar neşeli olduğu için eğlendik.

5. Tüm arkadaşlarınız grip oldu bir tek siz olmadınız.
 - a. Son zamanlarda sağlığım yerinde olduğum için gribe yakalanmadım.
 - b. Her zaman sağlıklı olduğum için gribe yakalanmadım.

6. Beslediğiniz bir hayvanı araba ezdi.
 - a. Ben ona iyi bakamadığım için ezildi.
 - b. Şoförler dikkatsiz olduğu için ezildi.

7. Tanıdığımız bazı çocuklar sizi sevmediklerini söylediler.
 - a. O çocuklar bana kötü davrandıkları için böyle söylemişlerdir.
 - b. Ben o çocuklara kötü davrandığım için böyle söylemişlerdir.

8. Derslerinizden çok iyi not aldınız.
 - a. Dersler kolay olduğu için iyi notlar aldım.
 - b. Çok çalıştığım için iyi notlar aldım.

9. Bir arkadaşınızla karşılaştınız ve size sevimli görüldüğünüzü söyledi.
- O gün arkadaşıma herkes sevimli görüldüğü için böyle söylemiştir.
 - Arkadaşım her zaman başkalarına sevimli göründüklerini söylediği için bana da öyle demiştir.
10. En iyi arkadaşlarınızdan biri sizden nefret ettiğini söyledi.
- O gün arkadaşımın huysuzluğu üzerinde olduğu için öyle söylemiştir.
 - Ben arkadaşıma o gün iyi davranmadığım için öyle söylemiştir.
11. Anlattığınız fıkraya hiç kimse gülmedi.
- Ben hiç iyi fıkra anlatamadığım için hiç kimse gülmez.
 - Fıkrayı herkes bildiği için kimse gülmedi.
12. Öğretmeninizin derste anlattığı konuyu anlayamadınız.
- O gün hiçbir şeye dikkatimi veremediğim için dersi anlayamadım.
 - Öğretmen anlatırken dikkatli dinlemediğim için dersi anlayamadım.
13. Öğretmeninizin uyguladığı bir testte başarısız oldunuz.
- Öğretmenimiz her zaman zor testler uyguladığı için başarısız oldum.
 - Son birkaç haftadır öğretmenimiz zor testler uyguladığı için başarısız oldum.
14. Kilo aldınız ve oldukça şişman görünmeye başladınız.
- Yemek zorunda olduğum yemekler şişmanlatıcı olduğu için şişmanladım.
 - Ben şişmanlatıcı yemekleri sevdiğim için şişmanladım.
15. Birisi paranızı çaldı.
- Dürüst olmayan birisi paramı çalmıştır.
 - İnsanlar zaten dürüst değildir.
16. Yaptığınız bir şey için anne-babanız sizi ödüllendirdi.
- Ben bazı şeyleri iyi yaptığım için ödüllendirildim.
 - Annem-babam yaptığım bazı şeyleri beğendikleri için beni ödüllendirirler.

17. Bilya oyununda tüm misketleri kazandınız.

a. Her şeyde şanslı olduğum için bilya oyununda da kazandım.

b. Oyunlarda şanslı olduğum için bilya oyununda da kazandım.

18. Denizde yüzerken neredeyse boğulacaktınız.

a. Her zaman dikkatsiz olduğum için az daha boğulacaktım.

b. Bazı günler dikkatsiz olduğum için az daha boğulacaktım.

19. Pek çok arkadaşınız sizi yaşığünü partisine çağırıyor.

a. Son zamanlarda arkadaşlarım beni cana yakın buldukları için yaşığünlerine çağırıyorlar.

b. Son zamanlarda ben arkadaşlara yakın davrandığım için yaşığünlerine çağırıyorlar.

20. Büyüklerinizden birisi size bağırdı.

a. İlk rastladığı insan ben olduğum için öfkesini benden çıkarmıştır.

b. O gün herkese bağırıştır.

21. Bir grup arkadaşınızla bir çalışma yaptınız ve başarısız oldunuz.

a. O gruptaki kişilerle iyi anlaşamadığım için başarısız oldum.

b. Grup çalışmalarında hiçbir zaman iyi olmadığım için başarısız oldum.

22. Yeni bir arkadaş edindiniz.

a. İyi bir insan olduğum için arkadaş edinebilirim.

b. Karşılaştığım çocuklar iyi insan olduğum için arkadaş oluyorlar.

23. Ailenizdeki kişilerle iyi geçiniyorsunuz.

a. Ailemdeki kişilerle her zaman iyi geçinirim.

b. Ailemdeki kişilerle kimi zaman iyi geçinirim.

24. Çiklet satmayı denediniz ama kimse almadı.

- a. Son zamanlarda çocuklar o kadar çok şey satıyorlar ki, artık insanlar çocuklardan birşey almak istemiyor.
- b. İnsanlar genellikle çocuklardan birşey satın almaktan hoşlanmıyor.

25. Bir oyunda siz kazandınız.

- a. Özellikle oyunlarda başarılı olmak için çok çaba gösterdiğim için ben kazandım.
- b. Hemen her konuda başarılı olmak için çok çaba gösterdiğim için ben kazandım.

26. Düşük bir not aldınız.

- a. Akılsız olduğum için düşük not aldım.
- b. Öğretmenler düşük not veriyorlar.

27. Kapıya çarptınız ve burnunuz kanadı.

- a. O anda önüme bakmadığım için kapıya çarptım.
- b. Son zamanlarda çok dikkatsiz oldum.

28. Top oynarken bir hata yaptınız ve takımınız kaybetti.

- a. O gün iyi oynamak için fazla uğraşmadım.
- b. Top oyunlarında iyi oynamak için fazla uğraşmam.

29. Beden eğitimi dersinde ayağınızı burktunuz.

- a. Son haftalarda beden eğitimi dersinde tehlikeli hareketler yaptığımız için burkuldu.
- b. Son haftalarda beden eğitimi dersinde beceriksiz olduğum için burkuldu.

30. Anne-babanız sizi deniz kıyısına götürdü ve çok iyi vakit geçirdiniz.

- a. O gün her şey çok güzel olduğu için iyi vakit geçirdim.
- b. O gün hava güzel olduğu için iyi vakit geçirdim.

31. Sinemaya gitmek için bineceğiniz otobüs gecikti ve filmi kaçırdınız.
- Otobüsler zamanında gelmiyor.
 - Zaten otobüsler hiçbir zaman zamanında gelmez.
32. Anneniz en sevdiğiniz yemeği pişirdi.
- Annem her zaman beni mutlu etmek için çalışır.
 - Annem de beni mutlu etmek için çok az şey yapar.
33. Oynadığınız takım bir oyunu kaybetti.
- Takımdaki oyuncular hiçbir zaman anlamadıkları için oyunu kaybettik.
 - Takımdaki oyuncular o gün anlamadıkları için oyunu kaybettik.
34. Ev ödevlerini çabucak bitirdiniz.
- Son zamanlarda her şeyi çabucak yaptığım için erken bitirdim.
 - Son zamanlarda ev ödevlerimi çabucak yaptığım için erken bitirdim.
35. Öğretmeniniz bir soru sordu ve siz yanlış cevap verdiniz.
- Bana soru sorulduğunda hep heyecanlandığım için yanlış cevap verdim.
 - Bana soru sorulduğunda o gün heyecanlandığım için yanlış cevap verdim.
36. Yanlış otobüse bindiniz ve kayboldunuz.
- O gün çevreme dikkat etmediğim için kayboldum.
 - Genellikle çevreme dikkat etmediğim için kayboldum.
37. Lunaparka gidip çok eğlendiniz.
- Genellikle lunaparkta çok eğlenirim.
 - Genellikle her yerde eğlenirim.
38. Sizden büyük bir çocuk sizi çok dövdü.
- Kardeşiyle alay ettiğim için dövmüştür.
 - Kardeşi ona “Benimle alay etti” dediği için dövmüştür.

39. Yaş gününüzde istediğiniz tüm oyuncaklar armağan edildi.
- Yakınlarım yaş günümde hangi oyuncakları istediğimi doğru bilirler.
 - Bu yaş günümde hangi oyuncakları istediğimi doğru bildiler.
40. Tatilde bir köye gidip çok iyi vakit geçirdiniz.
- Köy yaşamak için güzel bir yer olduğu için iyi vakit geçirdim.
 - Köy bu mevsimde güzel olduğundan iyi vakit geçirdim.
41. Komşu çocuklar sizi yemeğe çağırdılar.
- İnsanlar bazen nazik olurlar.
 - İnsanlar her zaman naziktirler.
42. Öğretmeninizin yerine bir başka öğretmen geldi ve sizden hoşlandı.
- O gün sınıfta uslu olduğum için benden hoşlandı.
 - Sınıfta her zaman uslu olduğum için benden hoşlandı.
43. Birlikte gezdiğiniz arkadaşınız sizinle birlikte çok iyi vakit geçirdiğini söyledi.
- Her zaman neşeli bir insan olduğum için iyi vakit geçirmiştir.
 - O gün neşeli olduğum için iyi vakit geçirmiştir.
44. Bakkal size bir şeker ikram etti.
- O gün bakkala kibar davrandığım için bana şeker ikram etti.
 - O gün bakkalın iyiliği üzerinde olduğu için bana şeker ikram etti.
45. Gittiğiniz bir kukla tiyatrosunda kuklacı sizden yardım istedi.
- Gözüne ilk ben iliştiğim için benden yardım istedi.
 - Benim oyunla gerçekten ilgilendiğimi anladığı için benden yardım istedi.
46. Bir arkadaşınızı sizinle birlikte sinemaya gitmek için kandırmaya çalıştınız ama gelmedi.
- O gün canı hiçbir şey yapmak istemediği için gelmedi.
 - O gün canı sinemaya gitmek istemediği için gelmedi.

47. Uzun süredir samimi olan iki arkadaşınız birbirlerine küstüler.

a. Arkadaşlıkta geçinmek zor olduğu için küstüler.

b. Onların geçinmeleri zor olduğu için küstüler.

48. Bir çocuk klübüne üye olmaya çalıştınız ama sizi almadılar.

a. Hiçbir çocukla iyi geçinemediğim için almamışlardır.

b. O klüpteki çocuklarla iyi geçinemediğim için almamışlardır.

EK 6. Piers-Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Kavramı Ölçeği

Aşağıda 80 cümle var. Bunlardan sizi tanımlayanları evet, tanımlamayanları ise hayır ile cevaplandırın. Bazı cümlelerde karar vermek zor olabilir. Yine de lütfen bütün cümleleri cevaplandırın. Aynı cümleyi hem evet hem hayır şeklinde işaretlemeyin. Unutmayın, cümledeki ifade genellikle sizi anlatıyorsa evet, genellikle sizi anlatmıyorsa hayır olarak işaretleyeceksiniz. Cümlenin size uygun olup olmadığını en iyi siz kendiniz bilebilirsiniz. Bunun için siz kendinizi gerçekten nasıl görüyorsanız aynen öyle cevaplandırın. Cevaplarınızı işaretlerken, buradaki cümlenin numarası ile cevap kağıdındaki numaranın aynı olmasına dikkat edin.

1. İyi resim çizerim.
2. Okul ödevlerimi bitirmem uzun sürer.
3. Ellerimi kullanmada becerikliyimdir.
4. Okulda başarılı bir öğrenciyim.
5. Aile içinde önemli bir yerim vardır.
6. Sınıf arkadaşlarım benimle alay ediyorlar.
7. Mutluyum.
8. Çoğunlukla neşesizim.
9. Akıllıyım.
10. Öğretmenler derse kaldırıncaya heyecanlanırım.
11. Dış (fiziki) görünüşüm beni rahatsız ediyor.
12. Genellikle çekingenim.
13. Arkadaş edinmekte güçlük çekiyorum.
14. Büyüdüğümde önemli bir kimse olacağım.
15. Aileme sorun yaratırım.
16. Kuvvetli sayılırım.
17. Sınavlardan önce heyecanlanırım.
18. Okulda terbiyeli, uyumlu davranırım.
19. Herkes tarafından pek sevilen biri değilim.
20. Parlak, güzel fikirlerim vardır.

21. Genellikle kendi dediklerimin olmasını isterim.
22. İstedığım bir şeyden kolaylıkla vazgeçerim.
23. Müzikte iyiyim.
24. Hep kötü şeyler yaparım.
25. Evde çoğu zaman huysuzluk ederim.
26. Sınıfta arkadaşlarım beni sayarlar.
27. Sinirli biriyim.
28. Gözlerim güzeldir.
29. Derse kalktığımda bildiklerimi sıkılmadan anlatırım.
30. Derslerde sık sık hayal kurarım.
31. (Kardeşiniz varsa) Kardeş(ler)ime sataşırım.
32. Arkadaşlarım fikirlerimi beğenir.
33. Başım sık sık belaya girer.
34. Evde büyüklerimin sözünü dinlerim.
35. Sık sık üzülür meraklanırım.
36. Ailem benden çok şey bekliyor.
37. Halimden memnunum.
38. Evde ve okulda pek çok şeyin dışında bırakıldığım hissine kapılırım.
39. Saçlarım güzeldir.
40. Çoğu zaman okul faaliyetlerine gönüllü olarak katılırım.
41. Şimdiki halimden daha başka olmayı isterdim.
42. Geceleri rahat uyurum.
43. Okuldan hiç hoşlanmıyorum.
44. Arkadaşlar arasında oyunlara katılmak için bir seçim yapılırken, en son seçilenlerden biriyim.
45. Sık sık hasta olurum.
46. Başkalarına karşı iyi davranmam.
47. Okul arkadaşlarım güzel fikirlerim olduğunu söylerler.
48. Mutsuzum.
49. Çok arkadaşım var.
50. Neşeliyim.
51. Pek çok şeye aklım ermez.

52. Yakışıklıyım / güzelim.
53. Hayat dolu bir insanım.
54. Sık sık kavgaya karışıırım.
55. Erkek arkadaşlarım arasında sevilirim.
56. Arkadaşlarım bana sık sık sataşrlar.
57. Ailemi düş kırıklığına uğrattım.
58. Hoş bir yüzüm var.
59. Evde hep benle uğraşrlar.
60. Oyunlarda ve sporda başı hep ben çekerim.
61. Ne zaman bir şey yapmaya kalksam her şey ters gider.
62. Hareketlerimde hantal ve beceriksizim.
63. Oyunlarda ve sporda oynamak yerine seyredirim.
64. Öğrendiklerimi çabuk unuturum.
65. Herkesle iyi geçinirim.
66. Çabuk kızarım.
67. Kız arkadaşlarım arasında sevilirim.
68. Çok okurum.
69. Bir grupta birlikte çalışmaktansa tek başıma çalışmaktan hoşlanırım.
70. (Kardeşiniz varsa) Kardeş(ler)imi severim.
71. Vücutça güzel sayılırım.
72. Sık sık korkuya kapılırım.
73. Her zaman bir şeyler düşürür ve kırarım.
74. Güvenilir bir kimseyim.
75. Başkalarından farklıyım.
76. Kötü şeyler düşünürüm.
77. Kolay ağlarım.
78. İyi bir insanım.
79. İşler hep benim yüzümden ters gider.
80. Şanslı bir kimseyim.